

bokselskap.no, 2015

Tryggve Andersen: *I cancellirådens dage*

Teksten i bokselskap.no følger 1. utgave, 1897 (Olaf Norlis Forlag, Kristiania).

Digitaliseringen er basert på fil mottatt fra Nasjonalbiblioteket (nb.no)

ISBN: 978-82-8319-237-7 (digital, bokselskap.no), 978-82-8319-238-4 (epub),
978-82-8319-239-1 (mobi)

Teksten er lastet ned fra bokselskap.no

Tryggve Andersen

I cancellirådens dage

Fortællinger og interiører fra Oplandene

bokselskap.no

Oslo 2015

[Fru cancellirådinden](#)

[På præstegården og hos landkræmmeren](#)

[Mened](#)

[Kaptein Tebetmans datter](#)

[Høstthinget](#)

[Anne Cathrine Bühring](#)

[Mens skydsen venter](#)

[Gudstjeneste](#)

[Jomfru Nannestad](#)

[Den store nød](#)

FRU CANCELLIRÅDINDEN

I.

Det var i slutningen af forrige århundrede en kvæld ved midtsommerstid, at cancelliråd og sorenskriver Weydahl kom til bygden.

Længe forud var han og hans forhold blevet meget omtalt og drøftet hos alle egnens conditionerede familier. Ved et krus hjemmebrygget øl havde pastor Lind forhørt sig hos procurator Høegh, der bestyrede embedet under ledigheden; men denne vidste imidlertid ingenting. Så havde han været hos majoren paa Emilienberg, og fru majorinden betroede ham ved et glas *parfaite amour* af egen lavning, at fru cancellirådinden var født Catharina von Zehren, men cancelliråden selv kjendte hun ikke. Aldrig havde hun hørt hans navn nævne, da hun sidst var i Christiania for tre år siden, og det var ved gud mærkeligt, siden han allerede havde cancelliråds rang, og hun mente sig dog at være vel inde i alle landets ^[8]bedre familier. Dansk hørtes jo navnet ikke ud for at være. Forresten havde hun al sin kundskab fra residerende kapellan Vamberg, der havde hørt familien nævne, da han vendte hjem afvigte jul fra sin reise til Kjøbenhavn for at sollicitere – den gode kapellan solliciterede jo så ofte, han bare havde råd dertil – om pastoren ikke vilde henvende sig til ham?

Men pastoren blinkede med de tynde øienlåg og smilte stramt med forsikring om, at kapellanen igrunder sandsynligvis lidet eller intet vidste, for kapellan Vamberg stod ikke på den bedste fod med sin sognepræst.

Derfor lod sognepræsten alle undersøgelser fare, indtil han på vårthinget hørte foged Jespersen ved punschebollen den tredie thingdag på sit brede thrøndersk fordømme sig på, at nu skulde de igjen få mere af hofkryb og skjørteregimente inden distriktet. Fogden var allerede på en høi perial og magtede ikke at give nogen yderligere forklaring. Men da strøg pastoren sin lille spidse næse og lugtede «piquante Sachen», og dagen derpå satte han sig ud over alle hensyn, besøgte kapellan Vamberg, smøgede forsonligen en pibe dårlig tobak med ham, roste hans sidste prædiken om uforstandig ødselhed og slet udnyttelse af guds gaver ^[9]som meget svarende til den overdådige menigheds tarv og fik til

gjengjæld nyde den lange, gulbrune kapellans stiltfærdige og galdesyge ondskabsfuldheder om den nye skriver.

Jovist, det var desværre skjørteregimente og aldeles ikke, det turde han sige, mandens fortjenester eller hensynet til statens bedste, der havde skaffet cancelliråden såvel hans nye embede som hans titel. – Desværre var der atter begået en uretfærdighed; både den og den skulde have haft bedre grunde i sine ansøgninger. Men hans majestæts omgivelser kunde blot altfor ofte forblinde landsfaderens øie og poussere den urette frem til det urette sted. Desværre, desværre ja –

Hvad fru cancellirådinden angik, havde hun mangehånde forbindelser, sagdes der, og disse forbindelser, der ikke netop skulde være af de reneste, havde – fremdeles efter sigende – skaffet distriktet den nye sorenskriver, som man nu skulde have at trækkes med. For manden selv var det nærmest en retrætpost. Han havde tidligere i Kjøbenhavn indehavt en velaflagt sekretærstilling hos en meget høitstående person, men var falden ganske i unåde – årsagen var nok, at han havde indladt sig på utilbørlige intriger – havde så giftet sig, og straks, lige straks efter sit ægteskab ^[10] med frøken von Zehren var han bleven udnævnt til sit nuhavende embede.

Desværre, meget lod sig slutte af et sådant avancement.

Mere vidste åbenbart ikke kapellanen, som derfor på den blideste måde advaredes om ikke overilet at dømme sin næste, hvilken formaning han ydmygt døiede, idet han stiltfærdig fremhvislede en tak for sin overordnedes velmente råd. Desværre var det så let at feile, ikke alene i tanker og ord, men også iandel –

Pastor Lind tog hurtig afsked for på hjemveien at se indom løjtnant Juell på Romstad, hos hvem der stedse var en mugge stærk punsch og et livligt kortenspil at finde, da hans onkel, den halvtullede justitsråd Hammer, der henlevede sin alderdom i hans hus, endnu lod sig bruge som trediemand.

Løjtnanten mødte pastoren på tunet og hjalp ham ud af karjolen. Alting var forfaldent paa Romstad. Af den lange, vidtløftige toetages hovedbygning så kun første stokværk ud til at være beboeligt. Fjøs og låvetag var betænkelig sadelryggede, og i haven voksede syrenbusker og kirsebærtrær vildt, medens ældgamle apaler strakte ^[11] sine krogede grene op mod himmelen, som bønfaldt

de om plads og luft.

Løitnant Juell var en høi, fintbygget mand mellem tredve og firti, med blegt ansigt, magre træk og søvnige øine. Hans høire arm var bleven lammet ved et uheld under felttoget i 1788, hvis årsag han havde kvitteret kongens tjeneste og trukket sig tilbage til den sidste gård, der var ham levnet af slægtens tidligere vidtstrakte eiendomme.

Nu lod han nødtvungen verden skjøtte sig selv og fem være lige og levede på stumperne, så godt han kunde. Hans hustru var død for en del år siden og havde efterladt ham to små barn, en gut og en pige, der undervistes af kirkesangeren eller sommetider af en tilfældig opsnappet huslærer og forøvrig voksede op i ubunden frihed.

Ikke før var pastoren kommen tilsæde paa kanapéen inde i stuen og ordre givet til den varme punsch, før han begyndte at kramme ud med sine nyheder. Da han nævnte cancellirådindens pigenavn Catharina von Zehren, kom der liv i Juells søvnige øine. Han kjendte hende, kjendte hende flygtig fra Kjøbenhavn og bedre fra Christiania, hvor han havde truffet sammen ^[12] med hende i hine glade dage, da kronprinsen og den norske hærs generalissimus prins Carl af Hessen opholdt sig der efter seiren ved Kvistrum bro.

Løitnanten var dog lidet villig til at tale om hende, skjønt han indrømmede, at det var muligt, hun kunde have hjulpet sin mand frem, endog reddet ham ud af en nokså slem knibe. Hun *var* i det hele taget et storartet fruentimmer – så smuk, rent vidunderskøn hun havde været i de dage.

Det var alt, hvad pastoren fik ud af ham. Bud efter justitsråden, der som regel sov dagen hen på sit kammers, blev der ikke sendt, noget kortenspil blev der ikke af, og værten bad ikke sin gjæst vente, da punschemuggen var tømt. Og neppe var pastoren vel afgårde, så sadlede enkemanden, den i nåde og med ret til fremdeles at bære hans majestæts uniform afskedigede dragonløitnant Lemmich v. Juell til Romstad sin brugbareste hest og red sig en lang tur over mark og enge uden at agte på vårregnet, der piskede ham om ørene. Catharina von Zehrens navn havde kaldt de gamle glade tider tilbage i hans erindring. Så svært langt tilbage lå de nu ikke, kun fulde ti år og dog så fjernt, så fjernt – – – Catharina von Zehrens kokette pigeskikkelse ledede ^[13] hans drømme til sirlige fester i tvillingrigernes hovedstad, og atter trådte han dansen ved hendes side – dengang var hun

varmere, stærkere, men end mere smægtende deilig – i Christiania patriciatets statelige sale.

Længe drømte han, og længe red han, til hans brugbareste hest blev halt af det uvante jag, og han våd som en kråke måtte gjøre holdt hos major Brager på Emilienberg, hvor de to krigsmænd udvekslede fredelige minder om bedrifter i Amors lystige strid, alt imedens de drabelig dyrkede gud Evan og sang dertil, og omsider ud på natten blev samlede op og bragte tilsengs af majorindens og stuepigens øvede hænder.

*

Det var altså sent en kvæld omkring sanktehans, at cancelliråd Weydahl kom til bygden.

Fra kongsveien kjørte vognen knagende og knirkende ned ad ad lønnealléen til skrivergården. Løvet suste raslende i nattevinden. I den svage skumring lå husene tunge og mørke, stængende for alléen og udsigten til fjorden. I hovedbygningens salsvinduer blinkede et gulligt skjær fra den lysere himmel i vest.

På det fræmste vognsæde sad kusken og smeldte sagte med svøben. Bagi sad cancelliråden ^[14]høi og svær i sin reisekavai med en bredbræmmed hat på hovedet. Efter vognen skranglede to almindelige skydskjærrer. I den ene var skydsgutten og et par håndværkere, der bragtes med fra byen for at underkaste gårdens huse de nødvendige reparationer inden fruens ankomst; den anden var læsset med alslags sager, som kunde trænges til deres gjerning.

Forbi gåsedammen og blegehytten svingede kusken ind på gårdspladsen. Der lå på den ene side stalden og fjøset, så låven i ret vinkel med disse ligeoverfor hovedbygningen. På den fjerde side lå et gammelt forfaldent hus, der brugtes til folkestue. Mellem det og låven såes en trekantet snip af fjorden og åserne bortenfor den.

Der kom ingen ud for at tage imod. Intet forbud var sendt, og den forrige skrivers familie var allerede fraflyttet stedet. Cancelliråden steg ud af vognen og ruskede i gangdøren. Den var stængt. Han bankede på, men ingen svarede, og han havde alt givet kusken ordre til at søge efter folk i fjøset, da det rørte sig inde i gangen, og døren gik op.

En trivelig kone i nattrøie og underskjørt viste sig, så forskræmt på den høie

mand i kavaien, skjønte, hvem det måtte være, neiede gjentagne ^[15] gange og forklarede endelig, at hun var madame Nannestad, og at det var overdraget hende at passe gården, indtil den nye sorenskriver kom. Da så cancelliråden havde erklæret, at han var rette vedkommende, trak hun sig neiede tilbage.

Cancelliråden hængte kavaien og hatten fra sig og gik ind i stuen. Der stod kun et stort slagbord og nogle træstole, ellers var der tomt. Han satte sig træt ned og ventede.

Ude på gården hørtes et par søvndrukne tjenestekarere samtale med kusken og håndværkerne og stå dem bi med at spænde hestene fra og leie dem til stalden. Lidt senere bar de trampende hans reisekufferter ind i gangen. Fra køkkenet lød håndværkernes stemmer; de var allerede i passiar med jentene.

Om en stund neiede madamen sig ind igjen med et blafrende talglys i hver hånd og en hvid dug over armen. En 10–12 års lyshåret pige trippede efter bærende et bræt med tallerken og glas. Forsigtig hviskende listede de sig frem og tilbage mellem køkkenet og stuen og dækkede bordet, medens de skottede ærbødig hen på den fremmede, der sad og så ud, som han sov.

Det var en sværlemmet, skulderbred skikkelse i mørk frakke, der var knappet helt op til halsen ^[16] med perlemorsknapper. De kraftige hænder hvilte på hans knæ; en ring med stene glitrede på den høire.

Som han sad der foroverbøiet med hagen sunken ned paa brystet, syntes ansigtet uhyggelig gråblegt i dobbeltskjæret fra den lyse nat udenfor og de to blafrende præser på bordet. Kindbenene stod stærkt ud; munden var stor med fyldige læber, næsen bred og fremspringende, øienbrynene meget buskede og panden høi og hvælvet. Det mørkeblonde hår var gråsprængt ved tindingerne. Ansigtets magerhed passede ikke til de stort skårne træk. Han kunde være henimod de femti, men kunde også være ældet før tiden.

Madame Nannestad vovede sig frygtsomt til at spørge, om cancelliråden vilde tage tiltakke, og tilføiede, at der var redt seng til ham i kammerset ved siden af, og om der var mere, han havde at befale.

Han nikkede og takkede med dyb, lidt hæs stemme. Det var ikke mere han vilde, og madamen trak sig atter tilbage fulgt af den trippende jentunge.

Cancelliråden tog for sig af maden som en skrubsulten mand, smagte tilsidst prøvende på det hjembryggede øl i trækanden og tømte den ^[17] så helt. Da han var

færdig gik han ud af stuen, som for at se sig om i huset. Han steg op ad trappen til anden etage, skred gennem et par tomme værelser og ind på en stor sal, der gik tværs over den ene ende af bygningen. Den havde på hver side mange vinduer med små ruder. Han stansede ved et af vinduerne mod fjorden og stod længe og stirrede ud.

Lysningen i vest var blegnet og himlen jævnt grålig, som om det trak op til regn. I syd sænkede sig mod vandet en åsryg med mørk nåleskog isprængt med lysere flækker af løvtrær. Den endte i et næs med en lang, bar strand. Ret foran skrånede grønne agre nedover, gennemskåret af lønnealléen, som fortsattes fra den anden side af gården. Mod nord løb agrene over i lave bakker med birkekrat. Bagom det sås kirkens hvide mure med det høje tårnspir, der tegnede sig som en sort skygge mod den grå himmel. Fjorden lå blank og stille. Hinsides den hævede sig skogvokste ller med hus og dyrkede marker hist og her nedenunder.

Cancelliråden stod længe og stirrede udover egnen. Så knyttede han pludselig næverne mod den. Ansigtet fortrak sig, han skar tænder. Den svære mand dirrede af raseri. I natstilheden ^[18] sneg det sig overvældende ind på ham, at her skulde han ende sine dage, henleve resten af sit liv. Større og mægtigere havde han set fremtiden for sig for kun få måneder siden. Høiere havde han da kunnet sætte sine håb end at ende som en landsens skriver i Norge. Han bøiede sig i kvide under forudfølelsen af det uvirksomhedens og tomhedens liv, han her var fordømt til.

Så lo han kort og indædt. Å nei – han, klokkersønnen fra Romerike, fik nu vel være fornøjet med, hvad han havde bragt det til. Stod han ikke her i besiddelse af en af fødelandets bedste embeder? Han fik være glad til og takke den, som tak skulde have. Ja, takke, ja – den, som reddede ham fra det med frelst skind og ære, da han gik med for tunge skridt over glatte gulve.

Han lo igjen.

Ensteds i huset begyndte et uhr at slå. Slagene gjenlød med syngende klang gennem de øde rum.

Han vendte sig og gik tilbage til stuen, slukkede talglysene på bordet og åbnede døren til soveværelset. Det var lummert og kvalmt derinde; madame Nannestad havde nok rømmet sit eget sengkammers for hans skyld.

II.

^[19] Lang tid blev ikke cancelliråden rolig i bygden dengang. Han besøgte bare procurator Høegh på Gihle, der bestyrede embedet. Derpå for han, neppe ugedagen efter han var kommen, sydover til byen igjen, og det spurktes, at han på veien havde været indom hos amtmanden og fogden, men ellers hos ingen.

Imidlertid blev håndværkerne igjen på gården og rumsterede både høit og lavt, så flere end de gamle huskjæringerne undredes over, hvad de tog sig for.

Kontoret blev flyttet over i folkestuebygningen, men i hovedbygningen blev der gildere end gildest. Fra kjøkken til sal blev der pyntet og pudset. Malet blev der overalt, nogensteds grønt og nogensteds blå. Allerpenest blev der på storstuen, for der blev tapetseret med gule damasketapeter. Lyspeisen blev revet, og hele to læs med ovne fra Bærums værk førtes tilgårds. Al den bekostning gjordes for fruens skyld, som skulde være saa fint vant. Hun havde da også færdes i kongens slot, fortaltes der, og de conditionerede smilte til hinanden og rystede på hovedet ^[20] derved, men igrunden følte de sig stolte ved at skulle få den dame iblandt sig.

Først ud på høsten, da rugen stod gul og skjær, vendte cancelliråden tilbage, betalte håndværkerne uden at prutte og sendte de fikse bykarer væk til megen sorg for tjenestejenterne.

En stor fragtebåd fra Eidsvold lagde samtidig til ved stranden, og alle seks husmænd tilsagdes til at hjælpe mandskabet med losningen. De bar, og de sled, og de kjørte tilgårds, fra solen randt, og til den sank, den ene kassen og den ene pakken efter den andre. Det, som ikke var i kasser, var nemlig tullet ind med halm og sækkestrie. På gårdspladsen stod cancelliråden i skjortærmer og kommanderede og pakkede ud, rød i skolten og drivvåd af sved. Og alt det, som dengang bragtes for dagens lys, glemte vist ingen af husmændene i sin livsens tid. Der var bøgetræs stole med udskåret våben på ryggen; der var sofaer med silketøis betræk og ben vridde som tyrirødder, og speil så høie som døre i forgyldte rammer med snirkler i toppen, og kommoder og schatoller med løierlige rundinger og buger, og bord med plader af indlagt træ eller hvid marmelsten, og guld og lakering var der på det meste. Det rareste var et tungt møbel på ^[21] fem ben, næsten som et bord at se til, og som flere mand måtte bære.

Råden fulgte selv med dem, og såsnart de havde sat det fra sig, gik han bort til det. Der var låg på det; han løftede det op og tog indunder, og da gav det en svært pen låt fra sig, for der var nok musik i det.

Madame Nannestad gik rundt i værelserne med den vesle datter sin og et halvt dusin jenter og stillede alting i række og rad rundt væggene, som det stå skulde.

Bare en skeifærd hændte i dagens løb, og det var, at Mathias Nordsveen stødte et speil mod handtrevet, så glasset sprak. Han stygbandte af skræk. I det samme kom råden og blev hvid af sinne. Først sagde han ikke et ord, men tog speilet og hev det i gulvet, så ramme og glas føg i stumper og stykker, og det endda rammen var lige god og glasset ikke værre fare, end der godt kunde gøres to mindre speil af det. Efterpå knyttede han næven til han Mathias og fordømte ham ind i det inderste helvede, og han Mathias var mest ræd for, at råden skulde have rørt ved ham, så han havde måttet tage igjen. Men det skede nu ikke.

En time efter var råden lige blid, og lod madamen skjænke drammer til dem, som ved arbeidet var, til Mathias ogsaa.

[22] Da de gik hjem til nattes, var alle husmændene enige om, at den nye skriveren var en staselig kar, skjønt fælt hidsig af sig, og slettes ikke så net og nøie på det, som præster og andre conditionerede folk pleiede at være. I så måde lignede han næsten procuratoren på Gihle.

Andre dags kvælden derefter var der hængt hvide gardiner på tværs over vinduerne i alle værelser undtagen i storstuen, hvor de hang på langs og var røde med hvide dusker. Mange lys var tændt.

Da kom fru cancellirådinden kjørende i kareth. Cancelliråden trådte hende imøde og løftede hende ud af karethen. Han kyssede hende på begge kinder, og han førte hende ind i huset. Bagefter trinede en mamsel i kort stak med tynde lægger og småsko.

Madame Nannestad stod i døren i fuld stas med nystrøgen strimmelhue og neiede dybt. Hun så en høi og bleg, omtrent tredveårs dame, der nikkede nådig med halvlukkede øienlæg og spurgte hende om noget paa dansk, som madamen ikke skjønte. Men cancelliråden svarede for hende. Fruen nikkede påny uden at række hånden frem til hilsen, og han fulgte hende ovenpå til hendes værelse. Bagefter trinede mamsellen.

[23] Ti minutter senere bekjendtgjorde denne noget på dansk oppe fra trappen om, at herskabet intet ønskede til aftens, kun en kop the på fruens værelse. Madamen forstod endelig, at mamsellen måtte være fruens kammerpige og med tungt hjerte bar hun ud af bordet hele sin forsmåede opdækning; thi på den havde hun anvendt stor kunst og flid, ligefra det delikate bedekjød à la Maintenon til mandelpuddingen.

*

Nyhederne fra skrivergården var det, som mest taltes om i bygden den høst. Under skårånnen stansede folkene op midt på ageren og lagde ud derom, og når en jente havde en ny trøie eller en huskjæring et nyt skaut, havde man det ordtag, at hun var finere end skriverfruen. Dybest indtryk havde kammerpigens gjort; før vidste man bare om to slige i den egn, hos amtmand Winterfelt og hos generalmajor de Place – den på skrivergården var nummer tre. Madame Nannestad blev bedt bort snart til den ene og snart til den anden af de conditionerede familier, og fruene grov og spurgte, så hun blev rent træt i kjæverne af at snakke.

På Gihle kom procurator Høegh før og svær ud i køkkenet efter aftens for at få fyldt på [24]ølalkanden. Der sad tjenestejenterne og procuratormadamen selv med vesle Julie Nannestad ved siden af sig og spandt hver ved sin rok. Men ret som det var stod hjulene stille, eller røg tråden af, for alle agtede mindre på arbeidet end på vesle Julie, der ivrig og rød og raptunget fortalte om råden og fruene og karethen og stuen med de gule silkedamaskestapeter. For sig selv på peiskrakken ludede en gammel skaldet mand med langt gråt skjæg. Det var indlæggkallen. Han lod, som om han ikke hørte på noget og kardedet uld, så totterne føg.

Procuratoren lænede sig mod peismuren og lydte efter. «Du ser ud, som havde du hørt om større stas før, du gamlen», sagde han. «Og du mindes sagtens også dengangen, da kong Christian den sjette drog gennem bygden.»

«Det gjør jeg nok altid», svarede kallen. «Men såpas som dette har jeg kanskje hørt om ellers og.»

«Gammel mand kan berette mangt. Skjønt det var nu vel hos kongen af England og ikke her i bygden det, som du har hørt om,» mente procuratoren.

«Det var både her i bygden og i flere bygger med, det,» sagde kallen og drev på lige flittig [25] med kardingens. «Råden og fruene hans, de kjører i kareth de, men

jomfruen på Græfsum hun kjørte til kirke i vogn med seks hester og med ridende tjenere foran og bagefter. Gårde eiede hun i alle bygder, og demerså hørte hun messen bare engang om året i hvert kirkesogn, og da mødte hele almuen op for at hilse på hende og se på stasen.»

«Hvem er det, som har lært dig den ræglen da?» spurgte kokkepigen.

Han lagde karderne væk og stirrede frem for sig. «Å, bedstefar min fortalte mig, at bedstefar hans brugte at sidde i vognen ved siden af jomfruen på Græfsum den tiden.»

Procuratoren lo, rev af en lang skrå og rakte kallen, som takkede og tog imod. «Du er kry du, men så hedder du heller ikke for ingenting Otto Valdemarssøn Skaktavl.»

III.

Det varede længe, før den forhenværende dragonløjtnant Juell traf den forhenværende Catharina von Zehren. Fra den selskabelighed, som den nye sorenskrivers ankomst vakte, holdt han sig unda; thi det var år siden finanserne på Romstad ^[26] gård blev så slette, at eieren ikke mere så nogen udvei til at deltage i det selskabelige liv, når undtages de vanlige små drikkelag med majoren og procuratoren og nogle andre gode venner og naboer. Desuden var cancellirådinden sygelig – hun led af begyndende svindsot, sagde amtsphysicus Müller – og opholdt sig i Christiania det meste af vinteren. Livet på landsbygden forekom hende allerede så altfor ensformigt og trist, og cancelliråden rettede sig i så henseende efter hendes vilje og fandt sig tålmodig i at være enkemand, når det ikke anderledes kunde være.

Derfor var det først ud på vårparten i majorens årlige barselsgilde, at hun og løjtnant Juell mødte hinanden. Drømmen om de gamle dages Catharina von Zehren var forresten længst gået over hos ham. Egentlig var den fordunstet med efterveerne af den rus, som han i anledning af rygtet om hendes ankomst havde hentet sig hos majoren. Drømme og alvorstanker var altid kun snare gjæster hos Lemmich Juell – drømmene, fordi de var talløse og trængtes på flugt af nye drømme, og alvorstankerne, fordi de var håbløse og således unyttige plager, der måtte fordrives, det være sig nu ved store planer, som han selv ikke troede på, og

som kun fattedes for at glemmes, [27] eller ved glad svir, og i sidste fald foreviste han for sine svirebrødre med freidig letsindighed både tankerne og beslutningerne i al deres pjaltede usselhed og fulgte dem leende tildørs. Ti tomme år havde dag efter dag gravet det svælg, der skilte ham fra den tid, da han virkelig levede, da drømmen fødte alvor og tanken dåd. Når lunet stak ham, lod han, selv drukken, fortidens liv og fremtidens skygger, ungdomsstærke, jubelfyldte minder og synet af sin egen og sin families nære ruin paradere i spottende, lystige vrægebilleder for drukne venner. Kort sagt, han var den vittigste hund og den gladeste laks i miles omkreds, og dertil gjorde og sagde han alting med en så overlegen elegance, at gjenskinnet deraf bragte de råeste drukkenbolter af kapteiner eller proprietærer til i samkvem med ham at synes sig selv fine og velopdragne herremænd.

Majoren forestillede dem for hinanden, idet han tilføjede, at det vistnok var unødvendigt, da han havde hørt sige, de var gamle bekendte. Fru cancellirådinden var meget nådig, forsikrede, at hun godt erindrede løjtnant von Juell og nævnte i flæng et par huse, hvor de skulde have truffet hinanden både i Kjøbenhavn og Christiania, men tog tilfældigvis fejl af navnene. Lemmich Juell [28] mærkede det ikke. Det indtryk hun gjorde på ham var, som om han stod overfor legemliggjørelsen af sine rigeste minder fra en hurtig levet og hurtig forspildt ungdom. Hendes bløde, dæmpede danske tonefald, de fornemt beherskede bevægelser, det udtryksfulde lille smil, det udsøgte og moderne i hendes dragt – alt tilsammen var som kjærtegn for hans vansmægtende sanser. Hun var sminket til megen forargelse for de øvrige tilstedeværende damer, der oppe på landet gjorde en dyd af nødvendighed, da de ikke formåede at vedligeholde den slags raffinements. Han kunde have velsignet hende for det, så vidunderlig vederkvægende var det for ham at se igjen denne kvindernes fine og lette kunstige farve.

Han vidste, at hun var over tredve, og han havde straks opdaget et par små rynker i panden, og at hendes buste var temmelig tynd. Men han glemte det igjen, følte det ikke mere. Han var helt fyldt af taknemmelig fryd ved at stå ved siden af og konversere denne fuldendte dame, og som altid prægede Juells stemning hans ord og optræden.

Den høie, slanke mand i den broderede atlaskesvest, den godtsiddende, skjønt

noget gammeldagse, [29] blå kjole og med kniplingekalvekrydset havde fra begyndelsen af været fru Weydahl påfaldende som en behagelig modsætning til den øvrige mere eller mindre stærkt rustificerede forsamling. Tidligere havde hun med fornøielse iagttaget, hvorledes endog cancellirådens tungvindte korrekthed stak af mod herrernes manérer. Løitnant von Juell tilhørte den samme verden, som hun havde forladt, og hun lyttede til ham med noget af den glæde, som det vækker hos en landflygtig at møde en hjemlig sangfugl på sit forvisningssted. Han interesserede hende og syntes hende et bekendtskab, som det kunde være værd at dyrke. Da samtalen mellem dem blev livligere, benyttede procuratorens korpulente hustru, der hidtil havde havt det hverv at underholde «hofdamen», som de conditionerede sig imellem kaldte hende, leiligheden til at fjerne sig for at slå en koselig passiar af med amtsphysicus Müllers madame, som ude i gangen havde hvasket hende noget morsomt i øret om den gale løitnant Wallaces seneste bedrifter.

Inden de skiltes ad fra barselsgildet, havde cancellirådinden opfordret Juell til ret snart at besøge skrivergården for at fortsætte deres gamle bekendtskab, og cancelliråden havde rolig og høflig [30] henstillet til ham ikke at vente for længe med at gjøre hans kone den glæde – hun vilde kun sjelden møde tidligere venner nu, og med hånden på hjertet havde løitnanten forsikret, at det skulde være ham en meget stor ære og fornøielse.

*

Dengang fornyedes da bekendtskabet mellem Catharina von Zehren og Lemmich Juell. Men før næste år var omme, var de begge to døde og begravne, og det gik således til.

Udover våren og sommeren var Juell en hyppig gjæst på skrivergården. Hans halvfjollede onkel, justitsråd Hammer, sad hjemme på Romstad og kjedede sig og undredes over, hvor *le cher neveu* holdt til, og løitnantens to børn, som han aldrig havde taget sig synderlig af, førte en tilværelse efter sit hjertes ønske i mark og skog og blandt tjenestefolkene.

Om høsten fortalte fru Weydahl ham en dag, at hun havde renonceret på sin påtænkte tur til byen; bare hun nu ikke kom til at ennuyere sig altfor meget, så hun måtte angre på det. Den kvæld kom Juell og bad procuratoren om at få låne 500 rdlr. Det var ellers uhørt, at Juell lånte penge af sine venner. Han vilde ikke

sige, hvad han skulde bruge dem til, men procuratoren gav ^[31] ham dem uden indvendinger, uagtet sikkerheden var slet nok. En rigmand i Christiania havde pant i gården til sidste skilling af dens værd, og det var blot krediten hos landkræmmer Orre, som holdt Juell oppe, så længe det hang.

Men hvad pengene skulde bruges til viste sig snart. Madame Nannestad blev hentet. Hun var enke efter en kapellan, der havde været rigtig en madpræst. Efter hans bortgang vilde den lille pension ikke strække til for hende og datteren, og derfor måtte hun udnytte de kulinariske indsigter, hun havde erhvervet under sit Ægteskab som kogekone i bedre huse. Hende blev det overdraget at ordne alt køkkenet vedkommende til et stort lag, som skulde stå på Romstad om fjorten dage. I mellemtiden blev der slagtet og brygget og bagt og vendt op og ned på hele gården. Der blev vasket og skuret både høit og lavt og hele hestelæs af alskens gammelt skrammel stuvet bort i udhusene. Haven blev opryddet og dens gange sandstrøet under tilsyn af justitsråden, der erklærede, at han agtede at gjøre de uundgåelige mangler ved arrangementet mere undskyldelige ved at give høitideligheden et anstrøg af fête campêtre, og på egen hånd beordrede den mand, der sendtes enkom til Christiania for at købe ind vin og ^[32] mangfoldig andet til at bringe med tilbage flere dusin couleurve lygter til havens belysning. Især gjorde han sig yderlig umage med en forfalden eremithytte bygget af underlig sammenslyngede trærodde og grene, idet den gamle herre kom med mystiske hentydninger til det overordentlig behagelige ved at have et sådant tilflugtssted i nærheden – den fromme eneboer vilde neppe tage det ilde op, om et eller andet elskende par søgte ly i hans hytte. Han forstod sig på de ting, gjorde justitsråden, fra de dage, da han endnu ikke havde levet sig sønder og sammen til et vrag, der hjælpeløst var givet sine halvfjollede griller i vold.

Endelig var forberedelserne færdige, og bearmændene gik rundt over fire bygder for at indbyde alt, hvad der fandtes af officerer, embedsmænd og anseede proprietærer til gjæstebud på Romstad gård. Fordum var ofte slige sendebud udgåede fra Romstad til glæde for unge og gamle, men nu var det længe, længe siden, så ungdommen neppe fattede, hvad de ældre sigtede til, når de undredes på, om Lemmich Juell virkelig formåede at hævde stillingen, når han nu agtede at forsvare sin slægts storartede traditioner i retning af gjæstebud.

^[33] Men allesammen kom de.

Og endnu engang strålede Romstad gård i sin fordums glans. Endnu engang var bordene dækket i den høitidelig dystre spisestue med det ornamenterede stukloft og de små, grønne vinduesruder. Dér faldt vokselysenes skjær på gamle malede tapeter; de var mørke og sværtede af tiden; men gjæsternes nysgjerrige blikke skimtede dog fremdeles de fyldige, hvidbarmede nymfer, som under løvrige træer drev sin letfærdige leg med fauner og bacchanter. Endnu engang skinnede på de mønstrede damaskesduge, indvævede med Juellernes våben, fint porcellæn og familiens tunge, massive sølvtøi, og endnu engang dansede pyntede skarer i den vældige sal, der var vidtspurgt på grund af sin størrelse.

Intet var sparet for at gjøre festen fuldkommen. Egnens dygtigste musikanter var samlet, delvis hentet langveis fra, og de lod fiolinerne klinge og contrabassen brumme og klarinetterne skingre med en lystig ufortrødenhed, der skyldtes rigelig forskudsbetaling og mangt et stærkt glas. Udenfor var haven oplyst med de couleuerte lygter, og lidt afsides flammede en ensom fakkel foran eremithytten.

I sideværelserne spillede herrerne kort, når ^[34]de ikke dansede. Stemningen rev dem hen, spillet gik høit, og pengene skiftede ofte eiere. Lemmich Juell deltog ikke selv i spillet. Han havde leveret onkelen sine sidste 30 rigsdaler, og nu sad denne og tabte dem med anstand til fogden og generalmajoren. Justitsråden var i sit allerbedste hjørne. Iført en pragtfuld orangerød kjole med guldgaloner og en piskeparyk af en slags, der havde været moderne for et snes år siden, tog han sig ud som en ægte grandseigneur – måske lidt vel hovmodig nedladende mod fogden, som ingen høiere «karakter» besad, men uden sære griller, så de, der ikke vidste det, aldrig kunde ane, at denne værdige og sirlige levemand i anfald af storhedsvanvid havde for vane at brænde sine klæder, fordi de var berørte af tjenestefolkenes simple fingre, og at bestige staburstrapper og andre høitliggende steder for at forrette sin nødtørf.

Arangementet med eremithytten havde ingenlunde hørt til hans fåfænge griller. Thi dér sagde Lemmich Juell fru cancellirådinden, at han elskede hende, og der tilstod hun for ham, at hendes ægteskab havde været en sørgelig vildfarelse: Hun havde i et øieblikks ophidselse taget fejl af sit hjertes følelser, og nu var hun så ensom, ja ^[35]så uendelig ulykkelig og ensom vilde hun været i dette barske land, dersom hun ikke havde fundet ham. O, denne dybe sjælenes sympathi mellem dem, af gud var den visselig plantet, den kunde ikke være

brødefuld! Løitnant von Juell var den eneste ven, hun havde, hvis hjerte bankede medfølelse for hende og hendes kummer. Og hun betroede sin sjæls ven alt dette og lå op til hans bryst og gav ham hundrede kys og fik tusinde ømme ord til svar og vogtede sig vel for at derangere sit toilet og tørrede hurtig de tårer væk, som truede med at ødelægge farven på hendes kinder.

Imidlertid sad cancelliråden ved kortbordet og spillede og diskuterede den væbnede neutralitet med alvorlig ligegyldighed.

Festen feiredes til det grånede af dag, og værten strålede af lykke.

Efterat de fleste af gæsterne var draget fra gården eller havde søgt hvile i dens halvhundrede gæstesenge, sad procuratoren, pastor Lind, majoren og løitnant Wallace endnu ved schervenselen og bød hinanden op og lurte hinanden, stiltfærdige af spænding, bare med en brå latter, hvergang kortene sloges op. De var slappe og rødøiede og halvfulde. De ænste ikke solen, der brød frem over åserne, skinnede på de forbrændte lygter i haven, trængte sine stråler brutalt ind gennem vinduerne i den støvede og uryddige sal og lagde en glorie om pastor Linds tynde, strittende hår. Ligesålidt ænste de en klodset tiårs gutunge i nye klæder, som stod tæt ved dem og glode dumt på spillet. Det var Lemmich Juells søn, som glemt af alle var sovnet ind på en dyngre reisetøi, men vækket af lyset, der skar ham i øinene, var gået did, hvor han hørte stemmer.

Omsider reiste procuratoren sig, tog sidstslumpen af glasset og sagde, idet han så sig omkring: «Har du hørt, Lind, hvad Toten-præsten sagde, da han havde ligget syg og først kom til bryllups trediedagen? – Der jeg så levningerne, måtte jeg græde.»

De lo, sopte pengene sammen og skiltes. Gutten satte sig træt ned, lagde armene på bordet og sovned påny.

*

Snart vidste hele bygden, at løitnant Juell var fru Weydahls elsker. Alle snakkede om det, og alle vidste det, undtagen hendes mand naturligvis. En havde set fru Weydahls opigjennem skogen om morgenen og møde sin kjæreste der; andre mærkede sig, hvorledes de vekslede fortrolige ord i krogene, og tjenerne på skrivergården begyndte høilydt at ymte om, hvad de kunde komme til at opdage, når de overraskede de to inde i stuen under Lemmich Juells hyppige besøg. Som tiest traf han nemlig fru Weydahls alene. Cancelliråden havde det altid

travelt på sit kontor over i folkestuen; men også der kunde skriverkarene pludselig tie bom stille og smile forlegent, dersom han uventet trådte ind.

Ingen turde dog komme med hentydninger til cancellirådinden, bare tjenestefolkene vågede sig såvidt til; for i den egn ansåes skammen for at ramme hele husstanden, når gårdkonen havde kjærester. Derfor blev de tvære og nævise mod hende og ærtede kammerpigen, som de skyldte for at være hende behjælpelig, og mere end en gang, når Juell kom tilgårds i rådens fravær, måtte han selv sætte hesten ind i stalden, fordi staldkarlen holdt sig for god til at gjøre ham den tjeneste. Juell skjøjte sammenhængen og fandt sig i det, og fru cancellirådinden glemte på grund af omstændighederne at beklage sig synderlig over disse uforskammede nykker hos dette tølperagtige lands uopdragne indvånere.

På den måde gik det vinteren igjennem, til cancelliråden vendte hjem fra vårthingreiserne. Han havde været borte over en uge.

^[38] Det var en strålende solskinsdag i slutningen af marts, at han kjørte nedad lønnealléen. Skjønt sneen tinede, så det dryppede af træerne og tagene, var føret endnu bra, og som han sad i slæden varmt indpakket i pelsen og var fornøiet over at være hjemme igjen, blev han i godt humør og følte, at han var paa veie til at forsone sig med sin stilling og glemme sine tidligere høitspændte drømme. Et embede at styre, stort nok til at lægge beslag på det meste af hans kræfter, hus og hjem og en vakker gård, hvor der var meget at gjøre og meget at rydde – – Og medens han lod blikket glide udover de brede jorder, vågnede den nedarvede bondenatur i ham til fuld styrke. Ja, her var virkelig meget at gjøre og meget at rydde! Et mønsterbrug skulde her blive. De var statens eiendom disse vidstrakte marker, og hans arbeide på dem skulde blive et nyttigt og følgeværdigt eksempel for statens borgere, for de norske landmænd.

Men da han var fremme mødte ingen for at tage imod hesten. Det var uhyggelig stille på gården, som om alle inde i huset sneg sig lydløst om, og der var hængt hvide lagener for vinduerne på storstuen.

Han gik ind i gangen og vrængte pelsen af sig. På ganggulvet var en stor rødbrun blodflæk; der ^[39] var øiensynlig nylig skuret dygtig for at få den væk, men forgjæves.

Cancelliråden standsede og så sig om med en ængstende, uvis følelse af, at

der var hændt noget forfærdeligt.

Kammerpigen kom fra køkkenet, neiede og listede sig forsigtig på tåspidserne op ad trappen.

«Er der hændt noget, Annette?»

«Hys, hr. cancelliråd, fruene er syge og må ikke forstyrres, amtsphysicus Müller har forbudt det. – Løitnant von Juell er omkommen ved et ulykkestilfælde,» og hun listede sig videre.

Cancelliråden spændte storstøvlerne af og gik ud i køkkenet. Der stod en pige ved bænken og vaskede op, en anden lå på knæ foran peisen og blåste på varmen. Ved bordet sad Lars staldkar og to af husmændene, Gulbrand Sveum og Mathias Nordsveen, og åd dugurd. De måtte have hørt ham svinge frem på gården. De så sky op, da han kom, og tiede bom stille.

«Hvad er påfærde?» – Ingen svarede.

«Jeg spørger, hvad er påfærde? Er løitnant Juell død?»

«Han er så, cancelliråd,» sa Lars. «Han har slået sig ihjæl.»

[40] «Når og hvorledes skede det? – Var det herude i gangen det skede?»

«Det var så.»

«Når og hvorledes skede det?» – Ingen svarede.

«Jeg spørger, hvorledes og når det skede?»

De glode på hinanden. Jenten ved peisen drog sig længere unda.

«Så svar da i Satans navn, folk!» skreg han. «Når og hvordan skede det?»

Mathias Nordsveen reiste sig rar og bleg og talte med grødet mål: «Det var inat løitnanten dat ner af trappen.»

«Inat!» Cancelliråden blev underlig gul i ansigtet; årerne i tindingerne trådte blåfiolette frem; stemmen klang hård og skjærende: «Hvad havde løitnant Juell her i nat at gjøre og ovenpå? Når kom han tilgårds?»

«Han kom dagen før førdagen.» Det var igjen Mathias Nordsveen, som svarede.

«Og hvilken tid på natten faldt han ned?»

«Det var ved femleite idag tidlig, da han skulde reise at.» Nu fæstede Mathias blikket ret på cancelliråden, som om han ventede, at han skulde slå til ham.

Men råden vendte sig og gik ud. De hørte, ^[41]han holdt i vrideren en stund på den anden side af døren; da han slap den, smeldte det i den.

Weydahl slog op døren fra gangen til storstuen. Gjennem lagenerne for vinduerne faldt solskinnet i lange, dæmpede strimer henover gulvet, og det glimtede mat i møblernes forgyldte sirater. Midt i stuen under lysekronen var stillet en seng, og der lå løjtnant Juell i sin prunkende, røde galauniform. Weydahl havde aldrig set ham i uniform før og studsede ved det. Ansigtet var blegt med en svær blå skramme tværs over panden; håret var sammenklæbet af blod på den ene side af hovedet: den tynde, krogede næse sprang skarpt frem; hagen var sunken ned, men kjæven holdtes oppe af den høje, stive krave, så munden kun var halvåben; de regelmæssige, hvide tænder vistes mellem de farveløse læber. Øienlågene var lukkede og hænderne foldede over uniformsfrakken.

Weydahl trådte nærmere og stirrede på ham. Lagenerne for vinduerne blafrede i trækken fra gangen, og han syntes ansigtet bevægede sig. Han bøiede sig ned og satte fingeren på ligets pande. Den var allerede iskold. Han trykkede hårdere til, det gav efter, og han følte en knasen af knust ben.

^[42]Så gik han ovenpå til fru. Kammerpigen smuttede ræd forbi ham ud af soveværelset, idet han kom.

Omhængene var trukket for himmelsengen. Bag dem lå hans hustru og stønnede. Han trak dem tilside så hvast, at han rev en lang flære i dem. Hun lå der sammenkrøben, halvt påklædt og så op på ham med blanke, forfærdede øjne og bed i lommeørklædet for at kvæle sin jamren. Uden et ord tog han hende i armen, drog hende ud af sengen og ud på gangen. Hun fulgte viljeløst med, barfodet, i nattrøje og underskjorter, ned ad trappen og ind på storstuen til liget.

Han pegte på den døde: «Du og han. – – Hvad har der været mellem dig og ham?»

Hun faldt klynkende sammen foran ham, medens hænderne krampagtig tiltrede sig ind i det lange, løse, sorte hår. Øinene hang ved hans; de var store af rædsel.

Han løftede armen til slag; men da glimtede de i vanvittig trods mod den stærke, bredskuldrede mand med det af raseri fortrukne ansigt, og hun hviskede hastig: «Har du noget at takke mig for, Christopher? Husker du, hvad jeg gjorde

for dig i din yderste nød?»

Armen sank ned. «Gid du aldrig havde gjort ^[43]det,» sagde han. «Gid du aldrig havde bryd dig om mig og hjulpet mig. En burde aldrig hjælpe et menneske i dets yderste nød uden at hjælpe for livet. Det kræver det, ser du; det bliver utaknemmeligt og fordringsfuldt da, ser du.»

Hun faldt atter sammen, medens han talte, støttede panden mod sengen og begyndte at hoste. Da gik han med raske, hårde skridt, og hun blev alene. Hun tog om sengestolpen og reiste sig træt og sløv; hun ænste ikke den døde, huskede ikke længer Juell eller sin mand eller nogenting. Derpå slæbte hun sig hostende opover trappen til sit soveværelse.

Lidt senere blev Lars staldkar kaldt ned på kontoret. Der stod råden ved vinduet med ryggen til ham og sagde kort: «Kjør løytnant Juells lig til Romstad.»

Lars ventede forlegen på mere besked.

«Hvad venter du på?» kom det barsk.

«Å slags kjørdoning skal jeg bruge? Jeg får vel tage en sluffe?»

«Tag en langslæde og kast et klæde over liget.»

Så blev gjort. Langsomt, skridt for skridt, kjørte Lars staldkar løytnant Lemmich von Juells afsjælede legeme til Romstad gård. Han kviede ^[44]sig for sit ærende, for han vidste, at der bare var en halvtomset olding og to umyndige børn til at tage imod liget.

IV.

Hverdagslivets ensformighed faldt atter over skrivergården. Store forandringer skede der ikke.

Cancelliråden gik hver morgen ned i kontorbygningen, sad der hele dagen med sine forretninger, taus og tung og næsten uden et ord til de to kontorister, der rørte sig så uhørlig de kunde, medens han var tilstede, og så forskrækkede på hinanden, når fjærpenne skrabe altfor skrigende mod papiret. Han havde afskediget Annette, betalt hende resten af årslønnen og sendt hende til byen.

Fruen kom aldrig mere ned fra sit soveværelse, og hendes mand så aldrig til hende, spurgte aldrig efter hendes befindende.

Af og til kjørte den tykke, gemytlige amtsphysicus ind på gården. Han havde tidligere været en af Weydahls yndlinge. Nu talte råden ikke med ham, lod ham komme og gå og traktere på stuen uden at vise sig for ham.

Bygdesladderer havde en stund havt det meget travelt med begivenhederne ved Juells død. ^[45] Det hed sig først, at det måske ikke var så sikkert, at ikke råden selv havde havt en hånd med i ulykken. Tjenestefolkene vidste dog altfor god besked, og tilfældet var interessant nok alligevel. Omsider stilnede sladderer, da man så sjelden fik se nogen af «tragediens hovedpersoner», som majoren udtrykte sig. Det løb også af uden overvættes opsig, at der ud på forsommeren af kreditorerne tillystes en femdages auktion over Romstad gård med alt indbo og løsøre. Det var nemlig kun, hvad enhver havde troet vilde finde sted. Auktionen varede forresten ugen igjennem, så meget var der at sælge, da man rodede op i det.

Forinden var det bestemt, at justitsråden og Lemmich Juells børn skulde i huset til formuende slægtninge længere syd på. Landkræmmer Orre lod dem skydse did i sin bedste vogn.

Begge børnene måtte sætte sig hos kusken. Stolt som en fyrste på reise thronede justitsråden alene på bagsædet. En hvidskjægget, krogygget stakkar stod ved veikanten og tog grinende luen af for ham. Det var Otto Valdemarssøn Skaktavl, som tænkte på, at løjtnant Juells oldefader for hundrede år siden havde fordrevet hans slægt fra Romstad.

Således drog de sidste af familien Juell fra bygden.

*

^[46] Oppe på sit værelse lå fru Catharina. De tunge, røde gardiner var trukne for, og lyset sivede kun svagt ind, standsedes af et høit grønt skjærbræt foran sengen og spillede i matte reflekser i natbordets medicinflasker. Bag himmelsengens omhæng var det næsten helt mørkt.

Mellem skjærbrættet og sengen var stillet en stol, og der sad omtrent dagstøt kapellan Vamberg en times tid og talte med hende.

Som hun havde ligget alene døgn efter døgn og hostet og lidt, var sløvheden svundet fra hende, og tankerne på fortiden og på det frygtelige dødens øieblik, hvis truhsel hun for første gang i sit liv følte, havde trængt sig ind på hende,

vokset som spøgelse ud af tusmørket og ikke villet vige. Hun sendte bud efter præsten.

Pastor Lind kom, høflig og smilende, førende med sig en duft af fransk brændevin. Udbredte sig geskjæftig om livets sorger, der rammede alle, om guddommens uendelige nåde og barmhjertighed og om, at det oplyste menneske – takket være sin høiere erkjendelse – jo ingeniende behøvede at fortvile. Hans skingrende stemme og sødladne trøstende gebærder pinte hende, hans ord gled forbi hende, og hun sattes i febrilsk uro ved hans besøg.

[47] Derfor måtte sognepræsten tåle den tort, at kapellanen hentedes til fru en i hans sted.

Gul og lang, alvorlig og forlegen tog Vamberg plads foran hende. Han hilste; hun svarede neppe, foldede blot de magre, nervøse hænder over tæppet og så op på ham med brændende øine, der var skjæmmede og blodsprængte af gråd og hoste.

Han spurgte, hvad hun helst ønskede at tale med ham om. Hun mumlede, at hendes attrå kun var at vinde fred, fred. Da foregik der noget underligt med kapellanen. Længe siden var det, at en i fuld, alvorlig oprigtighed havde vendt sig til ham i sin dybeste sjælekval. Han nænnede ikke at mindes det, han vidste om denne kvindes tidligere liv og syndefulde gjerninger. Hviskende, småsnakkende begyndte han at tale til hende om den trøst, han neppe selv mere stolede på. Hvad der ved mangfoldige andre sygeleier blot havde været en pligt, han udførte på embeds vegne, blev overfor hende til det ene ulykkelige menneskes stræben efter at udtrykke sin deltagelse for det andet, der er endnu ulykkeligere. Han blev længe ved og holdt ikke op, førend hans hæse, stedse anstrengte stemme slog klik. Medens han tørrede sveden af sin spidse, glatte pande, [48] greb han sig i at undres over, hvad han vel egentlig havde sagt, og stak forskrækket fingrene ned i vestelommen efter snusdåsen, men stansede på halvveien. Det vilde være usømmelig adfærd at tage sig en pris i fru cancellirådindens nærværelse. Han renoncerede på den.

Hun lå med lukkede øine. Endelig rakte hun hånden mod ham. Han greb den, og hun takkede ham og bad ham komme snart igjen.

Og han kom igjen ofte. Ikke alene for hendes skyld, men også for sin egen. Han længtede efter og holdt af de timer, da han sad ved siden af hendes seng og

talte om alt, som var mildt og godt både for hende og ham.

På hjemveien lod han tidt hesten rusle afsted foran karjolen, som den vilde, og drømte vagt hen for sig. Den halvgamle, indtørrede og ugifte kapellan kunde mærke øinene fugtes, når han tænkte på sådanne småting som, at den døende, af smerte forpinte forhenværende hofdame virkelig pyntede sig med nystrøgen natkappe og fine kniplinger om håndledene i forventningen om hans besøg. Han blev under alt dette snillere i sit hjem og medgjørligere og mindre nærig mod de bønder, der havde med ham at gjøre.

Fru Catharina sov sundt og rolig ind, hver ^[49]gang kapellanen var reist. Men en kvæld ved midten af august hændte det sig, at hun ikke vågnede, da Beata stuepige kom larmende ind til hende med aftensmaden. Fruen lod sig ikke vække. Hun var død.

Hun fik en staselig begravelse, som det sig anstod cancelliråd Weydahls hustru. Amtmanden og generalmajoren var tilstede, og pastor Lind forrettede uklanderlig ved graven.

En måned eller to senere lod cancelliråden kontoret flytte tilbage op i hovedbygningen og begyndte at se indom til majoren og procuratoren og de til ham igjen. Da var han ikke så afmålt og tilbageholden som tidligere, skjønt han altid forstod at holde folk tre skridt fra livet. Men hyggeligere var han bleven, dér han sad bred og tryk ved kortbordet som herre i sine egne stuer.

PÅ PRÆSTEGÅRDEN OG HOS LANDKRÆMMEREN

I.

^[53]De sidste udløbere fra fjeldvidden strakte sig som lave åser ned igjennem bygden og endte i bratte fjeldknauser og små berg. Derpå sænkede slettelandet sig i bølgende bakker og lange volder mod fjorden. I bakkehældingen et stykke oppe fra stranden var kirken reist for mange hundrede år siden.

Nu var den en anselig korskirke med hvide, kalkede mure og høit, slankt tårnspir. Fordum havde den kun været et aflangt, firkantet bygværk med et tykt og trodsigt tårn ridende midt på tagryggen. Dengang bredte vist skogen sig over

det meste af bygden. Vidt var der mellem gårdene, og dér sad endda folk, som ikke alene havde arvet sine minder, men også sin magt fra småkonger.

Længe var der bygget på den, og adskillige skjæbnens omskiftelser var både den og hele ^[54]egnen undergået, inden kirken stod der i sin færdige skikkelse. Kalken gjorde sit bedste for at skjule de uensartede materialier; men alligevel mærkedes det let, at medens langskibet var omhyggelig opført af svære, hugne blokke, var begge sidefløiene senere føjet til af en slægt, som ikke havde tænkt så meget på soliditeten, men nøiet sig med mindre sten og slettere arbeide, når den kun fik sin kirke stor nok og staselig at se til.

Lige ved den var præstegården, blot skilt fra den ved kirkegården og en stump allé af kjæmpemæssige lønner. Rundt tunet lå dens huse, lidet forskellige fra en almindelig større bondegårds, når undtages den lave enetages hovedbygning, hvis høie, udoverhængende tag havde afskårne møner og var tækket med sorte, hollandske teglsten.

Tidligere havde visselig bebyggelsen været vidtløftigere og rummeligere og måtte have været skikket til at give husrum for mange, eftersom der skulde have været et almindeligt hvilested for reisende folk og især for pilegrime på deres valfarter til Nidaros. Som en hjælp for præsten til at opfylde sine værtspligter mod alle disse skal et helt dalføre på den anden side af fjorden være henlagt til kaldet. Omkring 1700 var imidlertid ^[55]husene brændt, og den præst, som lod dem sætte op igjen, havde været nødt til for største delen at gjøre det på sin egen bekostning, og derfor havde han bare skaffet det nødvendige hus og ly for sig og sin familie. Hans efterfølgere havde vedligeholdt og flikket og pudset, såvidt fornødent var, og uden at kaste noget overflødig bort på det, som ikke var deres eiendom. Kun de store, hvælvede kjældere var tilbage af den oprindelige katholske præstebolig som et synligt tegn på svunden herlighed.

Bygden var ellers fattig på minder og sagn fra den katholske tid. De kapeller og private kirker, hvormed fromme og mægtige mænd havde forsynet sine gårde, var forsvundet. Der berettedes i ubestemt almindelighed om ufred og slag og om småkonger og ildgjerningsmænd, hvis gravhøie endnu påvistes. Men for det meste kjendes ikke engang deres navne. Om præsterne vidste man blot, at de havde præket papistiske vranglærdomme, der var farlige for saligheden og havde ledet sjælene til fortabelse. Ja, så havde de endvidere måttet forpligte sig til

aldrig at gifte sig og stedse at leve som ungkarer, og derfor havde de været slemme efter fremmede kvindfolk, og da de havde kunnet give sig selv aflad, kan det ^[56] snart skjønnes, hvorledes det stod til i menigheden, når de var de værste i ugudeligheden, som revse den skulde. – De ensomme katholske geistlige var løst knyttede til egnens slægter, som derfor let glemte dem ud af sine traditioner, og heller ikke gav de sig af med at dyrke egen jord, hvori erindringen om dem kunde fæste rod.

Ganske anderledes sagnrige var århundrederne efter reformationen. Og alle fortællinger fra dem samlede sig om præstegården og dens herrer. De lutherske geistlige flyttede ind der med kvinder og barn og havde hjemme som familiefædre og fast bosatte mænd blandt bønderne. De tog selv del i agrenes dyrkning og sendte sine tjenere for at drive fiske på grundene langs fjorden. Da kaldet var stort og godt, drog sjelden en præst, som engang var kommen did, derfra igjen. Og når han faldt fra, hændte det, at hans sønner og døtre delte arven mellem sig og blev i bygden og giftede sig ind i dens fremste ætter, i hvis saga hans navn og bedrifter så indesluttedes og overleveredes til efterverdenen. Desuden forsvandt efterhånden fra egnen de adelige stormænd, som havde været dens selvskrevne høvdinge. Enten sygnede de legemlig og åndelig hen for til slutning intet afkom at efterlade sig, eller også forarmedes ^[57] de og drog bort for andetsteds at søge en bedre lykke end den, der var dem forundt på deres hjemsted, eller også sank de ned blandt den øvrige almue. Den plads, der stod tom efter dem, udfyldtes af de protestantiske præster. Deres levesæt stillede dem nær til de rige bønder; men ved sin lærdom og dannelse og den myndighed, som deres embede gav dem, faldt det af sig selv, at de ikke alene blev menighedens åndelige, men tillige dens timelige ledere, til hvem folk vendte sig for råd og hjælp, og i den mindste som i den største husstand greb naturligvis præsten ind ved sit nærvær, når det gjaldt de vigtigste ting som ægteskab og barsel og død.

Således blev sognepræsten og præstegården midtpunktet i den bygdens historie, som mundtlig overleveredes fra menneskealder til menneskealder.

Mangt og meget kunde glemmes af ydre tildragelser. Uår og dyrtid, flom og pest, ja endog krig og fienders indfald kunde blot efterlade sig svage, sagnmæssige spor. Men på de store gårde, der næsten stedse forblev i de samme ætters eie, havde man ofte fra oldefædrenes dage og nedgjennem rede på,

hvilken præst, som havde viet forældrene og døbt børnene, og undertiden var ^[58]der også skrivekyndige mænd, som skrev sligt op til efterslægtens nytte og opbyggelse.

Dér i bygden delte man dens historie efter præsternes levetid, omtrent som oldtidens folk delte sin efter kongernes dynastier.

En underlig skare var det, de forlængst afdøde sognepræster, der således førte en gjengangertilværelse i almuens forestillinger. De fleste af dem omfattedes med sympathi og en slags bygdepatriotisk agtelse. Ingen skulde sige det sogn på, at det ikke havde havt præster, som kunde søge sin mage både vidt og bredt.

Og jo underligere de var, jo vældigere og brutalere deres skikkelser trådte frem, jo mere deres færd syntes at stride mod det fredens og kjærlighedens embede, som de skulde forvalte, desto højere syntes de at stå i sagnets gunst.

*

Omkring 1795 flyttede pastor Lind med sin familie ind på præstegården. Han kom fra et dårligt kald nede i det Christiansandske, der også var hans egentlige hjemstavn. Det var ikke alene den lange transports skyld, at han ikke førte synderligt flyttegods med sig, og det, han havde, så temmelig tarveligt ud.

^[59]Han var endnu forholdsvis ung, en liden velnæret mand med blomstrende ansigtsfarve og rødblondt hår, smidig og let bevægelig i sin optræden, meget snaksom og yderst elskværdig mod sine conditionerede naboer, hvem han med overstrømmende venlighed forsikrede om den glæde, det voldte ham at være kommen fra den fjerne afkrog ved kysten til et distrikt, der talte så mange dannede og oplyste personer i sin midte.

Om ham er det sagt af en af hans kolleger, at der vil gå adskillige slægtled hen, førend den skade kan gjenoprettes, som han tilføjede religionen og moralen i sin menighed.

Visselig tiltrådte han sit nye embede med de oprigtigste forsætter om at forvalte det rettelig. Men han var af dem, der må sætte sig selv i forgrunden overalt, og som ynder at nyde larmen af sin egen virksomhed, og hans forfængelighed var stegen til det naragtige ved den dominerende stilling han havde indtaget i det ensomme og fattige sogn ved kysten. Som ivrig rationalist var Lind fra begyndelsen af nidkjær for skolevæsenet og oplysningens fremme. Men uklog og ukjendt med forholdene stødte han straks an overalt og

fornærmede storbønderne. Han havde været vant til i sit forrige lille kald at farte om blandt folk ^[60]snakke med dem og retlede dem og til stedse at blive modtaget med ærbødighed som en art højere væsen. Dér, hvor han nu var, likte de ikke, at præsten for rastløst rundt i bygden og faldt med døren ind i huset. De krævede bare af ham, at han skulde besørge sine forretninger med den rette anstand, revse deres synder med den rette strengthed og i helgen overbringe dem guds ord og bud med den rette myndighed – alt for rundelig betaling. Forresten kunde han holde sig i værdig ro og vente, til den, som vilde ham noget, søgte ham.

Hans pågående venlighed brød de sig ikke om; de tog den for nedladdenhed og blev tvære og uhøflige. Han på sin side blev skræmt og kjed ved stadig at se sine bedste bestræbelser mødt med uovervindelig mistænksomhed og irriteret ved at træffe ordknap studshed, når han efter evne prøvede at gjøre vel mod dem, der kunde trænge det. Nei, da havde de fattige fiskere og lodser ganske anderledes forstået at sætte pris på ham, og med bitterhed sandede han, hvad hans velærværdighed biskopen havde sagt til ham under flytningen opover, idet han advarede Lind om den vanskelige gjerning denne vilde få at øve mellem Oplandenes rige proprietærer og øvrige ^[61]indbyggere, der havde bevaret så sørgelig lidet af de norske bønders oprindelighed og ufordærvede natur.

Desuden var Lind den *første* rationalistiske præst i den bygd. Vel havde tidens tvil og vantro allerede tidlig fået indpas hos «de rige proprietærer» og deres omgivelser og fundet en frugtbar jordbund i sindene. Men de moderne åndsretninger var indsmuglet tiltrods for en orthodox geistlighed, var vokset i styrke og fanatisme ved kampen mod den og ved at sammensmeltes med præstehad, og selv de mest fremskredne af disse landlige fritænkere mente i grunden, det var præstens redelige pligt, den han var lønnet for, at tordne mod dem og tvinge dem tilbage under troens lydighed. Det var ingen stas ved at gjøre nar af dogmer og mirakler, når ikke præsten tog til gjenmæle og gav spotten et præg af farlig formastelse. Den enfoldige almue likte ikke, at Lind prækte, så de syntes han i sine udlægninger vride og vrængte både Martin Luthers katekisme og de øvrige hellige skrifter, og den fattede underlige tanker ved at se ham stå på en venskabelig fod med landkræmmer Hans Orre, hvem gamle præsten havde fordømt som en gudsfornægter, der neppe var værdig til at begraves i indviet jord.

[62] Før Lind vidste, hvorledes det var gået til, måtte han indrømme for sig selv, at han og hans menighed aldeles ikke stemte overens. Træt af sine uheldige forsøg på at vinde bøndernes fortrolighed og tillid, gav han tabt og omgikkes kun med sine standsfæller, de conditionerede, der smålo af beretningen om reformatorens nederlag og opfattede sagen humoristisk. Til gjengjæld forstod de at anerkjende hans selskabelige talenter, modtog ham gjæstfrit i sin afgrænsede kreds og hjalp mere end gjerne den livlige og svage mand til at glemme de hensyn, han skyldte sin præstekjole og krave. Uvant som han var med deres levesæt, orkede Lind ikke at holde måde og lod sig rive fuldstændig hen af den vilde selskabelighed, som rådede blandt egnens honoratiores. I ring gik det fra gård til gård, fra majoren på Emilienberg til procuratoren på Gihle, fra kammerråden på Stav til Juell på Romstad og kaptein Tebetmann på Kjelsrud, med afstikkere imellem til adskillige flere også udenbygds, og kortspil og punscheboller og dundrende viser var der, hvorsomhelst turen gik.

I denne malstrøm blev Lind værre medfaren end nogen anden. Økonomisk ruineret og legemlig og åndelig svækket af helseslidende svir og nattevågen, [63] kunde han snart ikke mere holde sig oppe og hævde sin værdighed, skjønt han ofte fik mærke, at man syntes han drev det for vidt til en pastor at være. Han blev en ufrivillig geistlig bajads, og efterhånden vovede endog den bande af aldrende, luvslidte løitnanter og forkomne subjekter af bedre familie, der tjente sit nådsensbrød ved at dingle i rigfolks fodspor som en slags hofnarre, at gjøre løier med ham, ligesom deres velgjørere og disses barn gjorde løier med dem selv. Undertiden bragtes han dog til raseri og skaffede sin vrede luft ved chikanøse avertissementer i aviserne om distriktets embedsmænds sportulering og militæres færd, og da han et par gange havde voldt folk ubehageligheder ved dette, blev han ikke mere en velseet gjæst, kun tålt, fordi han nu ikke kunde undgås.

Men menigheden sagde, at dens præst var en dranker og spiller, der selv ikke troede det guds ord, han forkyndte. Der bares rygter ud om hans ondskab og smålighed i sit hjem mod kone og barn. Han blev en gjenstand for almen foragt; ingen ydede ham mere, end loven bød. Og i pastor Linds tid blev præsternes magt og anseelse undergravet i den bygd.

Den, som led mest under præstens udskeielser, [64] var hans hustru. Ondt

kunde det være for hende, når han pludselig trak huset fuldt af fremmede, der skulde opvartes og trakteres, medens hun neppe vidste, hvorfra hun skulde tage føden til sig og barnene. Forpint og elendig kunde hun være, når hun sad oppe om natten og gruede for, at han skulde have tabt meget i kort og lade sinnet og ophidselsen gå ud over hende; thi spil var den mest ulyksalige af alle Linds laster. Virkelig en lettelse for hende var det undertiden, at manden blev hjulpet ind af skydsgutten så døddrukken, at han ikke formåede at ytre en stavelse. – Værst var det dagligdagse samliv med ham, når han enten sad timevis indestængt på kontoret og halvsovende spekulerede på udveje fra sine forviklede pengeaffærer og formelig hvæsedede og skummede af raseri, dersom nogen forstyrrede ham, eller også rumsterede ør og grættede omkring i køkken og stue besat af det indfald, at husholdningen slugte altfor meget, og skreg op i fortvivelse, skjændte og survede over sin kones uforstandige ødselhed.

Blev så fru alene, var børnene stillet om og de øieblikkelige bekymringer ryddede tilside, sad hun timevis inde på stuen og hengav sig til minderne fra de dage, da de havde det så godt ^[65] i det ensomme sogn ude ved kysten. Da havde Lind været så tilfreds og kjærlig mod hende uagtet deres armod, men nu – at han kunde være bleven slig, som han nu var! – Hun græd og længtede håbløst mod fortiden og hadede i sit hjerte de nye omgivelser, hvori de var kommet, og som havde røvet hendes mand fra hende, skabt ham om til en hustryran og et slet menneske. Hun lagde panden mod vinduesruden, drømte om udsigten fra deres forrige hjem over det bølgende blå hav og afskyede dette dorske, grå ferskvand, som flød dernede i fjorden.

Hun drømte og længtede og græd, indtil hun hørte skridt nærme sig og forstyrret hoppede i veiret i skræk for, hvad der nu var på færde igjen.

Hun havde barnene at leve for; men sygdom og død stødte til hendes øvrige sorger. Flere af barnene døde tidlig, så der blev hele ti år mellem den ældste søn Nicolai og hans to yngre brødre. Døtre var der ikke.

Om Nicolai samlede hendes moderkjærlighed sig. Hun slæbte og sparede og strævede for hans skyld og underkastede sig savn og ydmygelser for at kunne sende ham på skole i Christiania. De andre to stakler var små endnu, med dem var det foreløbig ikke så nøie. Gik det ^[66] Nicolai godt, lærte han noget ordentligt og artede sig vel, blev der altid en råd for dem også. Når det gjaldt ham, brugte

hun allehånde listige midler for at skaffe ham det nødvendige. Hun stjal unda det halve juleslagt og skikkede det med en af naboerne til salg i byen, hun kneb på hver skilling til stas og klæder og lod smågutterne gå barbert om sommeren som fattigunger. Hun forklarede ham det, så ofte han var hjemme i ferierne, og lagde til, at når han bare kom frem i verden, vilde hun håbe på bedre dage for dem alle.

Lidt spædde jo pastoren til iblandt, og omsider drog Nicolai til Kjøbenhavn og blev student. Det år undte hun neppe hans søskende og sig selv det tørre brød. Lind måtte naturligvis have sit ordentlige stel og intet savne.

Tiden gik. I Kjøbenhavn slog Nicolai sig igjennem på egen hånd med nogle dalers understøttelse af og til fra faderen. Han skrev ikke ofte; portoer var så dyr. For moderen blev han ligesom borte, og da hendes hjælp og umiddelbare omsorg ikke længer kunde nå ham, stod hun ikke i det længer. Hun blev sløv og gammel og mistede kræfterne til som forhen at stræve og mase for familien.

Men våren 1804 kviknede hun atter til ved ^[67] det glade budskab, at Nicolai vilde besøge sine forældre til sommeren. Hun solgte i smug to tønder byg, og for pengene blev der syet nye klæder til gutterne. Betalingen for tøiet lovede landkræmmer Orre at vente med så længe. Rimeligvis blev den gjældspost aldrig ført ind i hans bøger.

II.

Det havde stridregnet om natten. På morgensiden havde nedbøren givet sig, men himlen hang endnu disig og grå over den gråblå fjord, og solen magtede ikke at komme sig helt frem; dens stråler sivede blot med blændende hvidlig glans gennem skydækket mod syd.

Liden og elegant antrukken stod Nicolai Lind på præstegårdens tun med ryggen støttet mod havestakittet og lod blikket følge åserne hinsides fjorden. Ellers syntes de en sammenhængende fjeldkjæde, men nu lagde tågedotterne sig ned i hver dalsøk og kløft og løste kjæden op i runde koller og berg. Han strakte sig dovent og morgenrættent, bøiede det omhyggelig friserede hoved tilbage og keg over lønnetræernes grønne kroner opad det vådblanke, sorte kirkespir mod fløien. Vinden var sprunget om til nordvest. Han smilte ^[68] lunt: Godt veirvarsel – han havde da ikke glemt al sin hjemlige og landlige viden nede i Kjøbenhavn.

Men svalerne trode nok ikke, vinden var at stole på. Pilsnart slap de sig ud af rederne under tagskjægget og skar i store buer gennem luften ligeover marken, i rastløs jagt efter føden, uden kvidren – bare når de vendte tilbage til reden og raslende smuttede ind under tagstenene, satte de i små anstrængte skrig.

Ved den anden ende af hovedbygningen, mellem den og låvebroen, så han en snes halvvoxne gutter og jenter, som havde klumpet sig ihob om køkkentrappen. Det var ungdom, der skulde indskrives til konfirmation. Af og til skiltes et par stykker ud af flokken, traskede langsomt opover trappen og forsvandt i huset. Præstens kontor var nemlig ved siden af køkkenet. Lind havde givet dem ordre til at indfinde sig turvis, medens de øvrige ventede udenfor. Han vilde ikke have dem inde hos sig alle på én gang.

På den brede, flade saltsten midt på tunet sad to mænd med ryggen mod Nicolai. Den ene var gammel; under hatteskyggen stak langt, gråt hår frem i nakken. Den anden var pukkelrygget og havde en kaskjet på.

^[69]Nicolai kjendte dem. Den gamle var en svenske, som kaldte sig Palmstrøm, en halvstuderet røver, som sagdes rømt fra sit fødeland for en forbrydelse. Han havde opholdt sig i bygden, så længe Nicolai kunde mindes, og ernærede sig som en slags tusenkunstner, der kunde udrette hvadsomhelst, man satte ham til. Han var lige flink som snedker, tømmermand, kvaksalver og barbér eller smed. Bedst likte han sig, når han fik lov til at fungere som gartner, plante og pode frugttrær og anlægge haver. Forresten havde han ikke noget godt ord på sig, og det blev almindelig troet, at han snarere var en heksekunstner end en tusenkunstner, og selv om han ikke havde svartboka, holdt han i hvert fald samkvem med finner og hesteskjærere og alskens omvankende pak, især blandt sine indvandrede landsmænd. Han havde bygslet en plads oppe i Vestbyåsen, den værste taterkrog i bygden, og kunde alene takke sine evne til at gøre sig nyttig på de conditioneredes gårde for, at ikke øvrigheden havde gået ham stærkere på klingen, end han sandsynligvis vilde have synes om.

Den pukkelryggede var organisten, en stakkar, hvem gamle præsten havde taget sig af for hans legemlige skrøbeligheds skyld, ladet oplære ^[70]i musik og derved skaffet hans nuværende levebrød.

Nicolai slentrede hen til dem og hilste: «Nå goddag, Palmstrøm. Hvorledes står det til?»

Palmstrøm reiste sig hurtig, rev hatten af og bukkede dybt: «Nei se, er det ikke den unge hr. Lind? Er den herren atter på disse kanter og er så gemenslig og venlig at huske en gammel bekjendt? Ak ja, det er længe, siden vi sidst mødtes. Takker så meget for forespørgselen. Befindendet er ellers som venteligt for én i mine ringe kår.»

Han snakkede rapt med lidt svensk sving på ordene og søgte at fortrække sit magre, rynkede ansigt til et blidt smil, men det blev til et smiskende grin, for den store høgenæse sprang altfor bistert frem, og de små øine blinkede uophørlig. Medens han talte, gestikulerede han ivrig med den høire hånd, der var tatoveret med underlige tegn i rød og blå farve.

Imidlertid stod organisten beskeden og taus med kaskjetten i næven hele tiden.

«Godmorgen, Nyeberg,» sagde Nicolai. «Så sæt da huen på, mand! Jeg er da ingen konge heller. – Har I noget ærinde hos præsten idag?»

Det var Palmstrøm som svarede: «Jeg ledsager min kjære ven Peder Nyeberg for at se om ^[71]orgelet, som trænger lidt reparation eller pudsning, og så tænkte jeg med detsamme at melde mig til alters.» Han satte hatten på og lagde fromt hænderne overkors.

Nicolai lo: «Det glæder mig det, Palmstrøm, at du beflitter dig på et gudfrygtigt levnet på dine gamle dage.»

«Hm – ja, og så var det attesten for at have søgt herrens bord,» sagde svensken snedig og lagde hænderne på ryggen.

Borte ved kjøkkentrappen stimlede ungdommen tættere sammen. En tykfalden, lyshåret jente var kommet grædende ud fra kontoret og fortalte noget, sint og hulkende. De andre hyssede på hende og prøvede at trøste.

Nicolai snudde sig nervøst mod dem. Der var noget galt fat, og faderen havde været hos majoren igår og var altid slem efter flasken og hidsig om morgenen, når han havde nydt noget om kvælden. Han drev ind uden at ænse de to mere.

Svensken skjød munden betænksomt frem og satte sig igjen. Organisten ligeså.

«Den unge Lind lader til at være en oplyst person,» begyndte Palmstrøm med et lumsk sideblik til sin kamerat. «Det var ilde, jeg glemte at ^[72]spørge om nyt fra

Danmark. – Jeg fik mærkelige tidender, da jeg var over hos Hans Dalbye forleden.»

Organisten røbede ikke spor af nysgjerrighed. Han trommede med fingrene på stenen og var optaget af ungdommen. «Det er datter hans Gubrand Nerlien, som står og gråter,» sagde han.

«Det var virkelig rart nyt,» mente Palmstrøm. «Et mærkeligt vidnesbyrd om voksende forstandighed hos vore stormægtige styrere og regjerere, skjønt det er nok dem, som ikke vil like det. Kanske det kunde være artig at vide for dig og, Nyebergen.»

«Hvad er det da?» spurgte Nyeberg ligegyldig. Han var fremdeles optaget af den tudende jente, der nu ifølge med en til fjernede sig fra flokken og blev borte bagom låvebroen. «Neigu' tror jeg ikke, præsten har ærtet hende Berthe Nerlien, så hun stryger lige hjem til far sin!»

«Ja, bryder du dig ikke om det, kan det være det samme med det,» sagde svensken studs. «Jeg tænkte, jeg burde sige til en kjær ven det, som bent ud kommer hans embede ved, idetmindste hans geistlige overordnede.»

«Jeg bryr mig om det, hører du. – Er det nyt orgel til kirken?»

^[73] «Ikke orgelet, men organisten angår det,» svarede Palmstrøm vægtig og blev ved, som om han læste op af en bog: «Eftersom Hans Dahlbye berettede, vil der snart ske store forandringer med kirkestasen. For nu er det kommet fra cancelliet, at ofringerne skal ophøre i kirkerne. Brudevielserne skal ligeledes blive afskaffet på det sæt, at de forenede ægtefolk tager med sig tvende vidner til sorenskriveren og der gjøre ægtenskscontract samt indføres i protokollen. – Nå, min ven! Hvad synes du?»

Nyeberg kneiste stolt: «Det, må jeg sige, er en orden, som hviler på fornuftige grundsætninger.»

«Jaha, du –,» kløde Palmstrøm sig under hagen, «– dermed er brylluppet, præstepengene og meget mere i en hast betalte. – Men – men – ofringerne du? Hehe – jeg mener fedtet bliver noget slappere på den geistlige stand herefterdags! Men – men – –»

«Å, det er liden grund til at ynke den – Præstesækken bliver da ikke tom og trænger ikke fattighjælp alligevel», svarede organisten skarpt.

Svensken klappede ham beroligende på pukkelen. «Ikke præsten nei – men

jeg må ret ynke mig over den hæderlige klokkestand og ^[74]organisterne med. Det bliver ikke så svært meget at lægge sig til bedste af de kornskjæpperne og dalerne, du får for helgemusiken din. Småskillingerne og markstykkerne for bryllupsspillet kommer godt med de og. Men hvad skal nu du og klokkeren få i denne deres fremholdne hånd – he, Nyebergen? Jeg mener en lort, jeg,» sluttede han hovedrystende.

Blodet steg op i den pukkelryggedes blege ansigt: «Du morer dig over en vens armodsdøm, du Christian Palmstrøm!»

«Nei slettes ikke? – For al del, tro ikke så dårligt om mig, kjære ven! Jeg glædes blot ved fornuftens seir i kirkeritualet, fast end det bedrøver mig, at det går ud over dig!» protesterede Palmstrøm og løftede besværgende sin tatoverede næve. «Men se dér du! Hvad er påfærde dér?»

Fra ungdomsflokken lød undertrykt latter og ivrig prat. Den stimlede sammen og syntes at rådslå om noget. Palmstrøm stod op og skridtede henimod den; men Nyeberg nappede ham i den langskjødede frak og vilde have rede på, om Hans Dahlbyes efterretning var sand og vis. Men svensken kunde intet forsikre og angrede bare på, han ikke havde spurgt sig for hos den unge Lind, og bedrøvet traskede organisten efter.

^[75]Gutterne veg unda, da de nærmede sig. Jenterne slog ring om den tykke lyslette, der nu havde trukket et blomstret tørklæde ned over panden og skottede sky hen på dem. Medens gutterne knæggede, og jenterne fniste, fik Palmstrøm ud af dem, at præsten ikke havde villet antegne Berthe Nerlien til konfirmation, fordi han laa i krangel med ham Gubrand, far hendes, om tienden, og havde afvist hende som uværdig. Men da de havde mærket, at han var ugrei og dimmen på synet og slig, at han nok ikke vilde komme ihu til imorgen det, han gjorde idag, havde Berthe byttet klæder med en anden og skulde gå ind på kontoret påny og sige sig at være fra Øverlien, hvor brugeren ikke havde noget udestående med præsten. De var ikke rædde for at betro sig til Palmstrøm, for når han var på bondegårdene pleiede han at lægge ud om præster og religion af bøger, som var mere lærde end både forklaring og postille.

De to mænd ymtede hverken noget til eller fra, men gav tål sålænge, til de så, at Berthes påfund lykkedes.

Imidlertid var Nicolai alene inde i stuen. Han sad borte ved vinduet, støttede albuen mod karmen ^[76] og så melankolsk ud i haven, hvor alting var vådt, græsset og de vantrevne apaler med de mosgrode stammer og ribsbuskerne, hvis blade rynkede sig til små skåler fulde af blankt vand.

Det stod vist værre til hos forældrene, end han havde anet. Han var kommen hjem iforgårs, og faderen havde holdt sig ordentlig de to dagene, men inat havde han tuslet ustøt om i gangen, da han vendte tilbage fra majoren. Og idag var det nok rent ilde. Brændevinsbuteljen stod halvtømt på frokostbordet, da Nicolai spiste klokken ni – det kunde muligens ikke kaldes så tidlig efter landsens vaner. At en præst ikke skulde gidde passe sig – til og med, når der var indskrivning af konfirmanter!

Men måske var forholdene ikke så dårlige alligevel. Smågutterne havde jo både støvler og nye, gode klæder, og gud ved, de pleiede at være barbente og fillede, når han havde seet dem i ferierne. Der havde heller ikke været pengejammer at høre, endnu da.

Møblementet i stuen var forresten det gamle, svært tarvelige: Det store rødmaalede slagbord, der brugtes til spisebord. Sofaen bag det var trukket med rudet værken ligesom stolene; for længe siden havde der været mørkegrønt damask, huskede ^[77] han. På væggen over sofaen hang silhouetterne af faderen, moderen og ham selv og en af de døde søskende – de var klippede i Christianssand af en snurrig franskmand. Joho, det var en franskmand, og fiks med fingrene var fyren. – Speilet med den udskårne og forgyldte ramme var købt på auktionen efter gamle provsten. Så var der det birketræs spillebord ved tværvæggen, pibehylden med de sølvbeslagne merskumshoder, det brune chatol i krogen og det hvidlakerede, høie slaguhr, der rak næsten helt til taget, og som havde kunnet vise både dato og årstal. Det var i grunden for prydeligt til de andre ting. – Han blev siddende og stirre på den skinnende messingtalskive. Ovenover stod der indgraveret i snirklede træk «Even Hagensen Weelang 1768». Datoviseren havde Nicolai som barn revet løs og fået sine fortjente ris for det. Der var et sort hul efter den fremdeles. Drømmende og søvniq lyttede han til uhrets tikkende gang. «Ikke noget nyt – ikke noget nyt,» klang det. «Trænges ikke – trænges ikke – greier sig nok».

En vældig spyflue svirrede lige forbi øret på ham og klaskede mod ruden. Han

vågnede brat i: – Sådåen var der ikke noget nyt, jo! – Halvklare gardiner for vinduerne, ^[78]de fandtes ikke før. De var nystrøgne, altså til ære for ham.

Spyfluen løftede sig igjen og surrede iltert rundt under tagbjælkerne. Taget kunde de gjerne have hvidtet påny; svartere og mere tilrøget blev det for hver tid.

I kjøkkenet sprakede varmen på peisen. Der var de alt i kast med middagsmaden. Moderen kom stille ind og tog plads ved slagbordet. Nicolai havde straks ved det første gjensyn undret sig over, at hun var blevet så meget forandret. Nu slog det ham endnu mere. Hun var blevet fyldigere, og skjønt hun ikke var syg, var hendes bevægelser matte og trætte. Håret var grånet stærkt, og den sammenknebne og indsunkne mund røbede, at hun havde mistet flere tænder. De brune øine, som havde kunnet være så muntre og livlige, og som han havde været kry af, at folk sagde lignede hans egne, havde et besynderlig fraværende, ligesom forvåget udtryk.

Hun hentede et strikketøi frem, og medens hun mekanisk knyttede maskerne, begyndte hun omstændelig og monotont at spørge ham ud om hans liv nede i Kjøbenhavn, om hvorledes han havde det med hensyn til mad og klæder, om slægtninge og bekjendte fra dengang, hun havde ^[79]fulgt sin mand did for to og tyve år siden, om hans studier, og når de kunde ventes afsluttede, om kongen var lige gal endnu og meget andet. Han havde svaret på det meste før et par gange, men hun syntes at have glemt det, og han fortalte sagtmødig opigjen al slags småtterier og vigtigere anliggender om hinanden.

Til gjengæld ledede han passieren hen på bygdens folk og forhørte sig om hver enkelt af den gamle omgangskreds og spurgte, om der var kommet nye familier. Jo, der var den nye sorenskriver. Ny sorenskriver? Hvem var det? Det var råden – cancelliråd Weydahl, rettede hun sig. Så nå, men det var mindst fire år siden, han kom, og ham havde Nicolai seet, forinden han reiste til Kjøbenhavn. Så var der ingen nye da; cancelliråden var den sidst ankomne. De omgikkes ham ikke meget; det vil sige, Lind traf ham undertiden. Men han indbød aldrig damer til sine selskaber, efterat fruën var død. Nicolai erindrede også fruens død. – Landkræmmer Orres på Alm, besøgte hun ikke dem ofte? Det var så vanskeligt, betroede hun ham hviskende, Lind skyldte vist Orre en større sum. Nicolai rynkede panden og betragtede dybsindig sprækkerne i vindueskarmen.

^[80]Bevares, Orre havde ikke været pågående med at kræve dem; han havde i

det hele taget ikke gjort det, troede hun. Men det var nu så, at Lind vistnok kviede sig for at møde Orre –

Det var tydeligt, at moderen sjelden kom ud af sit eget hus. Hun kunde ikke give bedre besked om, når hun sidst havde været borte end, at det var, da den mindste hos major Brager blev døbt, og den var snart året.

Nicolai vuggede sig på stolen. «Mor», sagde han, «du har ikke så godt af at sidde så meget inde. Vil du som jeg, gjør vi to visit hos Orres i eftermiddag. Jeg må da se om dem, mens jeg er hjemme.»

Hun smilte til ham: «Begge småpigerne er hjemme, du var rigtig venner med dem i gamle dage.» Derpå stansede hun og strøg forlegent nedover sin tarvelige, sorte kjole og sukkede tvilende. Den var hendes peneste, og hun havde taget den på i anledning af sønnen, men det kunde være spørgsmål, om den var fin nok til at gå bort i. – Han opfattede hendes miner: «Vist er du fin nok,» sagde han. «Vi skal bare på en snarvisit, det er ikke noget selskab, det gjælder.»

Hun mente kanske sit ved hans forslag, og ^[81]så lod hun sig overtale, endda det var lidt vanskeligt med skydsen.

Det lysnede op i stuen. Solen brød frem med glitrende glans over havens apaler og ribsbusker og duggede græs.

Moderen lod strikketøiet synke ned i fanget: «Nei, nu klarner det!» Nicolai åbnede døren på vid væg og trådte ud i gangen.

Solskinnet strømmede gyldent og rigt over lysegrønne, bølgende kornagre, over fjorden, der krusedes af godsveirsbrisen, og over åserne hinsides, hvor tågedotterne var feiet væk, så de atter syntes en sammenhængende blå fjeldkjæde. Ungdomsflokken havde forladt gården. Der var ingen andre end smågutterne og et par husmandsunger, som i skyggen under låvebroen var i færd med at ødelægge et hvepsebol og gik løs på det med smeldende stenkast og viltre skrig.

Katten kom listende forsigtig mellem vandpytterne på tunet, smøg sig om Nicolais støvler, ⁿ¹skjød ryg og mol, så det durede, og gav sig til at lege med det ophakkede briskebar, hvormed ganggulvet var strøet.

«Her er vakkert – vakkert – vakkert,» tænkte Nicolai og mjaude lokkende til katten. «Det bliver godveir i eftermiddag, pus – på turen til Orre!»

[82] Da lød fra stuen Linds stemme gennem den åbne dør. Den var opirret og misfornøjet og med en stærk, skingrende næselyd. Indimellem hørtes moderen, beroligende og ængstelig, som om hun forsvarede sig.

Nicolai gik ind. Henne ved hjørneskabet stod faderen. Med de yderste fingerspidser kneb han sin kone i armen og rystede hende. «Mit hjerte, mit hjerte! Den er ikke til at finde! Den var her imorges! Og hvor er den så, mit hjerte? Hvem har brugt den? Har jeg ikke forbudt dig at røre den?»

«Hvad er det, far?» spurgte Nicolai skarpt. Han så, at moderen krympede sig af smerte. Lind slap taget, vendte sig overrasket og genert for sønnen. Han havde røde flækker på kinderne, og øinene var stive og blanke, og han havde åbenbart drukket. Han gjorde sig venlig: «Det er bare skabnøglen, min dreng – den er ikke til at finde.»

«Du har vel forlagt den på kontoret,» afbrød madamen ham. «Jeg skal se efter.»

Hun skyndte sig ud, som om hun ikke vilde forklare sig videre og Lind fulgte efter.

Nicolai satte sig igjen ved vinduet. Han mærkede ikke mere til solskinnet udenfor. Det [83] var svært så gammel faderen var blevet – hvid i håret og mager. Og så var det en ækkel vane, han havde, at kalde moderen ved kjælenavne, når han var slem mod hende.

III.

I kong Hans' dage levede i Danmark en adelig væbner Jens Orre, der havde været videnom. På sine farter havde han indsuget kjætterske meninger, og stivsindet og uvorren, som han var, lagde han ikke dølgsmål derpå. Af den grund kom han i strid med en kannik, som han dræbte, og flygtede til Norge med hustru og barn. Han troede sig ikke sikker ved kysten eller byerne, men tyede til Oplandene. Han tog sit bosted i en bygd på vestsiden af Mjøsen og hug sit adelige våben ind i kirkens væg til tegn på, at han vilde slå sig til ro dér med sine.

Det var den første af Orreslægten, som krøniken kjendte. Denne mands sønnesøn flyttede over til østsiden og købte gården Alm, der siden blev slægtens faste sæde. Han erhvervede stor formue, og den nedarvedes i adskillige led, uden

at mindskes synderlig ved skifte og deling, da familien ikke blev talrig.

^[84] Skjønt Orrerne ikke evnede at gjøre sin adelige rang gjældende, indtog de dog en særstilling. De skaffede sig aldrig meget jordegods; de nøiedes med Alm. Sine penge lånte de ud mod billige renter; ellers drev de på forskjellig vis kjøbmandskab og tjente ikke lidet ved, at flere af egnens bedste møllebrug kom i deres hænder.

De færdedes gjerne blandt bønderne og var godt likte af dem. Men aldrig hændte det, at Orrerne ved ægteskab forbandt sig med en bondeæt. Sønnerne hentede sine koner fra præsters og embedsmænds familier eller fra velstående kjøbmandshuse i byerne, og til de samme kredse bortgiftedes også døtrene.

Stamfaderens kjætterblod gik igjen hos dem alle. De holdt af i sin ungdom at gjøre vidtløftige reiser og besøge fremmede stæder og riger, og en urolig tørst efter viden drev dem ofte til at tilegne sig kundskaber, der rak ud over samtidens vanlige. Når de fra sine reiser vendte hjem til Alm, førte de med sig mange bøger og samlede med tiden et ganske anseligt bibliothek. Det var imidlertid kun tilgjængeligt for få; men af overordentlig betydning for deres omgivelser var de nye indtryk og anskuelser, der spredtes ved deres mundtlige beretninger og ved samværet ^[85] med dem. Fra udenverdenens store stormfulde hav ledede de en frisk strøm frem til den stille, afstængte oplandsbygd.

I begyndelsen af det attende århundrede nåede Orrerne høiden af sin magt og rigdom. Under den fjerde Fredrik, da landet var udpint af krigens elendighed, og den forarmede statskasse skulde fyldes ved salg af kirker, drog Gregers Henrikssøn Orre til Kjøbenhavn og løste kirken ind på menighedens vegne og stillede i forskud, hvad der trængtes. Han var da den eneste, som på de kanter kunde råde over så store midler. Bagefter udlignedes hans tilgodehavende på de enkelte gårde.

Og i sommeren 1733 vederfaredes der Henrik Gregerssøn Orre den ære, at kong Christian den sjette og dronning Sophie Magdalena overnattede på Alm med samt deres følge. Der gik frasagn om den pragt, han da udfoldede, og hans barn glemte ikke nogensinde, hvorledes det blev dem tilstedet, medens deres majestæter sad ved taffelet, en for en at passere gennem salen, bøie sig dybt for dem og føle de kongeliges blik hvile på sig så nær ved. Henrik Orre drømte om at få sit adelsskab anerkjendt, men kort efter døde han, og da var familiens formue

svundet betragtelig ind.

^[86]Hans søn åbnede en ny rigdomskilde. Han blev kongelig privilegeret landkræmmer med borgerskab i Christiania, og snart var den skade repareret, som Christian den sjettes nåde havde forvoldt. Thi der fandtes ingen anden landkræmmer i milevid omkreds og over hele Oplandene ingen så vel forsynet. I hans krambod var alt at få: silketøier så tykke og solide, at kjolerne, som blev syet deraf, kunde stå for sig selv; blonder og brogede bånd; kattuner og taft; fløiel og «svanedun» og «skjæg»; fint engelsk klæde, strømpetøi, kaskjetter og hatter såvel som salt og tobak, kryderier, sukker og kaffe, ja endogså the, chokolade og vin for de conditionerede. – Det var ikke uden årsag, når øvrigheden klagede over, at bedriften på Alm udbredte luksus og overdådighed blandt almuen, og at koner og piger dovent lod rok og væv skjøtte sig selv, fordi det, som købtes færdigt, både var letvindtere at skaffe sig og gildere end de simple hjemmевirkede stoffer. Men såfremt åringerne var gode, og kornavlingen blev heldig solgt, agtede bønderne det mindre, om der gik lidt med til stas for kjærringerne.

Da århundredet skiftede, hed landkræmmeren Hans Orre. Det var en underlig mand i femti-sekti års alderen. Vissen og gul vimsede han om, ^[87]stedse i brune klæder med sølvknapper, med en liden hårpisk vippende i nakken og en skildpaddes snusdåse i hånden. I sin ungdom havde han været i London og Paris. Han var meget belæst og brugte gjerne franske og engelske citater, helst til enfoldige og ulærde, som ikke fattede dem. Desuden var Hans Orre republikaner og fritænkter på sin hals, satte aldrig sine ben i kirken og ødslede med respektløse deklamationer om monarki og religion, så flere syntes, det var rart, han ikke kom i uleilighed. Der var en vis formel og spydig høflighed over ham selv ved de alvorligste anledninger. Han var enkemand, og det fortaltes, at ved madamens dødsleie bragtes der bud til ham, at en fremmed vilde have ham i tale. Orre bad hilse og undskylde et øieblik; hans kone holdt netop på at dø, men han skulde forhåbentlig straks være til tjeneste. Nogle minutter efter kom han trippende og bukkende: «Værsgod, nu er jeg til tjeneste! Nu er min kone netop død.»

Han skulde før have været udsvævende med kvinder, men forresten var han en ordensmand, hvem ingen havde seet beruset, og som afskyede høit spil. Hvad hjertelag angår, røbede han aldrig i gjerning nogen mangel derpå, men tidt og ofte i ord.

[88] Hans husholdning bestyredes af en ugift søster. Han havde to sønner, hvoraf den ældste skulde arve gården og forretningen – den anden var juridisk embedsmand i Jylland – og et par unge døtre.

Alm lå omtrent en fjerding søndenfor kirken. Veien løb først mellem enge og veldyrkede agre, svingede så om et brat berg, hvor furuskogen skjød sine strantne stammer op af den magre jord, og så havde man med en gang gården for sig. Den var næsten herskabelig bebygget. Midt imod var hovedbygningen. Den var på to stokværk og bar på taget et lidet klokketårn, der skyldte Henrik Orre sin tilblivelse, og som havde sin eiendommelige historie. I dyre domme havde han betalt en kunstfærdig gudbrandsdøl for at anbringe et uhr i tårnet med talskiver til alle dets fire sider. Gudbrandsdølen havde ikke kunnet greie opgaven anderledes end ved at sætte et uhrværk op for hver talskive; men da intet af dem dreiede viserne med lige hurtighed, og da de samtlige skulde forkynde halve og hele timer med klingende slag, gjorde de døgnet igjennem et uafbrudt spektakel, indtil gårdens bedrøvede herre befalede at stoppe tre af mekanikerens vidundere. Det sidste blev ved at jage sine visere rundt og [89] vægrede sig hårdnakket for at bøje sig for solens autoritet som naturlig tidsmåler.

Fra hovedbygningen strakte to lange enetages fløie med mange små vinduer sig fremover. De brugtes til varelager og bolig for tjenerne, og i den nærmest veien var kramboden, hvortil indgangen var fra gårdspladsen opad en smal stentrappe med høie, slidte trin. Alle disse bygninger var gulmalede. De grå udhuse lå i klynge på skråningen mod fjorden.

På tunet var der travel færdsel fra årle morgen til sent på kvæld. Der var reist stolperækker, hvor folk bandt hestene sine, medens de hvilede og ofte måtte bie hele økten, før de fik sine ærinder forrettet i den trange, mørke krambod. Thi der gik svendene tvære og hovmodige bag disken, som om det bare var af sin godhed, at de gav én det, han skulde have for sine penge.

*

I storstuen på Alm var thebordet dækket med hvid, fryndset dug. Af den dampende messingmaskine skjænkede den venlige og trivelige tante Birgitte theen i fine kopper af blåmønstret Kjøbenhavner-porcellæn til madame Lind, husets døtre Laurentze og Sophie og deres gamle grandtante, [90] der var over de otteti og kaldtes gamlejomfruen til adskillelse fra tante Birgitte. Kagefadene

bødes om, og madame Lind forsynede sig og betakkede sig og forsynede sig igjen under megen nøden. Så fulgte en glasskål med småskeer og askjetterne med syltetøiet. Damerne beholdt hver askjet et lidet øieblik, stak sin ske i syltetøiet, smagte og spiste, men idet de lod den gå videre, satte de skeen fra sig i et glas med vand, der var stillet midt på bordet. Når så en askjet til blev sendt rundt, tog de atter en ske af glasset, brugte den og dyppede den nedi påny.

Stærk eftermiddagssol fyldte stuen. Strålerne brødes i lysekronens mangfoldige prismer og legede i sitrende regnbuefarver på væggens mørke tapet. Det var varmt, og sveden perlede på gamlejomfruens statelige oldenborgernæse, medens hun strikkede flittig. Om det høire håndled bar hun i et tyndt sølvarmbånd en liden filegransforsiret kugle af poleret træ, hvori garnnøstet var gjemt. Hun var tunghørt, og hendes skrigende stemme afbrød undertiden passiarene, der gled dæmpet og næsten hviskende.

Ærbart og stille sad Laurentze hos sin grandtante med hænderne foldet i fanget. Hun havde ligesom søsteren en udringet og kortærmet kjole ^[91] af lyst, blomstret tøj. Den klædte hende ikke, men fremhævede, at hun var noget forvokset og altfor blond.

Døren til bibliotheket var åben, og i konsolspeilet lige overfor så hun Nicolai Lind blandt de øvrige herrer derinde. Hun følte hele tiden, at han sad og så på hende, og vilde gjerne ha snud på hodet og smilt til ham; men hun vovede ikke for sit bare liv, for opad dørposten stod løjtnant Wallace og dinglede med en lang pibe og blæste store røgskyer ud i luften, og Wallace – den ækle pebersvend – var altid parat til at mærke sig det mindste smil og det snarest blik for at ærte med det bagefter.

Bibliotheket var Orres yndlingssted. Dér levnedes boghylderne neppe plads til kanapéen ved den ene langvæg og svenskeovnen borte i krogen. De rak fra gulv til tag rundt alle vægge og var fulde af bøger med solide, brune rygge eller bunker af omhyggelig ordnede hefter og aviser. Øverst oppe var rækker af folianter bundne i gulhvidt pergament; de var samlede af den nuværende eiers forfædre, og mængden af dem var bragt med langveis fra og kjøbt i fremmede lande.

Over kanapéen hang et kobberstik af Voltaire i forgyldt ramme. Han havde før havt selskab ^[92] med flere berømte mænd; men da pladsen var bleven for liden, var de fortrængt ind på storstuen og nu skuede hans bidske oldingefjæs i ensom

storhed udover de tilstedeværende som et skilt for værtens anskuelser.

Foruden værten, Nicolai Lind og løjtnant Wallace var det major Brager og en velstående gårdbruger, der skulde afslutte en kornhandel. Majoren og løjtnanten havde indfundet sig i følge, uden indbydelse, men i den hensigt at styrke sig lidt efter gårsdagens anstrengelser.

Orre var en gæstfri mand, og skjønt han selv kun nød sukkervand, var der for de andre sat frem en mugge punsch, brygget af hans kraftige jamaicarum.

De var gået Nicolai hårdt på klingen efter nyheder fra Kjøbenhavn; men han havde ikke synderligt at berette og var snart presset læns. Derpå var de raget i en hidsig politisk disput om krigen mellem Frankrige og England. Den tørre, kantede major bankede taktfast med piberøret i det egetræs bord for at give sin mening større vægt og forsvor sig på, at de franskes keiser var en dygtig krop – å, forlade mig! for en dygtig krop det var, som kunde gjøre kål både på engelskmænd og jakobinere. Løjtnant Wallace var ^[93] enig med majoren, snappede ham ordet at munden, satte sig resolut skrævs over en høirygget stol og snakkede meget og forvirret om jakobinerne og kongen af Sverige, for hvilket nederdrægtige kompagni han udtrykte sin dybeste foragt ved at trække brynene sammen, så hele hans sorte pandelug rørte sig. Punschen havde allerede virket på ham, og der var endnu en fjern rullen af nattens svir i hans røst.

Orre docerede skarpt og gjennemtrængende republikanske grundsætninger, medens gårdbrugeren alt i et greb om glasset med sin posede næve og skålede med studenten, der havde frydet hans hjerte ved at titulere ham proprietær. Så ofte han havde drukket, lagde han sig tilbage i karmstolen, trak i enderne på det fiolette silketørklæde, som var bundet om hans korte hals, og knæggede så vommen rystede. Og hvergang så majoren misbilligende henover ham og undrede sig på, at fyren kunde opføre sig så freidig, som var han blandt sine standsfæller.

Et vindu var slået op og i solstrimen derfra gled en ustanselig strøm af tobaksrøg sagte ud.

Nicolai kjedede sig, generedes af bondens gemytlige fortrolighed og holdt op at svare på hans udråb. Han var sælsomt tilmode. Denne ^[94] komiske fusementast af en major, der hakkede ordene frem, som om han havde glemt at tale sammenhængende, og denne gammeldagse landkræmmer, der prækede blindt

væk om sine grundsætninger for en fornuftig statsorden og dryssede snus udover sine egne klæder og kanapéen og bordet, dem havde han i sin barndom sat høiest af alle i forældrenes omgangskreds. De havde stået for hans erindring i en mild glorie som hovedpersonerne i en landlig norsk idyl, og han havde tænkt på dem med ærbødighed. Han var formelig benauet over det, nu han havde dem for sig tilligemed en forranglet løjtnant og en naragtig bonde, der med sin brautende halvkultur forekom ham som et typisk eksempel på de fordærvede oplandske bønder.

For at dæmpe sit ubehag tømte han sit glas i én slurk, og da han det havde gjort, så han ind på stuen og mødte Laurentzes muntert smilende blik og tilstod for sig selv, at han også havde lidt en større skuffelse her idag.

Den morgen han under opreisen fra Danmark fra dækket af den lille slup så sit fødelands kyst løfte sig af havet, vidste han, at det, som stærkest havde draget ham til at gjense det efter tre års fravær, var en vag drøm, som var spiret ^[95] af hans erindringer. Den var knyttet til en dæmrende pinsenat i furuskogen ovenfor Alm. Han havde været der med sine forældre og mange andre. Selskabet havde leiret sig på toppen af bjerget, og under megen jubel, under skåltaler og sange havde de efter egnens skik brændt pinsebål. Der havde stået en ung pige og stirret ind i ilden, netop som den sprakede op med blafrende flammer, efterat tjæretønden var faldt ned af stangen under rungende hurraråb fra tilskuerne. Hun havde været høi og klædt i hvidt og som en lys skygge mod det usikre mørke mellem furustammerne.

Da selskabet brød op, var han trådt hen til hende og havde grebet hende ved hånden, og de havde givet sig til som to barn at løbe foran gennem skogen henad den ujevne sti, til de var komne et godt stykke bort fra de øvrige. Men da havde han taget hende om livet og kysset hende og fortalt hende, hvilken sorg det var ham, at han var hjemme sin sidste ferie, før han skulde reise til Kjøbenhavn og blive student, og at han holdt så inderlig af hende. De havde kysset hinanden og lovet hinanden troskab. Hun havde været så bleg og så kjær i den dæmrende pinsenat, og de havde ikke længer været barn nogen af dem.

^[96]Fra det minde var der spiret en drøm, som havde været tilhuse i hans sind de tre vanskelige år i Kjøbenhavn. Derfor var han idag kjørt til Alm med hjertebanken hele veien.

Og nu – han så på Laurentze, der fremdeles smilte til ham, smilte uvilkårlig tilbage, sukkede og tømte atter sit glas, som løjtnanten havde fyldt påny.

Nu fandtes der kun ringe lighed mellem den unge pige, der havde stået ved bålet, og Laurentze. Hun var storlemmet og lidt forvokset – det var ikke bare kjolen og den slappe og skjødesløse måde, hun førte sig på, som lod hende synes det. Ansigtet var fregnet, trækkene fyldige, grunde og udviskede. Det eneste vakre hos hende var de blå øine, der lyste frem under de vissentblonde krøller med et blik, hvis muntre lystighed gjemte en indre glæde. Dette blik plagede ham også. Hvor forskjellig hun end var fra den Laurentze, som han havde drømt om, var hun dog knyttet til ham ved et fælles minde, som det røbede, at hun trofast havde bevaret.

Men ét var sikkert: For den tungvindte pige, som sad derinde i stuen med de røde hænder foldet i skjødet og skottede fortrolig til ham, følte han ingen tilbøielighed, og enten årsagen ^[97] dertil var, at hun havde udviklet sig uheldig, eller han ved at færdes om i verden havde lært at stille større krav til kvinder, måtte han ikke komme hendes fortrolighed imøde, men lade hende forstå, at han kun betragtede hende som en bekjendt, i det høieste som en barndomsveninde og intet mere. Forsigtig og koldblodig skulde han være for ikke at udsætte sig for uleilighed. Hun havde jo hilst ham velkommen så altfor påfaldende undselig og blidt, og den dialekt, hvori hun havde gjort det, kunde ikke just kaldes dannede menneskers korrekte sprog, vilde ikke netop være behagelig for Kjøbenhavnske øren. Han forpligtede sig til koldblodig forsigtighed, og det var uden resignation, han traf den afgjørelse.

Han holdt sine selvgivne løfter til efter aftens. Gårdbrugeren var reist forinden; det var ligesom ingen synderlig opfordrede ham til at blive. De øvrige tyede atter ind i bibliotheket til sine piber, medens Nicolai, der kjendte sig varm og lidt ør af punschen, gik alene ned i haven, hvis snurrige, stive anlæg med lysthuse og klippede hækker, der gulnedes i sommertørken og forkrøbledes af snetyngden om vinteren, engang havde kostet Henrik Orre store penge. Did ud vandrede ogsaa Laurentze. – Han spurgte konverserende efter hendes ^[98] broder, der nylig var draget afsted på en bytur. Hun svarede keitet, og de blev gående tause ved siden af hinanden. Hvad der videre hændte, huskede aldrig Nicolai rigtig; men trods alle gode forsætter holdt han snart hendes hånd i sin, som hun

trykkede ømt, og da han så hendes troskyldige blå øine stråle mod sig, nænnede han ikke andet end at tale om hin pinsenat. Han tog sig i det og vilde ytre noget om barndomsminder i almindelighed, men hendes læber var alligevel fulde og røde, og han kyssede dem, og han sagde det stik modsatte af, hvad han havde havt isinde.

Da de kom ind igjen sammen, sad grandtanten i en lænestol og nikkede. De var så løierlige og forlegne, og der var en så unaturlig ligegyldig klang i de ord, de vekslede, at madame Lind og tante Birgitte begge smilte betydningsfuldt, som om de ventede at spørge glædeligt nyt med det allerførste. Nicolai opfangede de gamle damers minespil og følte, at i de tyve minutter i haven var det uigjenkaldelige skeet – ulykken var fuldbyrdet. Han havde bundet sig overfor pigebarnet, og hans moder og tante Birgitte var vitterlighedsvidner.

Han for åndsfraværende med fingrene gennem håret og sukede melankolsk.

[99] Majoren slog op en skraldende latter: «Nei, se på den unge Lind, hvor han ligner pastoren, når kortene er kontrari!» Wallace faldt i med og gik løs på en historie om procuratoren, der havde tugtet en svær melding for præsten igår; men da Nicolai rettede sig og sendte ham et blik, der tindrede af forbitrelse, stoppede han brat. Nå, løjtnanten havde ikke ment at krænke den unge Lind og konsterneret over virkningen af sin historie plumpede han ud med en undskyldning, der bragte Nicolai til vranten og flau at fralægge sig al fornærmelse.

Madamen begyndte heldigvis snart at tænke på at tage afsked. Hun var urolig, fordi de var reist afsted uden at varsko Lind, der sov middag. Det hastede ikke på en stund for de militære, men moder og søn brød op og fulgtes til vognen af hele familien med den stedse bukkende og høflige Orre i spidsen. Der blev sagt farvel under mange complimenters. Nicolai så længe på Laurentze. Tante Birgitte kunde ikke bare sig for at ønske studenten velkommen igjen, Laurentze gav ham pludselig endnu en gang hånden, Sofie fniste, hestene rykkede til, Orre gjorde sit sidste buk, og så rumlede trillen ud af gårdspladsen forbi et par langhårede åsmarkinger, der først nylig [100] var blevet expederet på kramboden og nu traskede sagtnodig hjemover med næverskræpperne på ryggen.

Moderen var stille og mat af den uvante bevægelse. Sønnen havde sine tanker for sig selv og var glad, for han slap at snakke. Gjennem den lune sommerkvæld

kjørte de tause til præstegården. Agerriksen skreg på engene, og fjorden lå blank som et speil.

En dorsk, fillet tjenestegut labbede over tunet for at spænde hestene fra. Madamen gik op kjøkkentrappen, medens Nicolai blev tilbage for at hjælpe gutten lidt. Da han var færdig, stødte han i gangdøren på sin fader, der ravede mod ham i skjorteærmer og med en pibe i munden. Bagenfor pastoren inderst i den halvdunkle gang skimtedes madamens sortklædte skikkelse.

«Er det dig, min dreng? Det er mig en glæde at se dig. – Her sidder jeg ensomme mand og bier til sent på nat efter min hustru og min nys hjemvendte søn. Det er ikke smukt af dem! Lade mig vente i forskrækkelse, forsvinde uden besked om, hvorhen de er dragne!» – Han var drukken og sint, men styrede sig såvidt, at han søgte at gøre sine udtryk humoristiske.

^[101] «Kjære dig, far, vi har ikke været så langt af – kun på visit hos Orre. Du hvilte jo efter middag, og vi vilde ikke forstyrre dig,» beroligede Nicolai.

«Træd ind, min dreng! Træd ind, min dreng! Jeg har jo neppe fået tale med dig siden dit komme,» sagde præsten klynkende venlig og drog ham ved armen med sig ind i stuen. Der lod han sig falde ned i sofaen og pegte på en stol: «Sæt dig ned, Nicolai, din fader vil tale med dig – tre døgn har du været i huset uden at tale med mig.» Han kastede piben bort på gulvet og trak med begge hænder i vestlinningen og sukkede hikkende: «Tre døgn under din faders tag uden et fortroligt ord, min søn!»

Madame Lind gik sagte ud. Nicolai satte sig. På bordet foran ham stod et ølkrus, en brændevinsbutelje og et glas mellem nogle krøllede og tilsølede aviser.

IV.

Den besked fra stuepigen, at madamen og studenten var kjørt til Orre, havde gjort pastoren rasende, da han vågnede ørsken og sløv om eftermiddagen. Han havde overøst tjenerne med skjænd. De tog sig imidlertid ikke nær af den ting, og ^[102] smågutterne var rømt unda for hans vrede. Derpå havde han spaseret ud til sláttefolkene og kvikket sig med en eftasværdsdram sammen med dem, og humøret havde begyndt at bedre sig, da han så major Brager og løjtnant Wallace fare forbi på kongsveien, og han vidste, hvorhen de skulde. Visse grunde, der

skrev sig fra gårsdagens kortspil, havde hindret ham i råbe dem an, og visse grunde var ligeledes til hinder for, at han drog efter til landkræmmeren.

Han ruslede ind igjen. Å, som han da havde kjedet sig! De andre var i selskab, de andre sad hyggelig og glade tilhobe; han var alene i den store, tomme præstegård. Hans hustru var borte, hans barn var borte, og folkene var på arbejde. Å, som han kjedede sig! – De var alle uforskammede mod ham, de vyrdede ham ikke. I sin lomme kjendte han skabnøglen, den Gine havde forsøgt at stikke væk imorges. Hvorfor? Hun var bange for sin mand, at han skulde få lyst på et glas, nu den voksne søn var hjemme. Det var sådan en fin junker, det. – Vist havde han smagt en dråbe ved frokosten for at ordne sin mave, men det var der ikke blevet nogen perial af, det skulde han edelig bekræfte. – – «He, mit hjerte! Du trænger ikke at være bange. Du ^[103]skal såmæn ikke behøve at blues over din mand!» Og han vandrede bitter og fortumlet mellem kontoret og dagligstuen og hadede sin kone og den ganske verden og længtede efter selskab og kjedede sig. For hver vending over gulvene så han på slaguhret. Han svedede af ærgrelse over de sene minutter. En nervøs mathed magtstjal ham, som han i ensomheden blot hørte lyden af sine egne, ujevne skridt. Det smertede i arme og ben. Dette var ikke til at udholde.

Skabnøglen smat ind i låsen; ølkruset, brændevinsbuteljen og glas sattes frem på bordet – – styrke sig måtte man ha lov til, når man havde været længe oppe om natten, men såmæn om hans Gine skulde behøve at undse sig for ham for deres voksne søns skyld.

Så gik timerne, og kvælden sank på, og pastoren blev beruset. Han hentede blæk og conceptpapir og forfattede et giftigt avertissement til «Norske Intelligentsedler» om en uforstandig officer, der udkommanderede soldater, som er fattige husfædre og familieforsørgere til midt i vårrånnen at medtage fjorten dages kost og indfinde sig på eksercerpladsen for at reparere gamle munderinger. Mon det ikke havde været billigt, at vårrånnen var bleven afgjort, før arbeidet begyndte, ^[104]eller arbeidet før vårrånnen. Man har altid mærket, at landets fader, vor konge, har villet bespare familiefædre såmeget, det har kunnet lade sig gjøre. Det er ellers besynderligt, at vedkommende soldater aldrig har været skræddere.

Fjærpenen sled sig jamrende henad arket. Se, den skulde majoren have for

sine spydigheder. Der vilde blive undersøgelser; der vilde blive bryderi – generalen var nøie på sligt – ja, der skulde blive ubehageligheder for majoren. Lind tømte mange drammer på dette og takkede den iltre rabulist af en bonde, Hans Dahlbye, der havde gjort ham opmærksom på sagen. Hans Dahlbye var såmæn bedre end sit rygte, trods alt det vrøvl han havde voldt Lind personlig; manden havde et åbent blik for almuens tarv.

Da avertissementet var fuldendt, var pastoren meget drukken. Han skulde ingen aftensmad have, havde han svaret kokkepigen, havde derpå blundet lidt, og så var hans kone kommet.

*

Luften i værelset var tung af harsk tobaksrøg og stanken af spiritus, og for Nicolai kjendtes den dobbelt trykkende ved modsætningen til den dugfriske kvæld udenfor. I det lyse tusmørke så han tydelig faderens forpjuskede, hvide hår og ^[105] hans gulblege ansigt, der fordreiedes krampagtig under tungens og tankernes kamp mod fuldskeen.

En dyb skamfuldhed lagde sig over ham. Denne drukkenbolt dér, denne forfaldne præst, der gik som et skumpelskud for sin egen menighed, det var hans fader. Letsindighed og forfængelighed og den rå omgangskreds, tænkte Nicolai, havde bragt det så vidt med faderen, og med svidende anger mindedes han, at han ved forholdet til Laurentze havde knyttet sig til den samme kreds. Han skammede sig ikke blot over faderen, men også over sig selv, og skamfuldheden blev til en kvalm fornemmelse, der snørede brystet sammen. Han orkede det ikke mere.

«Det er sent, far, vi kan heller tale sammen imorgen.»

«Imorgen? Nei, den stille nats fortrolighed, min søn –» hikstede den drukne og bredte armene ud til omfavnelse.

Nicolai ryggede tilbage: «Du skulde gå og lægge dig, far.»

Præsten reiste sig gnistrende af sinne: «Så-å, du undser dig for mig, kaster vrag på mig, gut – he? Hvor har du været henne idag, du og din moder? – Hos mine fiender har I været – med to hester midt i høkjøringen! – Hos dem, ^[106] der bagtaler mig, og I har forrådt mig. – Ak, vi skal dog ikke hade vort eget kjød og blod – tilgiv din fader, Nicolai, han tilgiver dig!»

Lind trykkede de udspilede fingre mod aviserne på bordet og var ulykkelig. «Nicolai,» mumlede han. «Du bragte mig hilsener fra Kjøbenhavn fra personer af anseelse og smag, og de havde taget vel imod dig, fordi de med vemod erindrede mig. De hilsener gjorde mig godt – jeg hørte engang til deres venner, og de nærrede store forhåbninger til mig; thi jeg var også en person af både kundskaber og dannelse og smag. – Men jeg giftede mig og måtte finde mig et levebrød langt borte fra de steder, hvortil mit hjerte og min ånd var knyttede, hvortil de ifølge min natur og udvikling var bundne – – Ser du, jeg giftede mig, og jeg søgte mig did, og jeg søgte mig hid – – Å, i Kjøbenhavn var du stolt af mig, da betydelige og anseede mænd nævnte mig, og her undser du dig for mig. He, he – har du gjæld, du? Jeg havde gjæld, og jeg har betalt gjæld, og jeg har gjæld igjen! Jeg har pådraget mig den for min talrige families skyld – vel, jeg indrømmer, at noget har jeg selv forbrugt, men mest min familie. – Det er længe siden, jeg giftede mig og omsider kom hid blandt dette ^[107]rakkerepak af landkræmmere og majorer og misundelige kapellaner. Hør her, hvad jeg agter at sætte i avisen om det bæst majoren, som spotter mig – – Nei, manuskriptet ligger i min frakkelomme, og frakken ligger på kontoret – Bliv siddende, hent den ikke, det kan være til senere,» sagde han til sønnen, der vilde stå op.

«Bliv siddende, siger jeg, og drik et mindebæger for de kjære venner i Kjøbenhavn!» fortsatte Lind og skjænkede ustøt af buteljen i glasset. «Skål! – Drik først, min dreng, du er voksen nu og kan tåle et glas.»

Det rislede koldt gennem Nicolai; faderen så ud, som om han skulde gå helt fra samlingen. «Tak, jeg skal ikke have, du – Gå og læg dig, er du snil, du har ikke godt af at drikke mer.»

«Ikke godt af det, din – din – noksagt!» hvædede den drukne. «Du har ingen ærbødighed for din gamle fader.» Han smilte onskabsfuldt og spurgte med sødladen mildhed: «Betro dig til mig, har du gjæld, Nicolai? Jeg har havt mine tanker ved at se dit fine antræk. Jeg kjender jo omtrent dine kår – Betro dig til mig! Har du gjæld, og er det derfor, du er vendt hjem? – – Betro dig til mig,» bad han atter, da han intet svar fik, og hældede sig indsmigrende forover. ^[108]«Jeg spørger dig alvorlig. Vis din fader den fortrolighed!»

Nicolai sad som på nåler; han følte, han blev bleg. Det var så, at han havde gjæld, og at han var kommen hjem for at få lidt understøttelse til den og til sine

studier. Han havde spejdet efter en leilighed til at åbenbare det. Men at sige det nu –

«Jo, far,» sagde han endelig. «Jeg skylder nogle penge og havde håbet på lidt hjælp af dig for det og for mine studier.»

Lind sprang op og stødte til bordet, så glas og butelje røg klirrende i gulvet. Med oprakte arme bøiede han sig nedover den anden og hylte: «Du vanartede dreng, du fine junker, du stratenjunker! som vil plyndre din arme fader for hans uselige sidste eiendele! – Du – du – og du undser dig for at være min søn!» Med knyttede næver puffede han efter hodet på Nicolai, der værgede for sig ved at holde albuen for ansigtet, medens han mærkede faderens hvislende, brændevinsstinkende åndedrag over sig.

«Gud, hvad er det? Kjære Lind, lad Nicolai være!» Det var moderen, som stod lige ved ham halvpåklædt og prøvede at holde faderen tilbage.

Præsten snudde sig: «Der er hun også!» ^[109]Stemmen klikkede en stund for vrede, men så hylte han op påny: «Du har også forrådt mig, du har idag ledsaget min vanartede søn til mine fienders hus! Men jeg skal vise jer!» Og der fulgte en rivende strøm af anklager mod hustruen, der forødte hans gods, og mod sønnen, der vilde plyndre ham, røve hans sidste skilling.

Det gik rundt for Nicolai. Han sandsede sig ikke, før han så sin fader gribe moderen i skulderen og skake hende, så hun slingrede hjælpeløst under hans voldsomme tag.

«Rør ikke mor!» satte han vildt i. Det næste sekund for Lind løs på ham i en paroksysme af raseri, der bragte skummende fråde om hans læber. Ud af huset skulde denne slyngel af en forloren søn, som foragtede sin fader og glemte hans velgjerninger. Han skulde ikke mere betræde dets tærskel, den de besudlede. Måske han ikke tillige forledede sin moder til ulydighed og det, som værre var? – Måske ikke smågutterne havde nye klæder, og hvor var de fra? Trode hun, at hendes mand var blind? Tyveri var det, elendigt tyveri fra den fattige! – Og forøvet for at pynte brødrene for denne lapsede ødeland, som vilde tigge de skillinger, faderen erhvervede i sit ansigts sved!

^[110]Nicolai tumlede om i stuen for at undgå den vanvittiges anfald. Overalt var faderen efter, svingende armene i de hvide skjortærmer og dængende efter ham med knyttnæver.

«Gå – gå ud så længe!» bønfuldt moderen ham. Han sprang ud i gangen, ud på tunet. Gangdøren blev smeldt i efter ham, og de hylende forbandelser stilnede af inde i huset.

Han blev stående længe, tungt pustende, angst for, at moderen skulde mishandles.

Det varede neppe en halv time – han syntes, det var timer – før hun kom ud på køkkentrappen og bad ham gå forsigtig op; Lind var i seng og døsede hen. Hun var dygtig forgrædt, men nokså rolig. Nicolai rystede på hodet og hviskede til hende ikke at stænge køkkenet: Han vilde vente, til han blev mere herre over sig selv.

Han tørrede sveden af panden og knappede mekanisk sin vest. Den havde mistet endel knapper – faderen maatte have grebet ham i kraven. Han så op. En tjenestejente i bare særken gløttede ud af et kammersvindue efter ham. Det tålte han ikke og gik fort ned ad alléen til kirken.

Tankeløst lukkede han grinden op og gik videre tværs over kirkegården, idet han bøiede af fra den grusede vei og ind mellem gravene. De ^[111]var lave tuer, somme med små trækors, størstedelen uden. Af og til var der store stenplader med indhuggen skrift. Han sparkede mod dem uden at mærke det og fortsatte sin gang til det borteste hjørne af kirkegården, hvor kongsveien løb langs muren, der havde en bred, græsgroet kant. På den slængte han sig ned med armene under nakken og så overgit op i luften.

Hvad var det – hvad var det, som var skeet? Hele dagens hændelser – den flirende flok af kluntet konfirmationsungdom, scenen mellem forældrene om formiddagen, besøget hos Orre, haven på Alm og Laurentze – alt for gennem hans hjerne med nagende tydelighed, indtil tankerne stansede foran det værste og sidste og ikke magtede mer: Hans fader var en forfalden præst, et skumpelskud for hvermand, en afsindig delirant, der mishandlede hustru og barn. – Hvad havde han forbrudt, at dette skulde vederfares ham! Havde han ikke inderlig elsket og længtet efter sit hjem, og havde han ikke forespeilet sig gjensynet med sine kjære så smukt, medens han led og stred for at klare sig i Kjøbenhavn, næsten ene overladt til sin egen hjælp i den store by? – Medlidende selvtilfredshed dulmede for en stund ^[112]oprøret i hans indre. Trætheden sank over ham som søvndyssende tåger.

En kaje svang sig skrigende ud af tårnets svartglugge. Flere flaksede efter. Nicolai vågnede gysende af kulde og satte sig på murkanten. Over ham hævede sig et lønnetræ med vidt grenet krone, og i dets tunge løv raslede vinden sagte. Den korte nat lakkede til ende.

Hvad var det – hvad var det? Hvorfor lå han her? – Laurentze! – Drømmen fra hin morgen, han seilede op under fødelandets kyst, den hvide pige ved pinsebålet sluttede sig sammen til en række af latterligt selvbedrag, hvoraf den blonde, forvoksede kvinde, som han nu havde forlovet sig med, havde revet ham ud.

Vorherre og skjæbnen var grusomme. Indbildningerne om den pige havde været hans dyreste eie i årevis. De borte under gravtuerne var kvit sine indbildninger, de. Bedst at have det, som de har det. – Det grøssede i ham. Han var i det hjørne af kirkegården, hvor selvmorderne begravedes. Her i den yderste krog af den indviede jord blev de lagt, og endda undte neppe graveren dem at få være der; han brugte altid at kaste kvisthauger over tuerne deres.

Klaprende hestetrav klang fra kongsveien. ^[113] Han dukkede sig bag muren for ikke at blive opdaget. Det var to karjoler efter hinanden, og de havde hast. I den forreste var en svær mand i kavaj med hatten trykket dybt ned. Hagen støttede han træt mod brystet; ansigtet var rødsprængt og kjødfuldt. Bagefter en endnu førere, men lavere mand, der var en smule ustø i sædet.

Nicolai kjendte dem. Den forreste var cancelliråd Weydahl, den sidste procurator Høegh på Gihle. Ganske rigtig, han huskede, at Wallace havde fortalt, de skulde have et forhør idag, og moret sig over, hvordan de vilde like det efter laget på Emilienberg.

De var straks ude af sigte. – Så, slig var cancelliråden blevet. Det viste sig på ham, at han bares med i den samme dur, som de øvrige conditionerede i bygden. Nicolai forstod dem nu. Her bode de, en fåtallig flok, hvis ånd og hjerte – var det ikke så, faderen havde sagt? – ved natur og udvikling var knyttet til Kjøbenhavn, til stæderne og til deres standsfæller, spredt på gårdene, dagsreiser fra nærmeste by, uden at kunne holde vedlige forbindelsen med sine tidligere venner og åndsbeslægtede, der var forblevne «personer af anseelse og smag». Og slutte sig til bønderne – storsnudedede folk, der sjelden som ^[114] gjæsten på Alm smigredes ved proprietærtitler – dertil savnede de evne, om lysten endog var der. Forviste i

udlændighed – det blev de tvunget til at være her i egnen, de kunde gjerne være barnefødt her for den slags skyld. Fjernet fra den verden, som de åndelig og legemlig havde levet sig ind i, midt oppe i en samfundstilstand, som bød dem imod i længden, med hvor gode forsætter de så overtog sine embeder, visnede deres åndelige interesser hen af mangel på næring, og blev deres legemlige kultur slidt af dem i stadige controverser med en modvillig almue. Henvist til hinandens indbyrdes selskab for den tid, som levnedes dem fra forretningerne og jordbruget, søgte de sammen på landsens vis og erhvervede storbønders laster, medens de tabte sine egne dyder. Kun Orre alene var undkommet fra den almindelige fordærvelse, landkræmmeren, hvis familie var tørket ind ved generationers savn, og som stivede sig op med sukkervand og republikanske grundsætninger.

Den, som havde kræfter, kunde måske stå i det, gjøre sit pligtmæssige arbeide og fylde sin stilling trods det, at han var nødt til at vælge mellem drik og spil og rå svir eller ørkesløs ensomhed og lærd pedanteri og ufrugtbar grublen over fortidens minder for de døgnets timer, som søvn og arbeide ikke slugte. Men en svag mand som hans fader – og han selv? – – –

Nei aldrig i evighed, svor Nicolai, vilde han lade sig binde til denne egn og blive dens offer! Men om han nu giftede sig med Laurentze? Han var da ikke smedet fast her for det. – Gifte sig og betale gjæld, få barn og gjøre gjæld, havde faderen også sagt, og det vilde nok blive vilkårene for ham da. Embedsmand på landsbygden måtte han prøve at blive; Laurentze passede ikke i bymæssige forhold. Og enten han blev bygdepave ved en fattigslig vestlandsfjord eller skulde slås med oplandske storbønder, lige ilde blev det for ham. Det stakkels pigebarn, mumlede han, hun var dog for meget landlig uskyldighed. Han gad ikke forestille sig det, som egentlig bragte ham til at grue for et samliv med hende. Han syntes synd på hende, som muligens havde været så sikker på ham i årevis.

Han plukkede ærgerlig græsstrå fra murkanten og bed i dem. Historien med Laurentze – var den forresten andet end tåbelighed, som han ikke behøvede at tage sig nær af, når han bare kom fri fra den? Hun vilde græde lidt og være lidt enfoldig ulykkelig, dersom han rømte fra det hele. Men det kunde dog ikke fordres af ham, at han skulde forspilde sin fremtid for en barndomsdrøm og for letsindig passiar en aftenstund i en have.

Bedst at rømme fra det hele, fra Laurentze, fra bygden, fra landet. Bryde sig bane som så mange før ham, didop, hvor tilværelsen levedes skjønt og rigt, og kaste alle små bekymringer over bord. Nei, det skulde ikke gå ham som faderen og majoren og procuratoren og de andre her. Han måtte væk og det straks. Gudskelov han havde penge til reisen til Kjøbenhavn, og kneb det, fik han låne i Christiania. Moderen og brødrene kunde han ikke være til nogen trøst nu, men dem skulde han visselig ikke svigte.

Han vilde pakke sit tøj, sige farvel til sin moder og lade en af tjenestegutterne kjøre sig til nærmeste skydsskifte, før faderen vågnede.

Vindens raslen var døet hen i lønnens krone. Bag skogene i øst farvedes den sitrende luft af solens komme. Der gled et blegrødt skjær over kirkens kalkede vægge, og høit over dens spir hang en ensom sky, hvis bræmmer allerede var tændt, og en tung, flammende glød brændte sig hurtig gjennem dens blygrå masse. Mod vest lå fjorden og åserne i kolde, grønlig toner. — ^[117] Ensteds borte på jorderne bryntes en ljå, så det ljomed. Nicolai kunde ikke se den fyruge kar; det var vel en, som vilde nytte tiden og slå, medens græsset endnu var sprødt af natteduggen.

Et par timer senere kjørte en stolkjærre fra præstegården. I den solvarme morgen hvirvledes veiens støv op under hjulene. På sædet hos skydsgutten sad Nicolai. Han vendte sig og svingede hilsende med hatten til en sortklædt kvinde, der stod på tunet og så efter ham med tørre, forgræmmede øine.

*

Nicolai Lind kom ikke mere til bygden. Men omkring 1850 døde den adlede diplomat og geheimeråd Nicolai von Lind i en af de mindre tyske residensstæder. Han havde holdt ord og stået moderen bi og understøttet sine brødre, skjønt han aldrig havde ladet dem kalde til sig. Han fik det eftermæle af dem, som kjendte ham bedst, at han var kommet frem i verden ikke ved overordentlige gaver og talenter, men ved jevn dygtighed, som stedse var at forlade sig på, ved et smidigt og indsmigrende væsen, der ^[118] røbede fin dannelse og megen smag, og fornemmelig ved et heldigt giftermål med en holstensk comtesse. Han havde været en hjemløs eventyrer af den ufarligste og behageligste art. Han undgik at træffe landsmænd.

MENED

^[121] Det begyndte at grønnes langs skigarder og husvægge og de steder, dér sneen var gået tidlig bort.

Palmstrøm stod i haven på Gihle og sagede en gren af en apal, som skulde podes. Han gjorde det omhyggelig og net, og hans knoklede, krumme fingre tog næsten ømt om grenen, for gamlingen havde selv plantet træet, ligesom han havde plantet alle de andre træer og busker rundt om. Det var mere for sin egen fornøielse, eftersom han her fik lov til at råde sig, som han vilde, end for den tak og løn, han høstede derfor, at Palmstrøm stelte med dette arbeide, da procuratoren ikke brød sig meget om den slags ting.

Ingen skulde tro, at der boede conditionerede folk på Gihle, så lidet var der forandret og pudset, siden procurator Høegh kjøbte gården af den bonde, som før havde den. De grå, umalede huse lå nede i en dalsøk. Lange bakker med ^[122] sort pløieland, hvor vintersæden endnu ikke var spiret, stængte udsigten til fjorden. Bagenfor husene kom først haven og en flad myr; så hævede lien sig med agre og enge og gårde og skog opover mod åsmarken. Kongsveien løb midt over tunet forbi den tømrede brønd med dens høie, knirkende vippestang.

Vårsolen stegte gjennom hvide, uldne skyer, og det dampede af myren. Palmstrøm tørkede sveden af panden, og medens han tog sig en hvil, morede han sig over to uskyldige, fornøiede linerler, som hoppede om ved bredden af blegedammen, der lå grumset og brun lige ved havegjærdet og så dyb ud.

Det bankede på kontorvinduet; han så op. Procuratoren selv stod og vinkede ad ham. Han tørkede endnu engang sveden af sig, hæggede sin frak ned af en kvist, hvor han hadde hængt den fra sig, og lystrede vinket.

Han skrabede godt af fødderne på dørstenens granbar og trådte ind på kontoret. Skriverkarlen var ude, og procuratoren sad der alene blegfed og magelig i sin karmstol med armene overkors på den høie skråpult mellem vinduerne. De lyseblå, godmodige øine fæstede sig rolig på Palmstrøm, som blev stående ærbødig ved døren ^[123] med hatten i hånden. Procuratoren skjøv en bunke akter væk: «Du farer og poder om dagen, ser jeg, Palmstrøm?»

Han gjorde så; der var nok enkelte nymodens mennesker, som tænkte, det helst burde gjøres om høsten, men han holdt nu på sit og på våren som den tid,

naturens safter flød rigeligst i alle dens skabninger, også i træerne.

Samtalen fortsattes et par minutter om podning og frugtavl, og om at Palmstrøm vel tilkom noget for sit stel i haven. Han stod og grundede på, hvad meningen var med dette; procuratoren var ellers ikke den, der gav sig af med småtterier, og som bød betalingen, før en spurgte efter den. Gudbevars, da fik én den også på første ordet.

Pludselig skiftede Høegh emne: «Du skulde ikke være kjendt oppe i Romstadmarken, Palmstrøm?»

Ja, han havde været på de fleste kanter af bygden, men særskilt kjendt deroppe var han ikke. Procuratoren var jo eier af den nu, siden han havde ladet den slå til sig af Juells bo?

Høegh reiste sig og drev frem og tilbage med hænderne i bukselommerne. Han likte ikke spørgsmålet. Så satte han sig ned og fæstede atter øinene på Palmstrøm; men der var kommet et ^[124] hårdt, hvast blink i dem, da han begyndte at tale.

Han eiede desværre Romstadmarken, ja – og han havde håbet at få eie den i fred. Men en dårlig handel var det, for nu skulde han rage i proces for dens skyld. Palmstrøm havde hørt om hadelændingen, som ifjor købte Hoff i Kværndalen? En læser og et hængehode var det, som hverken undte sig selv eller tjenerne sine føden, fordi han æslede alt til vorherre. Den kroppen vilde have mere, end hans var, og ægle sig ind på folk med processer og krangel. Sagen var, og Høegh vilde sige det lige ud, at han havde budt så meget for Romstadmarken, som han havde, i den tro, at den strakte sig op til Lokbækken, dér, hvor den faldt ud i Hoffselven, men hadelændingen påstod, at skogen var hans helt til Gjeitlokbækken halve fjerdingen nedenfor. Og til sommeren blev der åstedssag om det. – Derfor vilde gjerne procuratoren have fat i vidner, som var bra kjendt i de trakter, og som kunde vidne det rette. Forresten fandtes der dokumenter for, at grænseskjellet var ved Lokbækken.

Palmstrøm så ned for sig med et gløgt grin om mundvigerne. Når det gjaldt en så venlig og snil patron som procuratoren, da skulde han ^[125] gjøre sit bedste og høre sig for hos alle dem, han vidste, som kunde formodes at være istand til at vidne til nådigherrens fordel. – Han snakkede svensk af iver, bøiede sig og lagde sin tatoverede høire hånd på hjertet.

Der blev en pause. Høegh trak akterne hen til sig og bladede i dem. Palmstrøm ventede en stund; endelig vovede han at minde om, at der var nævnt lidt om betaling for havearbejdet.

Procuratoren drog en sølvdaler op af pungen og lagde den på pulten. «Her har du den sålænge», sagde han. Så slog han hårdt i pulten: «Men kan du skaffe to vidner på det rette i åstedssagen – to vidner, skjønner du, på at grænseskjellet er ved Lokbækken, skal du få fuldt opgjør for puslerierne dine i haven og halvhundrede daler med det samme, såvist som jeg sidder her!»

Palmstrøm stak mynten til sig, bukkede ydmygt, mumlede mangfoldige taksigelser og vred sig baglænds ud af døren. Grinet var stivnet om hans mund. Uden at ænse ham fordybede procuratoren sig i akterne.

Kontoret vendte mod nord, og der trængte aldrig en solstråle derind. Luften var indestængt og fugtig og fyldt af muggen dunst fra den mængde gammelt papir, som havde dynget sig op i reolerne ^[126] rundt væggene i de år, der var henrundet, siden procurator Høegh nedsatte sig i bygden. Møblementet var tarveligt. Nogle simple stole med gult skindtræk for de besøgende, den grønmalede dobbelte skråpult med en høi karmstol på hver side og i en krog et bredt egetræsskab med jernbeslagne døre. Der var uryddigt og utriveligt, og på reolerne lå støvet i jevne, grå lag. Madamen havde syv børn og et stort hus at skjøtte, så det måtte holdes hende tilgode, om hun ikke vandt med at sørge for rengjøringen på kontoret.

Procuratoren sad med akterne foran sig, og skjønt han læste og læste op igjen, bladede han ikke om, da han bare så ordene, men ikke fattede indholdet. Han kunde ikke få Romstadmarken ud af tankerne.

Det var en vanskelig affære, ikke grei at komme vel fra, og han var aldeles ikke taknemlig mod den, som havde rodet ham op i den. Og det var cancelliråd Weydahl. Kunde nu ikke han havt nok alligevel, om han ikke også havde grebet efter Romstadmarken. I en god hensigt var det forresten skeet. Der var lidet af tømmerdrift i egnen, uagtet den ikke manglede skog. Folk syntes, den var en resikabel forretning, som høvede sig bedst for dem oppe i dalene, der ikke ^[127] havde så sikre næringsveie som agerbrug og kornavl. Men naturligvis – dersom skogen var tilstrækkelig billig og ikke transporten altfor besværlig, kunde tømmeret bære både hugsten og flødningen og sælgeren putte et pent udbytte i

lommen, enten han så var oplænding eller døl.

Slig havde cancelliråden ræsonneret, da han foreslog procuratoren at gå halvt om købet af Romstadmarken, som sandelig var bleven billig nok, såfremt den nåede alt til Lokbækken. Høegh havde tvilt på det, for han vidste, at stakkars løjtnant Juell neppe havde troet, at grænsen var så vid. Men Weydahl havde kort og studs forsikret ham om, at skjellet mellem Romstad og Hoff ifølge gamle dokumenter dannedes af Lokbækken, og da skjøjte han, at så skulde det være. Da sorenskriveren jo måtte have rentekammerets bevilgning for at erhverve jordegods, stod procuratoren som køber. Hvad fanden kom denne skinhellige hadelænding på Hoff ham ved? Hvis fyren havde nogen ret, kunde han værsgod forsvare den.

Javist – ja, og denne salmesyngende indflytter, som var den eneste gårdbruger i bygden, der havde villet huse den skamløse omstreifer og prædikant Hans Nielsen Hauge, havde været ^[128] halstarrig nok til at gå i kast med proces mod ham, så nu fik det skure. Synderligt tab kunde det ikke blive, men altid ærgerligt for den, som ikke blot havde sig selv at stræve for, men pligtede at lægge sig lidt op for sine syv uforsørgede ungers skyld.

Weydahl havde nylig ymtet lidt om de ønskelige vidner. Det havde bidt sig fast i procuratoren, og derfor havde han snakket til Palmstrøm, hvem han havde seet og hørt vidne tilbedste for Hans Dahlbye i en af denne berygtede storbondes mange sammenstød med justitsen. Dengang grøssede det i Høegh, som var anklagedes defensor, da Palmstrøm og en til svor. Falsk ed var det, men Hans Dahlbye blev frifunden og skulde senere have skrydt af, at hele stasen kun havde kostet ti rigsdaler. – Procuratoren blev ildrød i hodet og kjendte det, som han skulde kvæles: Noget af hvert kunde han have på samvittigheden før, men dette – Han og Hans Dahlbye, nu var de lige bra, de – og han var den af dem, som Palmstrøm tjente mest på!

Han hug næven i pulten, så blækhus og fjærpenner dansede: «Gud forsyne mig, er ikke cancelliråden en kjæltring!»

Han havde sagt det høit og så sig forskrækket ^[129] om. Derpå hev han sig påny over akterne med indædt energi.

*

Procurator Høegh og cancelliråd Weydahl var venner på sin vis. Ingen af dem

kunde kaldes pratsomme, og den sidste især ytrede sjelden en stavelse udover det nødvendige. De var begge svære, stærke mænd og lignede hinanden noget i det ydre. Procuratoren var dog ikke så høivoksen og tilbøieligere til corpulence. Han var den mest åbne og omgængelige af dem. Cancelliråden syntes trods sin ligefremhed altfor barsk og indesluttet. På fremmede gjorde han let det indtryk at være tungsindig og ligesom hærdet i sorg, og man satte ofte hans væsen i forbindelse med historien om fruens død. De, som mindedes ham fra før den begivenhed, søgte nøglen til hans karakter længere tilbage i tiden.

Han havde vakt megen opsigt ved at skabe et mønsterbrug af sorenskrivergården. Mange bønder kom langveis fra for at se de forbedringer, han havde indført og lærte af dem, og amtmand Winterfeldt havde sendt indberetning til Kjøbenhavn om cancelliråd Weydahls fortjenester med hensyn til agerbruget i det østenfjeldske Norge. Han havde anskaffet engelske ploger, ^[130] havde prøvet sig frem med nye metoder for grøftning, havde drevet staldfordring i stor stil og meget andet. Også den nyttige rodfrugt kartoffelen eller poteten havde han viet sin opmærksomhed, men det oplandske jordsmon var befundet for tungt og ganske utjenligt til dens dyrkning.

Man syntes i førstningen, det var rart, at cancelliråden kunde afse de betydelige udlæg, som hans lidenskab for landvæsenet krævede. Det var ikke bekjendt, at han eiede formue, og da han ingen barn havde havt med sin hustru, arvede han intet efter hende. Men snart holdt man op med at tale om dette; rimeligvis viste hans foretagender sig lønsomme. Han erholdt gjentagne gange rentekammerets tilladelse til at erhverve mindre eiendomme, der lå i nærheden af skrivergården, såat han foruden denne efterhånden fik et helt lidet gods at styre. Folk sagde, at i virkeligheden havde nok cancelliråden altid været en rig mand, og det blev slået fast som sandheden.

Den eneste som havde leilighed til at se dybere i forholdene var Høegh. Han havde ikke blot som en erfaren landmand stået Weydahl bi med råd under hans første, famlende forsøg, men også skudt penge til, når det kneb med kontanterne. Bestandig havde låntageren dog stillet ^[131] ordentlig sikkerhed for lånene. Nu trængtes de ikke længer. Nu gled cancellirådens foretagender videre af sig selv; renterne flød rigelig ind, for hvad de havde vovet på det uvisse, og procuratoren samlede i lader til sine syv uforsørgede barn, som han sagde.

Begge havde de følt sig tiltalt af hinanden, straks de mødtes; medens de arbejdede sammen, blev de venner. Som den svagere gav procuratoren sig hurtig under cancellirådens ledelse. Han blev mellemmand og lod sit navn bruge i de spekulationer, hvor Weydahl i egenskab af sorenskriver og dommer burde holdes udenfor personlig. Det var nemlig hændt, at deres midler ikke var de reneste. Da havde Høegh tidt været urolig tilmode, men han blev draget med af den anden.

Weydahl var aldeles ikke gjerrig. Han var rundhåndet og gjæstfri, og det var heller ikke let at forstå, til hvis gavn hans arbeide tilslut skulde blive, for han havde selv sagt, at han neppe vidste, hvem der vilde få arven efter ham, så fjern var den slægt, han havde.

Båret frem af omstændighederne og af cancellirådens viljestærke attrå efter stedse mere jord, mere rigdom og mere magt inden den snevre ^[132]krog af verden, hvor skjæbnen havde forundt ham at give sine kræfter frit spillerum, var procuratoren også kommet op i affæren med Romstadmarken. Og det var gået op for ham, at Weydahl sandsynligvis på forhånd måtte havt rede på grænseskjellet, det Høegh i grunden ikke nærede tvil om var ved Gjeitlokbækken. Kanske han vilde have ladet processen falde, såfremt ikke modparten havde været denne indflytter og skinhellige hadelænding på Hoff.

*

Det var gået stormbyger over skogen ved middagsleite. Så havde veiret bedaget sig, og flængede skyer seilede henad blå himmel; snart skyggede de for solen, og snart kom den frem igjen lysende op over den dystre nåleskog. Gjeitlokbækken skvaldrede afsted ned til Hoffselvens dalføre i små, skummende fossefald, indtil den stansede sin travle færd og hvilte sig ud i lange, stille loner dér, hvor veien til åsmarken skar den. Her var der slået en klop over den af svære granstammer. Den var bred nok til at kunne kjøres, og der var hjulspor i veien, som bugtede sig gennem ulændet slig som naturen og færdselen havde dannet den. Kun på de allerværste ^[133]steder havde menneskene hjulpet til ved at hugge træer bort eller vælte sten i myrhuller.

I hældningen på nedersiden af bækken lå Lonstuen, en rydningsplads på den frasolgte del af Romstad gård. Oprindeligt havde den været en finnebråte, og derfor var den bygget på et sæt, der afveg fra bygdens vanlige, idet fjøset var bragt under samme torvtækte tag som stuen, således som man ellers kun traf det

på de øverste sætre, hvor der var ondt for tømmer. Det var gjærdet mod skogen omkring en ussel agerflæk og græsvolden nærmest huset. Der stod vældige hængebirker, hvis kviste med det nysudsprungne løv svaiede seigt i vårvinden.

I Lonstuen boede tvillingbrøderne Bernt og Mons. De var halvgamle og ugifte og skræddere af profession. De gik lidet om på gårdene, som bygdehåndværkere almindelig pleiede, men drev sit arbejde hjemme. Årsagen dertil var både, at deres fleste kunder var tjenere og småkårsfolk, der ikke godt kunde have dem hos sig, og at de i fjøset havde en ko og en gris, som skulde have sit tilbørlige stel. Var det nødvendigt for dem at forlade stuen, måtte de budsende sin nærmeste nabo i skogen Tobåns-Mari, om hun vilde tage sig af kreaturerne sålænge. Hun gjorde dem gjerne ^[134] den villighed, da der ikke var en eneste levende skabning, som holdt hende bundet, siden ungerne hendes var blevet voksne og havde begivet sig ud på fantestien. Dog var hun undertiden ikke til at få tag i, når hun fartede om i sit kald som klog kone og signekjærring.

Der var rummeligere hos brødrene, end nogen skulde tro, når man så deres bolig udenfra. Den indeholdt foruden et temmelig stort køkken også et lidet kammers.

Idag havde de besøg. De selv sad og syede ved et bord under køkkenets eneste vindu, en smal glugge, gennem hvis fire ruder i blyindfatning dagslyset sivede sparsomt ind. De var meget lige hinanden, var små af vækst, havde runde, glatte ansigter med blankrød farve, tyndt, sort hår og sløve, brune øine. De åndede hørlig med halvåbne munde og talte med søvnig, sprukken stemme.

Foran peisen tørkede den fremmede sine klæder; han havde været i skogen under uveiret. Det var Palmstrøm. I et traug ved siden af ham glinsede endel fede fjeldørretter, som han omhyggelig ordnede i lag og strøede salt på. Ret som det var, måtte han se efter en kaffekjedel, ^[135] som surrede over ilden. Svensken havde selv bragt med sig de bønner, der kogtes.

De fiskene, fortalte han, havde han taget oppe i Bjønsjøen for at forære dem til procuratoren på Gihle. Ikke for betaling. Procuratoren var slig en gild og bra kar, som rigtig skjøjnte på, at en vilde gjøre det mindste til gjengjæld. Og ørreten var blevet borte fra Gihletjernet, siden de satte karusser i det. Det var med de dyrene som med sau og svin, de trivdes ikke i samme havnehagen.

Kaffeen blev kogt og skjænkedes op i spølkummer; sysagerne ryddedes væk

fra bordet. Medens de drak, lagde Palmstrøm ud om processen angående Romstadmarken, og hvor ilde det var, at hadelændingen på Hoff vilde vælte sig ind på procuratoren, hvem han roste over al måde. De jattede med i måbende forundring over, at nogen turde by sig så uvettigt frem mod storfolket i bygden.

Han æskede deres mening om grænseskjellet. De drog på svaret. Bernt så på Mons og Mons på Bernt; men da Palmstrøm spurgte, om ikke Lonstuen hørte under Romstad, vidste de det, skjønt Juell aldrig af dem havde fordret hverken arbeide eller leie for den. Det var procuratoren, som nu eiede pladsen og kunde fordre afgiften, ^[136] oplyste svensken. Det vidste de også og blev ligesom betænkelige ved det.

Om en stund spurgte Mons, om Palmstrøm havde årladebilerne sine med. Han havde det. Brødrene hviskede lidt sig imellem, og derpå bad Mons, om svensken ikke vilde være så inderlig snil at åreslå ham – det var året, siden han sidst havde ladet det gjøre, og han kjendte, han trængte det, for han havde været så krimfuld og gigtbrudden om våren; der sad vist nogle syge blodsdråber fast i ham en steds. Betaling kunde han dog ikke byde.

Jo, Palmstrøm var villig. Anbelangendes betalingen, så havde han bekommet et vestetøi hos Orre; det fik de sy for ham ved leilighed.

Mons brættede skjortærmene op til skulderen og satte sig på en stol midt i stuen. Bernt stillede et lervad med vand på gulvet, og svensken trak op af frakkelommen en skindpung, hvori han havde nogle små blankpudsede ståltingester omviklede med et langt uldbånd. Det surrede han fast om den nøgne arm, vaskede den nedenfor surringen, og efterat han med fingeren havde fundet åren, stak han hul på den med den skarpeste af bilerne. Blodet sprøitede frem, og alle tre ^[137] fulgte andægtig den tynde, røde strøm, der siledede ned i fadet.

Ingen snakkede, førend Mons troede, at nu kunde det være nok; han følte sig så lettet for bringen. Da blev såret forbundet, og de bænkedes ved bordet, hvor Bernt dækkede op med fladbrød, smør, spegeflesk og sur myseblende. De åd kvældvorden, og Palmstrøm begyndte atter på processen om skogen. Den blev ikke så ligetil, endda dokumenterne var til procuratorens fordel. Der skulde blive åstedssag og vidneførsel ude i marken. Og det ord kunde han sige, at gaves der to, som vidnede det, at de ved Lokbækken stod på Romstads jord, vilde de få tyve rigsdaler, såvist som han sad her.

Bernt mente, det var en vanskelig ting at gjøre sin ed på. Mons lydte efter bleg og mat, med feberglans i blikket. Tyve rigsdaler var mange penger for en fattigmand; havde én dem, kunde der bli råd for to kjør i fjøset. Han skottede bort, når nogen så på ham.

Svensken slog over til en løierlig historie, som var passeret en herremand fra Lenvik sogn i Sverige. Den gjaldt netop en åstedssag. Under den havde vidnerne fylt skoene med muld fra herremandens gods og svoret på, at de stod på ^[138] hans jord, og da havde de jo sin samvittighed i behold; thi ingen kunde nægte, at de så gjorde. Han skratlo selv af historien og opfordrede brødrene til at være ligeså fiffige, om de vilde blive tyve rigsdaler rigere. De lo tvungent med.

Kort efter sagde han, det var sent at gå til bygden tilnattes og bad om husly. Det fik han straks. Men skjønt de bød ham sengen i kammerset, foretrak han at ligge i høet på fjøshjellen. Han vilde ikke uro dem mere end nødvendigt.

Han lå længe vågen og småbandte og spyttede i høet. Tvillingtomsingerne var vel ikke værre tomsinger, end at de kunde bruges til at gjøre en ed.

Da Palmstrøm gik i dagbrækningen, fulgte Mons ham et stykke, og før de skiltes, var det aftalt, at brødrene var villige til at sværge på, at de ved Lokbækken stod på jord unda Romstad, dersom de tyve daler leveredes dem kvælden forud. Men gud nåde dem, hvis de ikke holdt sit løfte, for da vilde procuratoren jage dem fra hus og grund.

*

En klar og stille septembermorgen skred brødrene over kloppen. De var stævnet til at ^[139] møde i åstedssagen og klædt i fuld helgepuds. De var lidt usikre på foden som folk, der har for småt skotøi. Tobåns-Mari skulde se efter grisen og koen, ifald de ikke slap fra til aftens. De tog veien op igjennem skogen, hvor høsten allerede havde mærket løvtræernes klynger mellem de ensformige graner.

Der foretoges en omstændelig åstedsbefaring i dagens løb, og de måtte traske med hele tiden. Endelig fandt den afsluttende vidneførsel og edfæstelsen sted på en liden slette i lien ovenfor Lokbækken.

Solen sank bag åskammen i nordvest som en gnistrende ild mellem fjerne trær. De skrå stråler kastede gyldent skjær over slanke furustammer og slettens magre, afsvedne græs, og blindede næsten skriverkarlen, der førte protokollen på

en stor sten i et hjørne af pladsen. Dystre skygger leirede sig i bunden af dalen; så steg de opad lien, slukkende alle dagens farver, indtil der vidt om, sålangt synet rak, kun lå tung, blånende skog.

Tusmørket øgedes hurtig, og det blev kjøligt.

Cancelliråden stod høi og mægtig ved siden af protokolføreren. Han havde drevet på i et kjø fra morgenen af, og procuratoren og lagrettesmændene ^[140] sad aldeles udasede på bakken i nærheden. De reiste sig møisommelig, når vidner edfæstedes, og da hørte de dommeren af lovbogen læse edens forklaring, hårdt og tydelig, så de frygtelige ord om menederens timelige og evige fordærvelse lød som en truende forudforkyndelse i ødemarkens stilhed.

Først påråbtes hadelændingens vidner. De var mest hans husmænd og tjenere og flokkede sig om sin husbond, der sad på en stubbe ydmyg, med foldede hænder og bevægede læberne til sagte bøn for hans sjæl, hvergang én trådte hen til stenen. Mange af dem vaklede i angst for den strenge formaning og ændrede sine tidligere udsagn. Alt i alt kunde de lidet forklare, uden hvad andre havde sagt dem, og det gjengav de ustøt og stammende. Man havde besvær med at få deres rettelser og tilføielser ordentlig ind i protokollen, såat det skrevne blev vagt nok til at kunne vedtages af dem.

Sidst kom Bernt og Mons Lonstuen frem. Edens forklaring blev læst for dem også, men da var vist Weydahl endelig bleven træt af at tale. Hans røst var hæs, han kremtede og fortsatte lavt og uklart. – Brødrene syntes skræmte alligevel. De svarede forvirret og var et øieblik ganske ^[141] forfjamset. Men da cancelliråden søgte at greie spørgsmålene for dem, så bestemt og bydende på dem og spurgte, om de vidste sig at stå på Romstads grund eller ikke, svarede de begge hastig, at på jord unda Romstad stod de, dér de nu var. Det svar havde de ofte givet under forretningen, og på det gjorde de sin saligheds ed.

Retten erklæredes dermed hævet, og sagen udsat til domsafsigelse om fjorten dage. Lagrettesmændene underskrev protokollen, glad over at være færdige. En kunde ikke sove i ro, støt én sad lagrette; det kunde de love for, som havde måttet klyve om som gjætergutter i mange timer uden at smage vådt eller tørt.

De tilstedeværende håndhilste på øvrigheden til afsked, uagtet de endnu skulde følges med den til Hoff, hvor de havde sat fra sig hestene sine. De fra Lonstuen måtte dog skille lag straks for at gå benste. Hadelændingen sagde blidt

og sagtmodig godkvæld til dem. Procuratoren så ikke på den kant, de var. Han bød drammer rundt af en lommelærke og brummede stygt over, at sligt et mas var hele Romstadmarken sandelig ikke værdt.

*

[142] Brødrene vandrede alene hjemover. I førstningen skridtede de rask afsted, næsten i kapgang. Men snart sagtnede de farten; thi sæterveien var slem at gå i mørke. Ofte sparkede de mod rødder og sten, og Bernt ømmede sig, fordi det gjorde ondt i fødderne. Mons bed tænderne sammen og gav sig ikke, endda han undertiden snublede og var nær ved at falde. De taltes ikke ved og holdt sig på hver sin kant af veien, som om de var ræd hinanden.

Stien gik langs Hoffselven. Dalen var trang med bratte, sorte åser til begge sider. Over dem var høstnattens himmel høi og blå. Der funkledede enkelte blege stjerner på den.

Før de nåede halvveis stod fuldmånen op. Da stansede Bernt og løste skoremmerne sine. Mons skyndte sig videre bort fra ham, indtil han med et brød igjennem olderbuskerne ned til elven, som dér strømmede rolig i en bred bagevje. Så løste han også remmerne, satte sig og tog skoene af. Han løftede dem den ene efter den anden og rystede dem over vandet; jord og sand tømtes raslende ud. Derpå vrængte han hoserne af sig. De klæbede fast, havde store huller og var stive af størknet blod. Det, som havde været i skoene, havde skuret huden af under fodbladene.

[143] Han stak benene ned i vandet, der isnede ham om læggene, og plaskede forsigtig frem og tilbage. Månelyset faldt klart på elven og store, hvide skumtapper flød sagte forbi.

Mons græd sutrende – ikke for smerten, men for han og Bernt havde svoret falsk alligevel. Å, så rart, så rart det havde været: han skalv, da han kom hen til råden, som læste op af bogen, og havde ikke det været, at procuratoren ligesom passede på ham med øinene, havde han aldrig gjort nogen ed. Ikke han og heller ikke bror hans. Det var bare djævelens påhit og udflugter at have jord i skoene, og Palmstrøm havde været den lede fristers udsending. Altid havde han igrunden tænkt det, men sligt skjønnte en ikke rigtig før bagefter.

Det var græsseligt, det råden læste op. Skal tro, det var af bibelen eller en hellig skrift? – Han var nu alt det, som blev sagt, og lige ilde var det med Bernt,

bror hans.

Han huskede ordene, fordi de så mange gange blev gjentaget for hadelændingens vidner. Han skulde som en modvillig hårdnakket overtræder og synder blive straffet evindeligt udi helvede, udi helvedes afgrund til evig tid, hvor slet ingen forløsning er, blive fortabt og fordømt med ^[144]liv og sjæl! – – – Blive svart i kjæften og på tungen kanske også, hvis folk fortalte sandt om menederne.

Han trak benene op af vandet og krøgte sig ihob med hagen mellem knæerne.ⁿ² De hvide skumtapper seilede stadig foran ham. Dump fossedur bares høiere oppe fra, det suste i skogen, det skvulpede og skvulpede mod elvebredden – som en eneste lang lyd strøg det gennem dalen, voksende og svindende, men uafbrudt, så det altid hørtes.

Ropte nogen på ham? – Han klemte håndfladerne mod ørene og sagde enstonig pibende: «Den herre Jesus være mig på den yderste dag en streng dommer, der mig for mine misgjerningers skyld dømmer og fordømmer med sin strenge dom til evig pine og antvorder mig helvedes bøddel ivold at pines evindeligt.» – Havde han lært *det* i katekismen, da han stod på kirkegulvet til konfirmation, da havde han vist ikke svoret idag! Men det var ikke trykt i katekismen, det – han kunde bogen sin udenad, og præsten havde rost ham for det. Å, at han skulde have handlet så galt!

En skygge gled forbi ham. Han væltede overende af rædsel, stødte albuen sin og reiste sig. Det var Bernt.

^[145]Mons klædte ilsomt på sig. Broderen ventede taus. «Har du vasket benene dine, du, Bernt?» spurgte Mons undselig. Den anden nikkede.

De fortsatte sin gang. Det subbede i skoene til Bernt for hvert steg; han havde vasket dem med. Om en stund hugede han sig ned og stønnede: «Jeg orker ikke tage et skridt mer! – Krampen drar mig i læggene.»

Mons greb ham i frakkekraven. «Kjære dig, kjære dig! prøv lidet gran til – nu er vi straks hjemme!» – I månelysen så broderens ansigt ud som et ligs. Han hjalp ham op igjen, støttede ham under armene og slæbte ham med sig. Bernt gik med krumme knær som en, der bruger krykker, og mumlede: «Det var du, som helst vilde – det var du, som helst vilde – De sætter os ikke på slaveriet. – Ingen ved om det, og procuratoren vilde det – Det var du, som helst vilde.»

De kom over kloppen ved Lonstuen, og Bernt kviknede til; men da segnede Mons. Han fik også krampe i læggene. Medens han lå i lyngen, begyndte han at tale vildt: «Gudherren straffer os for vor overtrædelse og straffer os på vore fødder, eftersom vi især haver syndet med dem! Han slår os med lammelse og pestilentse på vore fødder – se, vi skulle ei mere træde derpå!» – ^[146] Han ramsede ud af sig bibelsprog og salmevers. Bernt kunde ikke begribe, hvor han havde det alt fra og blev fælen. De var begge rammede af én plage og havde begge gjort én synd, var straffedommen allerede over dem?

Mons pegte på stuen og jamrede: «Det er ikke værdt at købe hverken ko eller kalv, vi får ikke nyde dem åkkeså – Forbandet være alt det, jeg i denne verden eier og haver, forbandet være min jord, ager og eng, mit kvæg, mine bæster og mine får og min ko og min gris, så jeg aldrig af dem nyder nogen frugt eller grøde, såat de aldrig efter denne dag trives eller lykkes for mig! Forbandet og fordømt være jeg i alt det, jeg tager mig for, fordømt med liv og sjæl! – –»

Bernt tyssede på ham, lagde sig over ham og trykkede ham ned i lyngen, så hans skrig stilnede. Der blev han liggende og klynke: «Stakkars kua – stakkars grisen,» til krampen var over.

De krøb sammen op til huset og indad døren. De famlede efter fyrstøiet, fik slået ild og tændt varme på peisen. Tobåns-Mari var der ikke; men kvældsmelken var heldt i en bunke på bordet. Tørstig drak de af den, drak turvis til sidste draabe.

Bernt hev sig på kjøkkensengen, Mons på ^[147] den i kammerset. De sovned straks og vågnede ikke før høgstdags. Da stod Bernt op og vilde kige ind til Mons, men han måtte støtte sig på en stol, for benene var støle og svigtede. Da han kom så langt, så han broderen sidde i sengen og række tungen ud og speile sig i en stump af et gammelt speil.

Lonstueskrædderne levede i mange år siden. De sad bestandig hjemme og syede og kunde slet ikke gå om på gårdene, eftersom de var lamme i benene. De måtte stavre afsted på krykker, og derfor mistede de koen og grisen, som de ikke længer magtede at skaffe det tilbørlige stel. Det var dog ikke så værst med dem. De svarede ingen afgift af pladsen og klarte at drive sit håndværk, og de døde, før de trængte fattighjælp. – Skogen helt op til Lokbækken tildømtes procuratoren.

KAPTEIN TEBETMANNS DATTER

I.

^[151]Det var ensomt hos gamle kaptein Aloysius Tebetmann på Stor-Kjelsrud. Grunden var ikke den, at gården lå i en grænd for sig selv høit oppe i lien, og heller ikke den, at fruene var død; thi længe efterat hun var vandret bort, havde der været livligt nok. Men han havde havt en søn, en rigtig kjæk gut, der skulde bli militær ligesom sin fader. Sønnen artede sig vel og var allerede avanceret til løjtnant, da han bukkede under for en nervefeber i Christiania.

Det var et hårdt stød for kapteinen; han forvandt det aldrig, og til sorgen slog sig legemlige skrøbeligheder. Synet blev kleint, og podagraen blev så slem, at han som oftest tilbragte dagen siddende i en lænestol med myge puder under de vel indpakkede fødder. Da det var kommet så vidt med ham, indsendte Tebetmann resigneret sin afskedsansøgning. Kanske han ikke havde ^[152]behøvet at gjøre det så snart – der var endda fred og ingen fare for tvillingrigerne, og mangen en affældig stakkar af en officer beholdt sin stilling og nød sin fulde gage årevis, efter han var bleven udygtig til tjeneste. Men han sagde, at en krøbling ikke burde optage pladsen i hans majestæts armé til fortrængsel for dueligere folk og satte sit navn under afskedsansøgningen. Den passerede alle vedkommende autoriteter, og omsider kom der svar tilbage, at han var entlediget i nåde og med sædvanlig pension.

Pensionen ja – den kunde muligens have strukket til, dersom pengene ikke stadig var blevet slettere, dersom pensionisten havde besiddet økonomiske talenter, og dersom jorden i Kjelsrudbakkerne ikke havde været så mager og skral, at det næsten kostede mere at drive eiendommen, end den kastede af sig.

Dog *skulde* pensionen strække til, for kapteinen havde ikke yderligere midler, og ungdomserfaringer havde bibragt han en skræk for gjæld. Den skulde strække til, men den vilde det ikke. Han rev sig i sit hvide, buskede hår, satte nyver og knasede i ærgrelse mundspidsen på sin jydepibe, han vred sin lille firskårne krop, så det knagede i de stivnede ledemod, han krøllede ^[153]og krammede de lurvede sedler mellem fingrene og bandte. Kaptein Tebetmann brugte bare en eneste ed, men den brugte han tilgavns: «Satan partere mig!» satte han i, så gjenlyden sang

i Kjeldsruuds store stuer, brølte det, så tjenerne blev stille ude i køkkenet, messede det op igjen atter og atter, indtil han træt og sved og udkjært sank tilbage i lænestolen og fik den lyse idé, at pengene måtte strække til, hvis man ikke købte for flere dalere end dem, man havde. Det var – Satan partere ham! – klart og en afgjort sag.

Da det princip indførtes i husholdningen, blev levemåden tarvelig, og traktementet skulde ikke trække gjæster til huse. Og den gamle, syge kaptein blev en ensom mand. Kun leilighedsvis så venner og kjendinger indom til ham, når de var på den kant alligevel, eller når det var så længe, siden de havde besøgt ham, at de skammede sig over det.

At han havde en datter tænkte kapteinen ikke meget på. Medens sønnen levede, havde han været udelukkende optaget af denne. Senere havde han heller ikke givet synderlig agt på hende; han havde havt for travelt med at følge Bonapartes felttog på landkortet. Thi kapteinen, hvis militære virksomhed havde været indskrænket til ^[154]fredelig eksercits, og hvis største skuffelse havde været, at han 1788 blev lagt i garnison på Fredrikssten, nærrede en lidenskab for strategiske operationer. Han havde desuden altid havt lidet tilovers for piger. Derfor opdroges den moderløse Henrikke af og blandt tjenestefolkene.

Hun slægtede ellers faderen på, var liden og rund med stridt, sort hår og brun i huden. Moderen havde kaldt hende sin lille zigeunerinde, og man kunde se, der randt sydlandsk blod i hendes årer. Hun var støierende og fliret af sig, og i de mørke øine glimtede latteren bestandig. Skjændte faderen en sjelden gang over hendes dårlige manerer, lo hun og bar sig endnu værre ad, og bandte han hendes evindelige flir, lo hun og løb sin vei.

En fremmed vilde ikke havt let for at skjelne jomfru Tebetmann fra en bondejente, hvad sprog og klædedragt angik. Men der var noget freidigt og myndigt ved hende, som røbede, at hun var vant til at kommandere. Det gjorde hun også af hjertens lyst både i køkken og stald og fjøs, og det hele tyende fra den halte stuepige, der var blevet ophøiet til husholderske, og til indlæggutten lystrede hende blindt; for så snil hun pleiede at være, var hun ikke grei at komme ud ^[155]for, om de ærtede hende ved at sætte sig mod hendes vilje, og sinnet løb af med hende.

Den høst, hun fyldte nitten, spurgtes det, at en vældig engelsk flåde lå truende

foran Kjøbenhavn. Få trode, det var sandt, skjønt enkelte rystede på sine kloge hoveder og mindede om 1801.

I de dage var de ældre vant til den krig, som i årevis havde raset mellem mægtige stater. Efterretninger om verdensbegivenheder svirrede gjennom luften. Man modtog dem med interesse og diskuterede stormagters grænser og dynastiers skjæbner, når man sad gemytlig sammen ved glasset eller traf hinanden på kirkevangen og andetsteds, hvor mange folk mødtes. Der dannedes partier – nogle holdt med England og nogle med Frankrike – og partierne var hidsige og hadske nok, såfremt punschen hjalp kandestøberierne med at drive fornuften på flugt. Gårdbrugere dængte hinanden i gravøl og julelag, og husmænd sloges på auktioner for den europæiske politiks skyld. Ungdommen voksede op under det uophørlige ekko af tordendrønnet fra fjerne valpladse, dens drømme legede med hære og marschaller, og barnene kastede ikke til maals mod en stenrøs uden at fantasere om beleiringer og ^[156]seilede ikke med flisebåder på dammene, uden at ildsprudende søslag stod som syner for sindet.

Men alle følte de sig trygge på, at ufreden aldrig vilde nå til det afsidesliggende fødeland og forstyrre hjembygdens lune stilhed.

Den første som bragte rygten om den engelske flåde til Kjelsrud, var løytnant Wallace. Han høstede kun utak for umagen. Kapteinen var mistænksom, fordi det hændte, man morede sig med at lure løierlige skrøner i ham og gjorde nar af ham. Hvad skulde britten i Kjøbenhavn? Kong Georg havde fiender nok alligevel, trængte norsk tømmer til sine skibe, og Napoleons arméer stod jo i Tyskland parate til at ile Danmark til undsætning, om der blev alvor i spillet. Nei, nei, buldrede kapteinen, løytnanten behøvede – Satan partere ham! – ikke at løbe med limstangen for at binde ham sligt tøieri på ærmet. Sludder og tøv og tåbeligt tul var det! Hvorfor havde forresten hovedstaden befæstninger og kanoner og tropper uden for at jage næsevise gjæster tilbage did, de var fra. Det havde svensken fordum fået svide for, og det skulde britten komme til at mærke, hvis det lystede ham at støde panden tilblods mod Kjøbenhavns mure. Løytnanten skulde gå hjem og lægge sig og sunde sig på det og betænke ^[157]sig bedre, inden han atter rendte folk på dørene med den slags umulige nyheder. Han kunde sagtens være glad, han, ifald der var noget i rygten: Han vilde da træffe landsmænd – måske fornemme slægtninge – når man skulde til at have det bryderi at passe britiske

krigsfanger her i landet.

Således burde ikke gamle Tebetmann have buldret løs, for løjtnant Wallace blev høielig fornærmet. Hans fader var en engelsk marineofficer, som var indvandret til Danmark og havde gjort sin lykke der. Han selv havde begyndt sin løbebane med udmærkede forbindelser og glimrende udsigter; men et vakkert ydre havde ført ham op i gale historier, som hans indskrænkede forstand gjorde endnu mere forviklede, indtil knuden blev hugget over ved den unge mands «forvisning til Norge». Her kunde han have levet tålelig sorgfrit, da familien forbedrede hans løjtnantsgage med rigelige tilskud, om ikke ærgrelsen over den forspildte karriere, og det, at han aldrig havde fattet, hvori han egentlig havde forsyndet sig, havde bevirket, at han anså sig for bittert forurettet, og dersom ikke kjedsomheden havde lært ham de besynderligste midler til at øde sine penge på ingenting.

^[158]I den mindste hentydning til fortiden og sin familie anede han en tilsigtet fornærmelse, og han for op i flammende harme, før han havde skjønt halvparten af Tebetmanns udgydelser.

Kapteinen måtte erindre, at han var en olding, af hvem der ikke kunde kræves satisfaction for krænkende udtalelser – han burde erindre, at han beskyttedes af sin alder. Men vilde han virkelig beskyldte løjtnant Wallace for at være en løgnhals og en forræder mod den konge, hvis uniform han bar? Og insinuere, at han rendte folk på dørene som en næsevis gjæst?

Blev Wallace heftig, stammede han hjælpeløst og snakkede ganske uforståeligt. Det ene ord tog det andet, men for hvert et, der slap ud af løjtnantens mund, strømmede der tyve fra kapteinen, som forgjæves søgte at overdøve ham og forklare sig. Henrikke var tilstede og hev sig raptunget ind i striden på faderens side, og hendes brede, kraftige dialekt, løjtnantens dansk og Tebetmanns hårde, skjærende østlandsk, der var farvet af eksercerpladsen, blandedes til et vredens kor, som fik husets vægge til at dirre, indtil budbringeren fjernede sig lidt beroliget ved kapteinens forklaringer, men med den høitidelige forsikring, at det vilde være en æressag for ham påny at ^[159]indfinde sig på Kjeldsrud, såsnart hans nyheder var blevne tilstrækkelig bekræftet.

De skulde ikke behøve at vente længe på ham.

Det var en eftermiddag, regnen skyllede ned, og stormen ruskede i den gamle

hæg udenfor trappen på Kjelsrud, daskede dens stive grene mod huset og varslede, at høsten var tidlig inde.

Kapteinens gigt havde været usædvanlig plagsom. Han var veirsyg og forfrossen, og i skumringen lod han fyre i ovnen og lå i sin lænestol med fødderne på en stoppet skammel og et tørklæde bredt over ansigtet og snorkede sagte. Henrikke sad ved ovnen, hvor nogle æblekarter surrede, og ventede utålmodig på, at de skulde blive stegt. Undertiden klemte hun på dem, om de ikke snart var færdige, og snudde dem. Så stirrede hun ind i trækhullets gløede øie og lyttede til vindens dumpe, durende ul i skorstenspiben.

Imidlertid red en mand i rask trav opad de bratte bakker mod gården. Han havde brættet kappekraven op og trykket hatten ned i panden. Det grå regntykke var så tæt, at han næsten ikke skimtede skigardstaurerne langs veien, der var forvandlet til en flommende bæk. Han stansede på tunet, steg af, bandt hesten ved brønden og gik ind.

^[160]I stuen hørte de ikke, han bankede på, og mærkede ham ikke, før en mørk, kappeklædt skikkelse stod midt i værelset. Henrikke skvat op med et lidet skrig og åbnede ovnsdøren for at se bedre.

Tebetmann vågnede og spurgte jæspende: «Hvem der?»

«Det er mig,» lød løjtnant Wallaces røst. «De har naturligvis alt erholdt bekræftelse på mine efterretninger fra sidst, kaptein?»

«Jeg har læst prinsen af Augustenborgs kundgjørelse om blokaden,» svarede Tebetmann grættent. «Jeg gjør afbigt for min vantro – De kan triumfere.»

«Det vilde være en uværdig triumf. Desværre kan jeg fortælle betydningsfuldere og sørgeligere tildragelser.»

«Så-å? Har britten endelig rykket ud med en ærlig og ordentlig krigserklæring? Det er da ikke sørgeligt, hvad?»

Wallace satte sig uopfordret og med kappen på: «Nei han har ikke – – Men Kjøbenhavn er bombarderet, skjændig overfaldt uden krigserklæring, staden er brændt og har kapituleret – og flåden er bortført.»

«Er De gal, løjtnant? Er De fra concepterne? ^[161]Kjøbenhavn erobret! De lyver mand!» råbte kapteinen og strakte sine knyttede næver mod ham.

«Jeg har det fra cancelliråd Weydahl – kommer direkte derfra – han fik

ekspres fra generalmajoren.» Wallace sagde det ydmygt, som bad ham om forladelse. Nu blev han ikke fornærmet.

«Og kongen og kronprinsen, er de fangne eller faldne?»

«De er i sikkerhed heldigvis. De skyndte sig til Jylland før kampen.»

Tebetmann famlede efter udtryk: «Skyndte sig – Flygtede kronprinsen og overlod Kjøbenhavn til sig selv? Heldigvis? – Er han flygtet?» spurgte han barsk. Wallace svarede ikke. Kapteinen rettede sig stramt og trak fødderne ned af skammelen:

«I fyrretyve år var jeg i min konges tjeneste og havde ikke leilighed til at drage sværdet på hans befaling – og nu er krigen der, og jeg er en krøbling». – Hans tunge blev lallende og stemmen hulkende, men han fortsatte med tykt mæle: «Og rigernes hovedstad er erobret og deres vordende fyrste vanæret!» Han vilde stå op, men de syge fødder svigtede, og han snublede.

^[162] «Satan partere mig!» brølte han og faldt tungt baglænds og blev liggende ubevægelig.

Henrikke, der ikke havde kunnet følge med i deres samtale, kastede sig på knæ ved ham og slog armene om hans skuldre. «Far er død!» hviskede hun og lagde sit hoved i hans fang.

«Nei – nei,» trøstede Wallace, som bøiede sig ned over dem og hørte kapteinen stønne svagt. «Han har kun mistet bevidstheden, han er besvimet. Det er vist ikke farligt.»

Skræmte af støien kom en jente og den halte husholderske ind fra køkkenet. Han forklarede dem fort, hvad der var hændt, skjov Henrikke lempelig tilside og løftede den bevidstløse op i lænestolen.

«Vi må få ham tilsengs,» sagde husholdersken. Henrikke holdt varsomt om faderens hoved, der hang slapt tilbage, idet Wallace med de to andres hjælp bar ham i lænestolen ind på sovekammerset.

Jenten skaffede lys, og husholdersken begyndte at løse op kapteinens klæder. Wallace så, at den gamle, magre kvinde var meget bleg, og at hendes pande var blank af sved.

«Skal jeg ride efter doktoren?» spurgte han.

«Det er langt,» svarede hun og bad i det samme jenten skikke lægdsgutten

efter Johanne ^[163] koppekone; hun kunde være der om en snau time. Kanske løytnanten vilde biev en stund, dersom der skulde blive brug for doktoren senere. Den syge stønnede hele tiden, medens de stelte med ham, men bevidstheden vendte ikke tilbage.

Wallace gik ind på stuen. Han havde fremdeles den våde kappe på. Han hængte den af og slængte den på gulvet. Uveiret varede ved. Vinden styrtede sig i bratte kast mod huset, så det sukkede og knagede i dets morskne tømmer. Regnskyllet plaskede ustanseligt.

Han var træt efter sit voldsomme ridt og satte sig ved ovnen, hvor ilden var sluknet.

På skrivergården var generalmajorens ekspres indtruffet, som man var ved middagsbordet. Der havde været et helt selskab. Thi under den almene spænding for, hvorledes den pludselige krigsfare vilde udvikle sig, tyede bygdens conditionerede did i en ubestemt fornemmelse af, at cancelliråden sandsynligvis vilde erholde besked før nogen anden. Procuratoren og præsten havde overnattet der fra forrige aften, og ellers havde der været major Brager og lensmanden, som i beskedenhed havde gjort sig ærende på kontoret og var blevet buden ind.

Wallace så tydelig for sig det forseglede brev ^[164] i blå omslag, som leveredes råden netop, da de skulde tage drammen, så ham studse og lægge brevet fra sig på tallerkenen, og hvorledes han derefter læste det op høit og koldt med blikket fæstet på papiret. Der blev en larm af forvirrede, høirøstede spørgsmål og af stole, som skjøves tilbage, idet alle flokkedes om værten for at få et glimt af det skjæbnesvangre brev og læse det med egne øine. Og det kunde ikke misforståes.

Få minutter efter var selskabet opløst. Maden stod omtrent urørt på bordet. Enhver ilede bort for at sprede tidenden om det utrolige videre til sine. Wallace var bedøvet af den, måtte også tale med nogen om den, fortælle den til nogen, og han havde husket på sin trætte med Tebetmann, ladet sin hest sadle og sprængt afsted.

Ved Alm for han forbi Orre, der spaserede sin daglige tur på landeveien i ly af en svær paraply. Rytteren stoppede op og skreg efter ham. Landkræmmeren slap paraplyen bent ned og gestikulerede heftig. Wallace opfattede ikke, hvad han mente, og svarede bare: «Ganske tilforladeligt! – På ære, det er sandt!» og galopperede væk.

Gud ved, den hast var unødigt. Hvorfor havde han ikke tænkt sig om og forberedt gamle ^[165]Tebetmann lidt? Men han havde været besat af sin nyhed, den havde givet ham feber og jaget ham som en ulykkens herold til Kjeldsrud. Han var skamfuld over det.

I mørket og stilheden bølgede hans tanker urolig, skakede sig selv op og flakkede rastløst om, indtil de samlede sig til et stærkt, klart billede: det brændte, erobrede Kjøbenhavn. Hans forældres hus med haven foran – var det jevnet med jorden? Slægtninger og venner – levede de? Steder og gader, hvortil minder om munter galskab og lykke og desperation var knyttet, var de rygende ruiner? Hans barndomshjem, hans kjæres hjem var brændt og erobret; en røver havde brudt sig ind og plyndret det, og han havde været fjernet derfra. Wallaces ånd løftede sig ikke til klager over rigers skjæbne og landes nød; han fornåm kun sorgen for sit eget. Men han, der havde været stolt af sin engelske afstamning, var i denne stund blot danske, med en danskes had til den fiende, der havde øvet vold mod hans fødeland. Med vellyst skulde han have myrdet enhver af sine fædres nation, som havde vovet sig inden hans rækkevidde.

Han søgte at udmale sig selve kampen, hvorledes angrebet var skeet og forsvaret ordnet, men ^[166]magtede det ikke. Desto tydeligere så han for sig, hvorledes fiendtlige batterier såede død og fordærvelse over staden, luerne og røgen, soldaterne, der myldrede på voldene og de modige udfald fra portene. Der skulde han have været i spidsen med hævet kling, hvis blanke stål gjenspejlede røde flammer. Også i nederlaget kunde ære og tilgivelse vindes – og han havde ikke været med. Der havde hans kammerater været. Hvorfor havde han ikke været der? Wallace sprang op, hans tunge ridestøvler stampede henad gulvet. Han glemte ganske, der var sygdom i huset. Ingensinde havde hans tilværelse syntes ham håbløse, trøstesløse. Ingensinde havde han så bittert følt misforholdet mellem den forsyndelse, han var skyldig i, og den straf, han var dømt til. «Fanden gale – fanden gale!» mumlede han. «Krudt og blod – og kugler og slag og hug og stik – fanden gale, gale! gale!» sagde han høiere og høiere, som om han ved ord uden mening vilde kvæle og tvinge tilbage tanker, som han var ræd for, og som vældede frem.

Han kunde ha været alene en time, kanske mere. Tiden svandt hurtig, og han blev stedse ulykkeligere. Da traadte Henrikke ind med et lys i en jernstage, som

hun stillede fra sig på ^[167] bordet. Berthe, husholdersken, fulgte efter og sagde, at kapteinen var bedre. Johanne koppekone havde åreladt ham, og han var blevet roligere og var sovnet. Vilde løjtnanten spise til aftens? Nei tak, Berthe skulde ikke bry sig om ham. Han vilde ride hjem straks, såfremt de ikke havde brug for ham. Berthe betænkte sig: Det kunde hænde, Johanne koppekone skulde have bud til doktoren, om han vilde bie lidt endnu. Hans hest var sat ind i stalden. Dermed gik hun.

Wallace tog plads ved bordet ligeoverfor Henrikke, der havde lagt sig på sofaen med hænderne foldet under nakken. Skjæret fra det enslige lys faldt over den marmorerede bordplades afskallede maling, over løjtnantens brede skuldre og skarpe, markerede træk og over den hvilende unge pige. Ellers var der dunkelt i værelset. De hvidlakerede rococomøbler stod i række og rad rundt væggene som skimrende skygger i halvmørket. Uveiret var stilnet. Vinden suste jævnt og underlig pibende i træerne udenfor, og regnskyllet havde git sig.

Wallace blev døsig. Hans tanker forlod Kjøbenhavn og befriedes fra de pinlige forestillinger, som var forbundet dermed, og beskæftigede sig med det nærværende. Mon Tebetmann vilde ^[168] komme sig? Var han rammet af slag, eller var det bare faldet og smerterne som havde berøvet ham bevidstheden? Stakkels jomfru Henrikke – hun var igrunden ganske kjøn, som hun lå der og var angst for sin fader – – – – Husholdersken – hvad var der egentlig gået af hende? En havde fortalt ham noget om kapteinen og hans husholderske. Hvem erindrede han ikke. De fortalte historier og skandaler den ene om den anden alle i bygden, og pokker kunde erindre det så nøie. – Hvad var det nu? – – Det var det, ja – salig fruén havde været meget jaloux og Berthe meget pen, og en dag fruén var taget til Emilienberg, vendte hun uformodet tilbage, medens kapteinen havde Berthe hos sig. Da hoppede hun ud af vinduet, forat fruén ikke skulde træffe dem sammen. Men i hoppet knuste hun knæet. Hun jamrede sig ikke og slæbte sig hen til kjøkkentrappen. Der fandt de hende først sent om aftenen, og hun blev halt bagefter. Det var det, ja – Berthe havde også taget sig kapteinens tilfælde særdeles til hjerte, syntes Wallace.

Stakkels jomfru Henrikke, hun bed sig i læben for ikke at græde, og hun var vist meget bedrøvet og angst. Hun var virkelig ualmindelig smuk. Han kunde ugeneret se på hende. Hendes hår ^[169] var løsnet, og de tunge fletninger rullede

ned langs de blege, bløde kinder, der viste spor af tårer, og nedover hendes bryst, hvor kjolelivet strammedes over barmen. Den lille dobbelthage var rund og fint formet. – – – – Der var engang i Kjøbenhavn en ung, brunet dame, som hun lignede – – – –

Der gløttedes på døren, og et hoved i strimmelhue tittede ind og nikkede venlig. Det var Johanne koppekone. «Jomfru Henrikke – jomfru Henrikke!» kaldte hun, og Henrikke reiste sig rask og spurgte: «Er far dårligere?» «Nei da, barn, det er likere med ham; han har fået mælet igjen, og nu vil han sove – Du trænger slet ikke være bange, han blir nok snart bra og frisk som en fisk.»

Henrikke sukkede lydelig; så smilte hun strålende: «Å, så ræd jeg har været!»

«Men løytnanten får være så inderlig snil og bede doktoren se hid imorgen – til en betryggelse da,» tilføiede konen og forsvandt.

Wallace begyndte at sige farvel med ønsker om god bedring for kapteinen. Men Henrikke strøg forbi ham bort til ovnen. Hun huskede på sine æblekarter. «De er rent opbrændte,» sagde hun. Derpå kom hun hen til ham med en ^[170]i hånden og lo mod ham med sine hvide tænder: «Vil De ikke have et alligevel?»

Han takkede.

II.

Kaptein Tebetmann havde havt en liden «rørelse», og det varede måneder inden han kom sig. Henimod jul kunde han såvidt hinke fra sovekammerset og ind til sin lænestol. Amtsphysikus Müller så om ham et par gange, medens han lå tilsengs, men amtsphysikusen var snar i vendingen og hans besøg meget korte, da Henrikke ingen forstand havde på, at en doktor, som umagede sig til afsidesboende patienter, skulde kvikkes op lidt, f. eks. med et godt, varmt glas, især i den kolde årstid.

Kapellan Vamberg havde også været der. Da lod Tebetmann skifte på sig ren skjorte og nød alterens sakramente for at være fuldt rustet, ifald den endelige afgjørelse på hans livsstrid skulde være så nær, som han blev bange for ved at se præstens kummerfulde, gule åsyn. Tebetmann var melankolsk og høitidelig næsten en uge efter den begivenhed og gav sig selv sit æresord på ikke mere at bande: Han forsagede sin eneste ^[171]ed, og kjendte han den krible sig i struben

slugte han den ned med en anstrængt, vred grynten.

Wallace virkede heldigere på ham end både præst og doktor. Løitnanten nærede en slags ubestemt anger, fordi han syntes, han var årsag i kapteinens sygdom. Men disse skrupler alene drev ham dog ikke til Kjelsrud. Det indtryk, at Henrikke virkelig var vakker, var vokset til en stærk følelse hos ham, og han var forelsket.

Faderen hørte fra sin seng, hvorledes han forsøgte at lokke toner ud af det forstemte og skrøbelige klaver i dagligstuen, og hvorledes han sang sentimentale sange for datteren. Tebetmann grundede på dette. Løitnanten var ikke noget udmærket parti, det måtte indrømmes. Men kunde pigen vente at gjøre noget bedre? Og giftes skulde hun vel, og en standsmæssig brudgom var en sjelden fugl på de kanter. Wallace havde sin gage – den forslog ikke stort. Men ved siden af tilflød der ham rigelig understøttelse fra familien, og der vilde bli endel tilovers, når Kjelsrud solgtes. Foretrak de at bli boende der, savnede de da ikke tag over hovedet, og kapteinen havde indprentet Henrikke sit princip ikke at kjøbe for flere dalere end dem, man havde. Med en fornuftig kone vilde pengene blive drøiere også for Heny Wallace, ^[172] som desuden allerede røbede, at modne år medførte moden forstand og roligere levemåde. Simple folk kaldte ham «Tul-Vallarsen», det første han var i bygden; nu kaldte de ham bare «Vallarsen», og en smule ekscentricitet burde tilgives den, der talte britiske lorder i sin slægt.

Så skred tiden. Kapteinen var i stadig bedring, men brød dog ikke sit løfte om at aflægge al sværge og banden. Wallace kurtiserede med sin vordende svigerfaders stiltiende samtykke, og fordi han aldrig kunde holde tæt med noget, åbnede han sit enfoldige hjerte for sin ven procuratoren og tilstod endog med undselig stolthed, at han digtede små forlibte vers til sin pige. Verserne var for mægtige for procuratoren; han betroede sig til sin kone, og derefter indviedes alle de conditionerede i sagen, og det blev fastslået, at løitnant Wallace skulde giftes med jomfru Tebetmann, såsnart kapteinen blev rask. Majorinden, som var en forsynlig dame, skaffede sig i den anledning et par fine guldbroderede sko fra Christiania, da hendes mand var der for at gjøre juleindkjøb. For hende kunde så brylluppet stå, når det skulde være.

Alle fandt partiet godt og passende; men Henrikke vidste om ingenting, fordi hun var så ^[173] uerfaren, at hun ikke skjøjte, Wallace gjorde kur til hende med de

alvorligste hensigter.

De havde dog brugt at ærte hende med, at hun havde en frier, som hun legte kjæreste med, da hun var barn. Men det var bare Erik, søn på Velt-Kjelsrud. – Gårdene lå få skridt fra hinanden, og hun og Erik, som var endel ældre, havde været sammen støt, og hun havde trukket ham med hjem til sig så ofte, at det blev, som om han hørte til der. Han var enarving og dygtig forkjælet, og den kvikke gut blev helt bortskjæmt ved, at kapteinen og de, som vankede hos ham, havde moro af ham. Den tid vankede der mange. Uniformerne og det militære væsen satte gutten fluer i hovedet, og ikke før havde han alderen, så lod han sig hverve. Moderen græd og bar sig, og faderen var lei for det; men Erik måtte have sin vilje og drev det til at bli trompeter ved dragonerne. Da havde han nok af det og indså, at det ikke var så gildt at være menig som officer. Faderen løste ham ud og fik ham tilbage igjen. Siden havde han været hjemme og af og til arbeidet hos Tebetmann, for kaarene på Velt-Kjelsrud var slige, at hver skilling kom vel med. Nu gik det ikke an at ærte jomfruen med den, der næsten holdtes for en af tjenerne.

^[174]Efter fredsbruddet med England lagde skrækken og overraskelsen sig hurtig, skjønt den ene nyhed fulgte tæt på den anden i vinterens løb. – Wallace overbragte dem, så fort han snappede dem op. Det gav ham ligesom ærende tilgårds. Krig var der, men det følte man lidet til. Andensteds fra berettedes om brødmangel og nød og kaperes snarrådige bedrifter. Dér i egnen sad man på sin tue tryg, ved bjerge og dale fjernt fra den kyst, hvor fienden øvede strandhug. Blev end kræmmeren dyrere på sine kolonialvarer, og selv om mangehånde ting vanskelig kunde skaffes, tålte man det let; thi kornpriserne var glimrende, og man tømte sit glas til ære for Danmark-Norges store allierede keiseren af Frankrige. Svenskekongen havde stået ved Øresund og givet ondt fra sig, da briten brændte Kjøbenhavn; han kunde gjerne yppe sig, hvis han vilde – de var ikke rædde for ham – men det turde han nok ikke. Lystig var julen 1807 over Oplandene. Drukket blev der drabeligere end nogensinde, talt og sunget blev der taprere end nogensinde. Og skrydet og drikken gav tilsammen så kraftig en rus. Heltehjerter og løvemod eiede hver mand langs fjordens bredder fra amtmanden til husmanden. Der seilede ikke engelske krydsere over indsøens vande.

^[175]Så var også den nye krig der, inden man rigtig troede på det. Den nye

fiende rykkede mod grænsen i øst, og kun de norske våben skilte ham fra de store fladbygder, der var de første til at gjæstes af ham, dersom forsvarshærens tynde linje blev brudt.

Officererne kjendte endnu juletringen tynde kroppen, da udkommanderingen begyndte, og de måtte afsted. Blandt dem var Wallace, der havde ment at ville fremføre det vigtige spørgsmål sidste gang, han var på Kjelsrud før afreisen. Men han svigtede sit forsæt, da Henrikke var lige munter trods afskeden, og han ikke opdagede det ringeste af det ømme vemod, som den bortdragende kriger havde håbet på hos sin elskede.

I de nærmeste nætter, efterat soldaterne var rykket i felten, så de fra Kjelsrud, at det lyste i stuer og gårde nedigjennem lien og udover sletterne ved den islagte fjord. Også hinsides den borte under de høje, hvide åser blinkede lys. Der var nok mange, der vågede og gruede for dem, som ikke mere var hjemme.

Tomt og øde blev der hos kapteinen. Han hinkede om med en stok, melankolsk og vranten over denne krig, som han havde længtet efter hele sit liv, men som ikke var kommet, før ^[176]alderen havde tvunget ham til at stikke sit sværd i balgen. Datteren kjedede sig. Wallace havde forvænt hende med hensyn til underholdning. Hun savnede ham, og ensomheden trykkede hende. Hun blev sygelig at se til, og der blev noget løssluppet og vildt ved hendes latter.

Medens sneen tinede i bakkehældene og tæredes væk, så markerne blev sorte, gik det trægt med at berede sig til vårrånnen. Hestene blev hyppig taget til skyds og transporter, og armene var for få til arbeidet, og dertil blev de hjemmевærende mænd ret som det var revet fra sin dont til vardevagter og desligeste og tilsagt til møder på kirkebakkerne, da mandhusingerne eller landstormen skulde opbydes og organiseres. En fed kaptein tog kvarter på Alm; han skulde lede den organisation, men voldte mest forstyrrelse, da ingen forstod ham, eftersom han var en holstener og talte tysk, og han ikke evnede at indgyde respekt. Bauck hed han, og «Vomma» kaldtes han. – Det var slet bevendt med hans troppers bevæbning. Men amtmanden sendte rundt modeller til en slags spydstager, hvormed de skulde forsyne sig, der manglede skydevåben. I smedjerne fik karene det travelt med at lave sig magen, og de syntes det blev bra værger at pirke svensken med.

^[177]Af rygter var der fuldt op. Ofte meldte de om sammenstød ved grænsen;

engang om, at russerne var faldne ind i Sverige og havde vundet et stort slag ved Stockholm, og at hele krigen allerede skulde slutte. Men det, skjønte man, var bare løgn, for samtidig havde de sør i bygderne stået og lyet efter svær kanonade østenfra, så der vel endnu var langt igjen til freden.

Rygterne nåede sent til Tebetmann. Dog havde han nogenlunde rede på begivenhederne, da han havde kostet på sig at holde aviser og undertiden fik underretning fra Wallace.

En kvæld stavrede en gubbe op til Kjelsrud. Kjærringen hans var rent ude af det for den yngste søn deres, som var soldat, og han havde tænkt sig, at såsom Tebetmann var kaptein, kunde han vide om det, hvis gutten var falden. Det vidste Tebetmann nu ikke, men han snakkede med gubben, som han syntes synd i, og fortalte ham en hel del om hæren og dens stilling.

Senere indfandt flere sig i lignende ærende. Gubben havde sagt dem, at kapteinen havde greie på sagerne. Tebetmann tog venlig mod dem og læste op for dem af aviserne om krigen. De mest bekymrede lovede han, at han skulde skrive til major Brager og andre kjendte og spørge efter ^[178]slægtningerne deres. Det gjorde han, og folkene kom igjen, og stundom havde han breve med noget for dem. De bar både det glædelige og det sørgelige med ro og var taknemlige; thi alt var bedre en uvis angst. Værst var det for dem, når en af deres lå på lazarettet; det bud kviede mændene sig for at bringe sine kvinder.

Udover våren var der dagstøt nogen hos ham for at spørge. I varmt veir tog han helst mod dem på trappen. Der sad han i skyggen af hæggetræt, medens det grønnedes og blomstrede og blomstrede af, og fortalte og læste op og strævede, forat de ikke skulde blive mistrøstige. Hans tålmodighed brast ikke; han huskede, han selv havde mistet en søn.

I grænden kappedes de om at hente posten for ham. Af og til blev en sending, en saueskrot eller en vidjehank med fisk stukket ind på kjøkkenet til Berthe. Det var leit at fli kapteinen det, for han spurgte altid, om de ikke havde brug for det selv.

Kapteinen levede udelukkende med i krigen, siden han blev delagtig i så mange kjæmpendes skjæbne. I vågne nætter kritiserede han de kommanderendes taktik – i drømme var han selv hærfører. Hans vrantenhet og melankoli forsvandt. ^[179]Han havde så velsignet let for at glemme, Tebetmann, og han var

blind for mere end en ting ad gangen.

Men imidlertid blev Berthe søvnløs og hjertesyg. I hendes trofaste sjæl sad angerens bråd. Hun havde forsyndet sig svare mod salig fru, og hun havde troet at sone, hvad hun kunde, ved at våge over fruens barn. Og det var sorg for Henrikke, som røvede hendes fred.

Da jomfruen var sygelig og skrantede, smilte Berthe og brød sig lidet om det. En fik stole på vorherre og håbe det bedste, så kom Wallace nok tilbage. Det nyttede ikke at ville have hemmeligheder for en, som var så gammel i huset som hun. Hun havde øinene med sig og skjøjte, at det var varmt blod hos Tebetmanns datter. Men da fjorden gik op, og nordenvinden reiste viltre blå bølger, der feiede de sidste grå isflag væk, da den brune løvskog blev lysegrøn, og gjøken gol i lierne, og åserne på vestsiden kun havde en smal hvid snestrimmel igjen langs den øverste ryg, da blev jomfruen munter som en lærke og sang og traliede fra morgen til kvæld. Og da vidste Berthe ikke længer sit arme råd, og hendes gamle øine blev røde i kanterne, for de ^[180] havde seet det, de ikke likte; det unge varme blod kogte over.

Hun havde våget og speidet, hun havde lyttet og advaret, men så havde hun fået et svar af Henrikke, som vist ikke havde suget det af sit eget bryst, og som neppe heller tilfulde forstod, hvor ondt og grusomt det var: Datteren havde hentydet til hendes forgåelse mod moderen og bedt hende passe sig selv. Det gjorde, at Berthe taug overfor Tebetmann.

Havde det endda været en standsmæssig person, der var ulykkens årsag, men nu var det denne Velt-Kjelsrudguten – – – –

*

Erik havde ikke kunnet skilles fra sin trompet, da han forlod den militære bane. Hver søndag morgen tog han den med til et granholt tæt ved gården og blæste de signaler og toner, han kunde, og som han havde lært med megen møie. For ham var de dyrebare levninger af en strandet ærgjerrighed. Henrikke pleiede at sidde andægtig ved siden af ham og høre på signalerne. For hende var de pen musik.

På slige morgener gik praten frit mellem dem. Erik gjorde nar af Vallarsens frieri til hende. Henrikke blev sint og værgede sig med spot over ^[181]løjtnanten, og da Erik alligevel ikke gav sig, slog hun til ham. Da blev han også sint, men lod,

som han havde sin største moro af hende.

Så var de tvære mod hinanden en stund, derpå hidsige. Men kommer lidenskaben først tilorde mellem to unge, begynder den end som had, den ender dog gjerne som kjærlighed. Og snart legte de atter kjærester næsten som i gamle dage, men mindre uskyldig.

Erik var stor og velbygget, men ikke vakker. Han var rødhåret og fregnet, med hvasse, blå øine og tynd, krum næse. Munden var bred og bevægelig med stærke, hvide tænder. Hans hænder og fødder var ualmindelig små, og i hans gang og hele fremtræden var der noget soldatermæssigt. Folkene på Velt-Kjelsrud stammede fra en af bygdens storætter, som det var gået ud med.

Henrikke holdt af ham, kanskje mest fordi han var den eneste, og løytnantens kurmageri havde vel også banet veien for trompeteren. I hende fik *han* magten over en af dem, der hørte til storfolkene, de conditionerede, der havde lokket gutten til sig, forat den voksne dobbelt hårdt skulde kjende sviden, når han stødtes udenfor som den, der var ringere.

Nå ja, i hvert fald var de lykkelige den vår.

^[182]Tjenerne hadde mistanke til dem. De brød sig ikke om det. Hun brød sig i det hele ikke om nogetting, og han lånte mod af hende. Hviskede og tiskede jenterne i kvældingen rundt om ham i kjøkkenet, og han på halve slængord og løsmundet skjæmt skjønte, hvad de hadde for sig, puttede han tilsidst hænderne i lommerne, skrævede ud med benene og briskede sig indvortes, fordi han hadde en fin jomfru til kjæreste og ikke de førkjerne der.

Men engang kapteinen skulde hvile middag, kunde han mod sædvane ikke sove. Det var for hedt, og fluerne surrede om ham og ødelagde al tanke på søvn. – Han stod op igjen, og i tøfler hinkede han ved sin stok ud på trappen for at trække frisk luft. Solen stod høit på den skyløse himmel, og hæggetræets skygge krøb sammen lige indved husvæggen. Den bakkede vei nedigjennem lien bugtede sig støvgrå mellem frodige agre og enge, som dampede af varme. Der var et svagt vindpust, som førte med sig stram harpiksduft fra granskogen; men fjorden var blik stille, og de mørkeblå åser i vest speilede sig i dens blanke vand, der var grønligt af saktehansflommen fra høifjeldene. Det tegnede til et velsignet år, og Tebetmann frydede sig over de sidste ^[183]etterretninger fra krigen: Fienden hadde trukket sig tilbake til Sverige; Norge husede ikke lenger en svensk soldat inden

sine grænser. Han undredes på, hvorledes Wallace havde det; efter hvad major Brager skrev, var han sendt på lazarettet med en kugle i kroppen og overantvordet til doktorernes barmhjertighed og kyndighed, og den var såmæn ikke til at stole på – nu så lidet som i 88. Såret skulde dog ikke være farligt.

Da syntes han livagtigen, han hørte Wallace synge. Men han fattede hurtig, at det var Henrikke, som hærmede efter hans fraværende ven, og det, skjønt han ved frokosten havde fortalt hende om løytnantens sår. Tebetmann blev vred; det var hjerteløst at spotte en såret kriger. På den modsatte kant af tunet var en skigard; sangen lød fra den anden side af den.

Han hinkede did ned for at irettesætte hende, medens sangen vedblev:

«O, yndigste dukke.

O, deiligste mø!

Jeg har dig blandt alle udvalt!
Som blomster i enge så deilig og rø',
Så yndig er hendes gestalt.

Hvergang mine øine de ser,

Af glæde mit hjerte det ler –

Jeg ser ei din lige blandt pigerne fler!»

^[184] Tebetmann lænede sig over gjærdet. Der sad datteren på Erik Velt-Kjelsruds fang med armene om hans hals og sang for gutten. De var for langt borte til, at kapteinen kunde nå dem med stokken. Så kylte han den midt i ryggen på Erik. De for i veiret. Erik skottede sig vetskræmt om, gned sig på ryggen og lagde på sprang hjemover uden at ænse jomfruen.

Hun stirrede på faderen, der støttede sig til gjærdet. Han havde ikke frakke på, og vesten var opknappet. Hans hvide hår strittede, og kinderne blussede. Hun sagde ikke noget.

«Bring mig stokken, barn!» brølte han.

Hun nølede trodsig: «Du skal ikke slå mig, far.»

«Sludder! Nei, jeg skal ikke!»

Hun rakte ham stokken, idet hun holdt i dens yderste ende. Kapteinen svælgede sin ed vist ti gange: «Klyv over gjærdet, barn!» kommanderede han så.

Hun lystrede og kløv over. Han pegte mod døren, og hun gik ind, medens han fulgte efter som en fangevogter.

Og faderen blev datterens fangevogter. Han skjændte ikke på hende – det var ikke kapteinens ^[185]skik at sige stort – han passede kun på, at hun stadig var under hans eller Berthes opsigt og udstedte kort og godt forbud mod, at Erik viste sig dér på gården. Til høsten var forhåbentlig Wallace igjen i bygden.

Men det er mere end en gammel invalid krigsmand kan at holde en ung pige fra den, hun har kjær, især når hendes kjærlighed styrkes af trods. Tillige var der forræderi inden hans egen leir. Thi Berthe blev forræder mod sin vilje. Hun var bange for sin husbond og bange for jomfruen, men mest for, at der skulde ske en ulykke, om deres voldsomme sind tog magten fra dem.

Henrikke og Erik fandt mangfoldige udveie til at mødes. Sad kapteinen og hans datter på trappen, kunde, bedst som det var, en kobjelde ringe og klinge nede på jordet. «Far,» skreg hun så, «koen er i rugen!» – «Du må jage den ud da, barn,» svarede han og skyggede med hånden for panden. Han vilde ikke være ved, at synet ikke strakte til, og at han ingen kreaturer opdagede. Henrikke var straks på farten, og bjelden ringlede og dinglede bortimod havnehagen. Men når hun varm og forpustet kom tilbage, var det et rart kreatur, hun havde jaget.

^[186]Til andre tider skulde hun blive med Berthe med eftasværd til folkene. De gik afsted sammen og vendte hjem sammen, uagtet husholdersken ikke havde havt synderligt følgeskab med jomfruen.

Da august mørknede nætterne, begyndte det at tusle på gangene i andet stokværk ved jomfruens kammers. Berthe mærkede det. Hun blev syg af skræk og samvittighedsnag, men hendes mund var forseglet. Kapteinens årvagenhed var sløvet; han glemte påny datteren for krigen, som da blev livligere.

Så blev det til det, at en eftermiddag stod Henrikke i skålen og forklarede Erik, der sad på huggestabben med albuerne på knæerne, at nu måtte de gifte sig. – Det var kjølig skygge inde hos dem. Medens han fåfængt ledte efter svar, så han gennem døråbningen det sollyse, græsgrøde tun, hvor en hønseflok med gårdhanen stoltelig i spidsen kaklede og sparkede i det størknede mudder rundt brønden, dernæst et stykke af hovedbygningens brune tømmervæg og trappen med hæggetræet over; det hang fuldt af glindsende sorte bærklasser. Han mumlede endelig, at det var bedst hun talte til kapteinen.

Vilde ikke han gjøre det, bad hun.

[187] Han vred på sig og havde ingen lyst til det. Hans øine undveg hendes. Han glode hårdnakket på hønseflokkene.

«En kar pleier at fri selv,» sagde hun. «Men du tør vel ikke, du stakkar. Du var hugræd, sidst du traf far min også.»

Hun biede efter svar, men det kom ikke. Han sad bare fortabt og syntes, at det var så underlig stille.

Hun talte igjen, og han hørte det som langt borte fra: «Du sidder her og vrider dig som en orm – Jeg skal sige fra selv da –»

Hun gik rask over tunet lige til trappen. Der snuede hun sig på øverste trin og råbte: «Du får vente på svaret, om du tør!»

Han gik efter til brønden. Hønsene trippede tamt om fødderne på ham. Hun var så brå af sig; svaret fik han vidst tidsnok.

«Satan partere mig!» tordnede kapteinen inde i huset. Hanen flaksede med vingerne, og hønerne kaklede forskrækket op. Erik lagde på sprang hjemover.

*

Fem uger efter var der bryllup på Stor-Kjelsrud. Berthe var gået imellem fader og datter, [188] da det gjaldt, og hun og Tebetmann havde talt i enrum sammen til langt på nat. Tidlig om morgenen sendtes et brev til præsten. Erik blev kaldt op til kapteinen, som gav ham den besked: Har du gjort mig til svigerfader uspurgt, så har jeg bestilt lysning uden at spørge brudgommen. Det som ilde var, skulde ikke bli værre, og derfor vilde Tebetmann holde ordentlig bryllup for dem.

Alle bygdens conditionerede blev indbudt. Derimod af brudgommens slægt kun hans forældre.

Majorinden og procuratormadamen vilde først ikke reise til det gjæstebud, og da troede amtsphysikus Müller og hans kone, de heller ikke vilde. Da det bragtes procuratoren for øre, blev han vred på gamle Tebetmanns vegne og talte et lidet ord med sin madame. Og ikke det alene; han kjørte om til de mest anseede og fik dem til at love sig at komme. Blandt dem også cancelliråden, som ellers sjelden var i store lag. Så gav majorinden sig også, og efterat vielsen, der blev forrettet hjemme på gården, og middagen var over, dansede hun i de guldbroderede sko, der var anskaffede til jomfru Tebetmanns bryllup. Det lod sig jo ikke rette på, at

det ikke blev med løjtnant Wallace, der fremdeles lå syg i Christiania, ^[189] men som havde erholdt dannebrogskorset til plaster på sine sår.

Men ved bordet, da brudeparrets skål blev drukket, så Henrikke fra alle de fine, uniformerede gæster på sin mand og sine mørkkledte svigerforældre, og tænkte på Wallace og græd.

HØSTTHINGET

1808.

^[193] Vel en månedstid før jul var det og i en af distriktets søndre bygder. Omkring en bugt af fjorden, som her var bredere – over en mil bred – videde slettelandet sig ud. Derpå hævede det sig i runde bakker opad mod lave åser, til hvis rygge skogen var trængt tilbage. Kun hist og her skilte lunde og snar de tætbygde grænder.

Det var kvæld. Fjorden skjultes af frosttågen, der bølgede sølvhvid under fuldmånen, som hang høit over de fjerne fjelde på vestsiden. Et tyndt snelag dækkede markerne, næsten ikke mere end rim, og veiene slyngede sig bare og sorte fra gård til gård. Føret var elendigt. Ikke såsnart var ordentlig sne faldt, så var den skyllet væk af regn og slud. Nu lod det dog til, at vinterkulden var kommet for alvor, og at der kunde være håb om, at sneen vilde blive liggende på den hårdfrosne jord.

^[194] Langs åserne dæmrede et svagt nordlys, undertiden flimrende op i en blålig stråle, men blegnende for måneglansen.

Det var tyst på gårdene. Kun få steder såes rødt skjær fra et enkelt vindu.

Men på lensmandsgården midt i bygden lyste det festlig både fra køkken og stue og sal. Dér holdtes høstthing tredie dagen, og på en oplandsk lensmandsgård talte året fordem seks store høitider: Julen og høstthinget var størst; dernæst kom vårthing og påske, men pinse og sommerthing havde ikke meget at betyde nogen af dem.

Det lyste fra køkkenet, hvor skydsgutter og husmænd ventede, og jenter for travelt om, medens gryden med punschevandet kogte og surrede over peisens

flammende bål.

Det lyste fra stuen, hvor lensmandsmadamen sad tilfreds og fornøiet med barnene og en talrig flok frivillige medhjælpersker og opvartere fra naboerne og spiste efter til aftens. Drammebuteljen gik rundt, og flittig brugtes ølkanderne. Maset havde været overmåde, trætte var de, og maden var fed. – Hun var tilfreds og fornøiet, for alt var gået bra, endda hun denne gang ikke havde haft den vanlige, kyndige støtte ved madlavningen. Før thingene havde de altid pleiet ^[195]at hente madame Nannestad fra det nærmeste sogn; men hun var ikke mere. Da krigen bragte forstyrrelse i pengevæsenet, så hendes pension smeltede sammen til næsten intet, og mindskede selskabeligheden, så den indtægtskilde svandt for hende, blev kogekonen syg og døde glemt af alle, og det sagdes, at dødsårsagen var nød og mangel, skjønt det måske var lidet troligt. – Men gudskelov, der havde alligevel ikke været noget at udsætte hverken på fisk eller steg eller saucerne.

Det lyste fra salen; thi der var øvrigheden. Det store, skumle rum med de brune bjælkevægge og gardiner af hvidt lærred for de fem fag vinduer på den ene langvæg brugtes blot ved høitidelige anledninger og var kun forsynet med de nødvendige møbler. Lensmand Krogsti stod henne ved ovnen tæt ved et lidet bord, på hvilket kardusdåsen og den dampende punschebolle var stillet, og rensede sin pibe. Hans lille trivelige figur var iført en stramtsiddende, grøn kjole med forgyldte knapper, sribet vest og sorte fløiels knæbukser. Alt medens han blæste i piberøret, så hans trinde kinder blev ligeså kobberrøde som hans knudrede klumpnæse, passiarede han smilende med to stilfærdige kontorister og en ganske ung ^[196]officer, der lænede sig op mod brandmuren. Han titulerede stedse officeren for løjtnant Bangsberg, som om det ikke skulde være hans egen søstersøn Martin. Men lensmanden havde været korporal, inden han arvede sin nuværende stilling efter svigerfaderen, og det var hans stolthed, at en af hans pårørende var nået høiere op i graderne, end han nogensinde selv havde vovet at drømme om. Hele thinget igjennem havde det været ham en kilde til glæde at vise frem gutten, der var indkvarteret i nærheden, da en afdeling af hæren allerede var trukket så langt tilbage som til denne egn i forventning om, at en våbenstilstand snart skulde blive afsluttet.

Det øvrige selskab havde skilt sig i to grupper. I den ene ende af salen sad

cancelliråd Weydahl, foged Jespersen, procurator Høegh samt en collega af den sidste fra Christiania og søgte at slå tiden ihjæl med en boston, der gik temmelig trevent. Weydahl tog sig dominerende ud i sin røde uniform og lyttede tålmodig til den fremmede procurator, som med stærkt bergensk tonefald og megen tungefærdighed udbredte sig om landets tilstand og det nyeste nyt fra byen. Det havde han gjort hver eneste dag under thinget, så Høegh var kjed af ham og blev søvrig. Fogden, der havde kastet ^[197]uniformsfrakken og trukket på en bekvem, grå trøje, var sygelig og træt. Han strøg uafsladelig sit tynde, hvide hår op fra sin furede og svedige pande, stirrede frem for sig med mysende, nærsynte øjne, som om han havde opdaget noget mærkeligt borte i en mørk krog, og hørte neppe, hvad der blev sagt.

Den anden ende af salen var afdelt ved en grønmalet skranke; bagom den var et stort bord, hvorved skriveren og fogden og deres kontorister havde resideret, så længe forretningerne havde været. Nu sad der fem storbønder. De fire af dem havde været tilsagt som lagrette og var ifølge skik og brug bedt om at stanse på thingstedet om kvælden. De snakkede forsigtig og halvhøit for ikke at forstyrre øvrigheden, og af hensyn til den var det også, de spillede haljan om otte skilling spillet og ikke havde begyndt på en liden schervensel. Den femte spillede ikke, og han rørte kun sjelden det glas, han som de andre havde ved siden af sig. Men han talte meget og søgte ikke at dæmpe sine ord. Tvertimod lå der noget udfordrende i hans skarpe, klingende stemme, som om det var hans vilje at tiltvinge sig opmærksomhed hos alle, der var tilstede. Den lille, spædvoksne mands ydre lignede ikke en bondes. Han ^[198] havde sko med gyldne spænder, sorte silkestrømper og en kjole af fint blåt klæde. Kalvekrydsets blonder var omhyggelig kruset. Ansigtet var meget blegt. Hans mørke hår var ordnet i lokker om den høie, steile pande. Næsen var ret og tynd. Den brede mund havde ualmindelig store, hvide tænder, der fremhævedes af de stærkt røde læber. Hagen var liden og tilbagevigende. De brune øjne glimtede ustadig, og han plagedes af nervøse trækninger i de buede bryn. Det var let at se på hans smale hænder, der legte febrilsk med, hvad de fik fat i, at han ikke var vant til legemligt arbejde.

Han vendte sig oftest ærtende til en skaldet og koparret gamling, der syntes ligesom forvitret i vellevnet, og som hvergang lagde kortene fra sig og svarede

med en døsigt, godmodig latter. De andre – tre høie, blonde karer med en vis familielighed i de stortskårne, hårde træk – lo med og skålte med ham. Den blege følte sig åbenbart smigret ved deres bifald, stak hånden indunder vesten og lod hurtigt blikket glide forbi værten, kontoristerne og officeren opover mod bostonpartiet.

Lensmanden likte sig ikke, når han mødte dette blik. Det var så sin sag at huse Hans ^[199]Dahlbye under samme tag som øvrigheden. Et held var det, at amtmand Winterfeldt, der havde bæret thinget med sin nærværelse, alt var reist igjen andendagen, før den selvbudne gjæst kom. Men ingen skulde sige Erik Krogsti på, at han ikke turde vise gjæstfrihed mod en af slægten, og til den hørte nu engang også Dahlbyen.

Et hørøstet udbrud af latter lød fra bostonpartiet. «Nei, nei, nei!» råbte fogden. «Jeg tog fejl – jeg trode det var knægten!»

«Undskyld, hr. foged, men bordet fanger,» svarede den fremmede procurator bestemt. Høeghs hikstende latter klang længe, efter de øvriges havde lagt sig: «Du har en vågen makker, cancelliråd.»

Fogden kløde sig i hodet: «Det er synet, som svigter, og ikke forstanden. De beseirer en brilleløs og blind stymper, procurator Lehmann. – Å herregud! lensmand,» sukkede han, «hvorfors har De ikke fået stelt på brillerne mine? De har da havt dem under behandling mindst et par måneder.»

Krogsti var en mangesidig mand, til hvis færdigheder det hørte at reparere sine bekjendtes uhre og briller og desligeste. Han holdt op at blæse i piberøret og nærmede sig vraltende og ^[200]hjulbent: «Deres velædelhed må tilgive mig, men som jeg før har tilladt mig at forklare, de brukne stænger kan ikke heles uden ved lodning, og på grund af krigen har de til lodningen fornødne species ikke været at erholde, end ikke i Christiania.»

«Mine arme øine lider sandelig under krigen,» mumlede fogden.

«På det vis må jo også denne landsdel lide – nemlig gjennom en af sine embedsmænd,» sagde Lehmann sarkastisk.

«Jeg skulde mene den har lidt nok ellers.» Fogden ventede grættent på næste udspil.

«De talte nylig selv, hr. foged, om de stigende kornpriser, om krigen som årsag til fortjeneste for befolkningen heroppe – – »

Jespersen bladede mysende i sine kort. «Åja, kornpriserne har vel steget – desværre, for den, som ikke er gårdbruger – men ... Hvad er det for én?» spurgte han og trak udspillet til sig.

«Rudersyv er lagt,» bemærkede cancelliråden.

«Fanden gale mig!» for pludselig fogden op, «har ikke vi embedsmænd lidt nok i hvert fald!» Og han lagde ud om alt, hvad han i det sidste havde haft at stå i. De gamle forretninger øgedes, intet gik på den regelmæssige måde – bare ^[201]det evindelige plynder og kluds med skatteinddrivelserne fordoblede næsten antallet af ekspeditionerne. Dertil den uoverkommelige mængde af ekstraordinære foranstaltninger – oprettelse af vardevagter, tilsigelse af transportskyds, militære rekvisitioner, stræv med almuens bevæbning og med disse fordømte svenske indflyttere, der skulde skaffes frem og affordres en troskabsed, som bandt dem så lidet som en hyssing en hest, og med omstreifere og tatere og betlere, der vrimlede på landeveiene og fyldte arresterne. Misfornøiede var de, som udstedte ordrerne, og misfornøiede var de, som skulde udføre dem. Som en lus mellem to negle var den civile embedsmand – – Å jøie mig! Dersom man endda ikke samtidig havde sorgerne for det daglige brød til sig og sin familie. – Vidste procurator Lehmann, hvad hans faste indtægter havde beløbet sig til i dette år? Neppe tohundrede rigsdaler, far, neppe tilstrækkeligt til kontorhold. Der gaves ikke den lensmand i hele fogderiet, der var så ilde deran som fogden. Lensmændene fik da sin løn for det meste i kornskjæpper, og korn var penge – Men den stakkar, som hverken havde embedsgård eller formue! – –

Han sank forpint tilbage i stolen og svøbte ^[202]trøien om sig, som han frøs, medens sveden perlede på hans pande og magre, indsunkne kinder. «Man får gjøre sin pligt og slide sig tildøde,» endte han. «Herren fryde mig, jeg længes bare efter ro en eneste nat for bekymringer og tanken på det meget arbeide, om det så skulde være i min grav!»

Der var blevet ganske stille i selskabet, også hos bønderne. De kjendte Jespersen, og den bandende, varmbloedige trønder var afholdt blandt dem. De vidste, han sagde sandt.

Cancelliråden nikkede langsomt: «Ja, det har virkelig taget på dig, Jespersen.»

«Skål, foged!» tilføiede Høegh beroligende. «Det må da tilslut blive bedre

tider for dig også.»

Krogsti stod og så på sin overordnede, til han følte, vandet sved i øienkrogene. «Det har været stridt for os gamle,» sagde han, men angrede det straks, for det var måske at tillade sig en for stor frihed at udtale sig såvidt.

Lehmann kremtede gjentagne gange eftertrykkelig. Han var til en vis grad forarget og vilde med høflig finhed udvikle, hvor overordentlig liden ret, Oplandene havde til at beklage sig. Her var det fornemmelig krigen med Sverige, der ^[203]trykkede, og ikke som i byerne og langs kysten blokaden og samtlige de bitre savn, den medførte.

Han kom ikke til orde. Fogden, som ikke havde agtet på noget af dem, reiste sig med glasset i hånden. I afbrudte, ophidsede sætninger takkede han sine tilstedeværende venner for de mange år, han havde arbejdet sammen med de fleste af dem. Gode dage havde de delt med hinanden, og omsider var også de onde kommet. Han var imidlertid blevet en syg og skrøbelig mand, hvis såre pligt det snart måtte være at overlade sin plads til yngre kræfter. Thi selv hans ringe stilling i staten krævede under alvorlige og farefulde omstændigheder at anbetroes til en fuldt virkedygtig person. Dette var rimeligvis den sidste thingreise, han var med på, og mange hyggelige høstthing havde han oplevet. De hyggeligste – han kunde erklære det uden forkleinelse for nogen – dog altid i lensmand Krogstis hus: han var den fuldkomne vært. – Nå, det var ikke det alene, fogden vilde sige i aften. Han vilde i særdeleshed takke Krogsti for den nidkjærhed, hvormed han havde bistået ham og stillet sin erfaring til hans disposition efter krigens udbrud. Krogsti var den eneste inden distriktet, som i sin stilling havde erfaring fra en tidligere ufred, nemlig ^[204]fra 1788, da han havde lært meget på korte uger – meget, som nu havde været til stor nytte; de havde undertiden confereret hver evige dag. Og fanden gale ham! Den civile myndighed havde så gu' måttet sørge for at skaffe sig vejledning selv heroppe i svært væsentlige stykker, uagtet de regjerende vist ikke havde ladet det skorte på flid og omhu for rigernes vel og allenfals ikke på plakater og kundgjørelser i hobetal. Skål for den, som trofast hjalp, da det gjaldt for dem at hjælpe sig selv – Erik Krogstis skål!

Lensmanden var dybt rørt. Han stammede, og hans korporalstemme blev som en sint hunds gjøen. Større ære var ikke vederfaredes ham i de syv og tredve

år, han havde været i kongens tjeneste, deri tre år som menig soldat medregnet. Han vilde takkende ryste fogdens hånd, men bevægelsen tog magten fra hans korte ben, og Jespersen opfangede ham i sine arme og trykkede ham hjertelig til sit bryst.

Cancelliråden og Høegh var med et i en ivrig samtale om udsigterne til kværnvand for vinteren, og bønderne fortsatte sin haljan, idet Hans Dahlbye nu blandede og gav.

Men procurator Lehmann spaserede frem og tilbage med hænderne på ryggen og knirkende ^[205]støvler. Det humoristiske ved optrinet forekom ham blot tildels at bøde på dets anstød mod decorum. Det var dog ikke passende for embedsmænd således at lade sin værdighed fare i bønders nærværelse. I det hele likte han ikke den tone, som havde hvilet over selskabet siden amtmand Winterfeldts afreise. Winterfeldt var en så aimabel og dannet herre som nogen, men en pryde for sin stand og vilde f. eks. aldrig have tilladt denne – denne jovialitet, der idag havde hersket ved aftensbordet, og som visselig ikke havde svækket disse indbildske bønders naragtighed. Se kuns til den blege fyr der, Hans Dahlbye, hvem procuratoren endnu ikke havde nedladt sig til at veksle en stavelse med, var det overensstemmende med hans stilling – han var dog blot en almuesmand – at lapse sig i et antræk, der vilde have været særdeles pynteligt for en velstående og anset købstadsborger?

Lehmann hentede sit glas, stansede foran officeren, der havde vundet hans behag ved sit korrekte væsen, drak med ham og med en vittig henspillen på fogden og lensmanden, som netop klinkede med hinanden, antydede han, at løjtnanten sagtens ikke havde til hensigt at lade sig rustificere i denne egn.

^[206] «Jeg er herfra, og bliver der fred, slår jeg mig ned her for alvor,» svarede officeren, der rødmede som en ung pige.

«Så? – De har måske eiendomme her?»

«Far min er gårdbruger og noget tilårs og vil gjerne tage føderåd.»

Lehmann rettede sig lidt stivt og ytrede, at lensmand Krogsti trakterede med en udmærket punsch.

«Den er bra. Der findes da endnu ærligt fransk brændevin at få for den, som er så gammel kjendt med bykræmmeren som morbror.»

Kontoristerne stod fremdeles stilfærdige ved ovnen. De var såmæn de eneste i

laget, der var sig sin sande stilling bevidst og det, skjønt de utvilsomt havde nydt adskilligt af drikkevarerne. Procuratoren nærmede sig den ældste af dem: «Den blege fyr, som spiller kort med bønderne, er det ikke – proprietær Dahlbye, synes jeg, han hed?»

Den tiltalte svarede hastig med læspende hvisken: «Hans Dahlbye, jovist. Muligens bekjendt også i Christiania; berygtet vilde jeg sige, hvis det ikke var, fordi værten er i slægt med ham.»

«Er han det?»

«Ja, han er søskendbarnet til mor hans.»

[207] «Familieskabet regnes nok i temmelig vidtløftige led her,» sagde procuratoren høit og fornemt. «I hvilken retning er det forresten, hans bedrifter mest har tildraget sig opmærksomhed?»

«Akterne mod ham er snart over et mandsløft, det er ikke så ligetil at specificere indholdet», hviskede kontoristen videre og skottede sig forsigtig om: «Men han bliver bestandig frifunden – barestens dømt for småtterier med bøder tilfølge.»

«Se, se – ser man det! Hans Dahlbye er således en forfulgt uskyldighed, det havde jeg dog ikke anet. Det skal især være præster han lægger sig efter med sine chikanerier og specielt sin egen ærværdige sognepræst?»

«Ærværdige? – Hum, det er vist omtrent samme ærværdighed og rangel og krangel på begge sider dér, med Deres tilladelse.» Kontoristen trak mundvigerne ned med en fiffig mine og pustede gennem næsen, som om han veirede noget ubehageligt. Hans kamerat knæggede beundrende.

«Jaså, jaså – høistærede», svarede procuratoren koldt, øste op i sit glas fra bollen og fjernede sig. Lensmanden havde sat sig på hans stol ved bostonbordet og høstede nu også lovtaler af Høegh. Selv Weydahl hældede sig velvillig [208] fremover mod ham og sagde ham smukke ting. – «Til og med cancelliråden falder ind i den rette tone, og jeg tror næsten, der går et smil over hans høitidelige træansigt», tænkte Lehmann. Han følte sig efterhånden ovenpå som den eneste intelligente og dannede iagttager af scenen – udenfor og hævet over det hele, og idet han stillede sig lige ved skranken, besluttede han på nært hold at studere denne Hans Dahlbye, hvem amtmand Winterfeldt havde skildret for ham som en

type på en uforskammet og bedærvet bonde.

Hvad var det ikke for historier, der var i omløb om dette menneske? Hvad var det ikke for egenskaber og handlinger, der tillagdes ham altsammen? Han beskyldtes for så mangt, at det ikke lod sig holde rede i – atheisme og et fiendskab til den kristelige religion så fanatisk, at der var stærke grunde til at antage, at han havde ophidset sine redskaber til kirkeran blot for at forhåne religionen og dens symboler – usædelig vandel, hvorunder han havde avlet flere uægte børn, som opdroges efter nogle løierlige «Rousseauske principer» og omtrent udelukkende undervistes i musik – samkvem med alt det løse pak, der streifede fra svenskegrænsen udover det østenfjeldske ^[209] Norge – en hævnjerrighed, som havde ledet til anstiftelse af mordbrand og anslag mod medborgeres liv – mened, og under krigen kornåger og forræderske stemplinger med fiendens spioner! Og distriktets øvrighed tålte denne mand blandt sig!

Hans Dahlbye fandt sig en stund i den nærgående beskuelse, men de nervøse trækninger i hans bryn blev lidt efter lidt livligere, og han rykkede urolig på sig til fornøielse for den anden, der nød sin overlegenhed. Det varede et par minutter, så vendte Dahlbye sig brat og så fast på procuratoren: «Vil De mig noget?» – De fire bønder glode morsk på ham.

«Nei da, jeg vil Dem intet. Jeg hører kun De er den bekjendte proprietær Dahlbye.»

«Hvem er De?»

«Mit navn er procurator Berent Eckhoudt Lehmann, til tjeneste,» kom det med megen ro og sikkerhed.

«Så, De heder det. – Forresten er jeg bonde, gårdbruger.»

Det irriterede Lehmann, at han igjen mødte dette, som han opfattede som kryhed over bondenavnet. «En af Norges frie odelsbønder altså,» smilte han ironisk.

^[210] »Odelsbonde, forsåvidt som bedstefar min også eiede gård. Det gjorde formodentlig ikke Deres.»

«Nei, han var såmæn agent i Bergen.» Lehmann morede sig kostelig.

Hans Dahlbye snudde sig helt om til ham og sagde hvast: «Enten De er odelsarving til kræmmeralnen eller skrædderalnen, skiller ikke mig. Skål mand

min!»

Lehmann vilde ikke indvikles i yderligere trætte med dette menneske og gik hastig med meget knirkende støvler opover mod bostonpartiet, der ventede på ham. Bag sig hørte han proprietæren spørge: «Du Bangsberg, å var det han kaldte sig?» og gryntende latter fra bønderne.

Kort efter sagde løjtnanten godnat. Høegh benyttede anledningen til at tømme et bæger for de tapre landets sønner, der havde værget dets grænser mod fienderne, og denne skål modtoges med begeistring. Derfor foreslog Lehmann, at man skulde synge, «For Norge, kjæmpers fødeland». De stod alle op med glas i hånd. Men Høegh og bønderne bare brummede melodien, fogden slog taus takten, cancelliråden rørte ikke læberne, og Lehmann blev alene om at synge, indtil den læspende kontorist, som var blevet overstadig, stemte så skingrende i med, at fogden ^[211] i forskrækkelse råbte: «Hold da kjæft, Jensen!» og det endte med almen jubel, hvorunder kontoristerne stilfærdig forsvandt.

Men forsøget havde dog løftet stemningen og løsnet tungbåndene. Den ene tale fulgte på den anden: for cancelliråden, for fogden, for Norges driftige kjøbstæder adresseret til Lehmann, for den norske bonde og mange, mange flere. Glassene begyndte at ryste i ustø næver, punschen at spildes over bordpladerne og kortene at blive våde og ubrugelige. Og i den sky af tobaksrøg, der indhyllede forsamlingen, smeltede dens skilte elementer snart sammen. Øvrigheden forlod sin plads, man bænkedes sig om bøndernes rummelige bord og skålede og drak endrægtigen. Talerne afløstes af historier, de fædrelandske sange af skjæmteviser, og for hver ny melodi blev koret fyldigere.

Der blev gløttet på døren. Så åbnedes den helt, og udenfor på gangen viste sig madamen, over hvis brede skuldre tjenestejenternes åsyn tittede ind på de glade gæster. Hun struttede af stolthed ved at se Erik sidde kjærlig omslynget af fogdens arm.

Folkene, væggene, hele salen begyndte at danse rundt i skiftende tåger for Lehmann, der ^[212] blev mildt forsonlig tilmode. Men midt i et vers stoppede han. Lige overfor sig så han et blegt ansigt, der fortrak sig til en spottende grimace. Det var Hans Dahlbye, som flirte koldt og ondskabsfuldt af ham. Lehmann tog sig kraftig sammen, satte sig værdig op i stolen og spurgte cancelliråden, om det ikke var på tide at begive sig tilsens. De skulde tidlig ud at kjøre imorgen.

Weydahl svarede kort, at de havde det hyggeligt. Han havde ikke snakket stort, men drukket tæt, sad med armene overkors, og det var som han lyttede til sangen og larmen langt borte fra.

Klyngen af kvinder i døren delte sig og gjorde plads for nogen, der trængte sig gennem hen til lensmanden, som så op fordi én bankede ham på akselen. «Er det dig, Martin, gutten min?» spurgte han med uklart mål og lidt forbauset over, at søstersønnen kom tilbage. «Du syntes vel det var ensomt i kvarteret? Kjededede dig vel? Det var rigtigt. Sæt dig – skål!»

«Det var ikke det,» sagde løjtnant Bangsberg. «Men jeg fandt brev fra byen hjemme og en efterretning, som jeg tænkte ... som jeg vil overbringe straks.»

Støien tystnede. Den unge officers stemme bævede. Han var ganske betaget af sin efterretning.

[213] «Hvad er det?» sagde cancelliråden, der vågnede til.

Spørgsmål om krigen, nyt slag, Augustenborgeren og Napoleon lød om hinanden. Løjtnanten blev forlegen og satte sig halvt på skranken. «Etatsråd Falsen er død,» sagde han derpå lavt og hurtig. Før spørgsmålene atter kunde blusse op, fortsatte han: «Han har berøvet sig selv livet. Gik fra theatret om kvælden og druknede sig i Bjørvigen. Han var syg af overanstrengelse og sorger og mistvilede om fædrelandets redning.»

De reiste sig og stirrede på ham, spændte og skræmte. Ingen mands navn havde været mere agtet og kjært blandt dem, siden krigen og dens ulykker kom, og budskabet om den fortvilende Enevold Falsens endeligt lagde Norges fortvilede stilling frem for deres syn, og jog rusen væk fra dem.

Da faldt fogden sammen i krampegråd og skjulte ansigtet i sine hænder. Han havde kun flygtig kjendt den afdøde og aldrig stået ham personlig nær. Men noget, der var hændt for få måneder tilbage, voksede for ham nu op til en begivenhed, som fyldte ham med selvanklage. Han bildte sig ind at have gjort sit til at forbitre Falsens sidste dage. Han fortalte, så godt han [214] orkede.

Regjeringskommissionen havde til militære øiemed anvist betydelige forskud på fogedkassen, og da anvisningen ikke kunde effectueres, bebreidede ham, at han gik for sløvt tilværks med skatteinddrivningen. Jespersen havde så i en yderst uærbørdig skrivelse afvist dadelen som ubeføiet og uforstandig. Enevold Falsen returnerede brevet med den egenhændige påtegning, at da han anså det for

upassende både for en embedsmand at afsende et sådant brev og for hans midlertidige overordnede, regjeringskommissionen, uden videre at modtage det, vilde han betragte det som uskrevet. Forøvrigt bad han fogden meget om tilgivelse for den uret, han i et overilet øieblik måske havde tilføiet ham, og bad ham tillige betænke, at kommissionens medlemmer havde et overvældende vanskeligt hverv.

«Har I set sligt!» klagede fogden. «Jeg skammede mig som en hund, som det asen jeg er over, at jeg ikke selv havde kunnet forstå så pas – over, at jeg havde kunnet såre og krænke den, som var bedre end nogen af os, det ædlest hjerte og det mest fintfølede sind! Fanden gale mig!»

Han fattede sig langsomt og med besvær. Cancelliråden trådte frem og hævede sit glas: «Etatsråd Enevold de Falsens minde!» sagde ^[215] han, og hans ord klang dumpt i den store sal. De drak i taushed.

Fra gangen hørtes drukkent spetakkel fra kontoristerne og opvarterkonerne, til hvem nyheden endnu ikke var nået. Der blev hysset på dem.

Imidlertid havde det gjæret i Lehmann. Det var visselig ikke hykleri af disse folk, at de var grebet af sørgebudskabet – det skjønte han. Men amtmand Winterfeldt havde sat ham ind i sagerne, og han syntes de tilstedeværende bønder burde have meget at bebreide sig med hensyn til mangel på patriotisk ånd og iver. Øieblikket måtte være inde til at foreholde dem dette, medens de var under det friske indtryk af den sande fædrelandsvens bortgang.

Han begyndte med høi røst og i veltalende ordelag, reves med selv ved sin skildring af Enevold Falsen, og det forekom ham, at han gjorde en særdeles vellykket overgang, da han sagde: Hvad kan vi ikke lære af dette skjønne eksempel, af denne ægte og store patriots liv og virken? Hvad kan vi ikke have at blues over, når vi tænker på, hvorledes vor efterladenhed kan have bidraget til at nedbøie hans sjæl? – Han vilde dvæle ved, hvad han fra sikreste kilde havde ^[216] erfaret om den manglende borgerånd i denne af naturen så rigt velsignede egn og opfordre dens indvånere til at stræbe at indhente det, som de havde forsømt. – Med glød og kraft revsede han, at de bedste korngårdes eiere i dette Norges kornkammer ofte end ikke havde tegnet sig for det mindste, da der indbødes til frivillige ydelser til hærens proviantering. Lidet monnede det da, at de øvrige stænder, militære, geistlige og civile embedsmænd tidt gav over evne.

Han afmalede krigens rædsomme ulykker og hjem søgelser på andre kanter og udbrød pathetisk: «Hvorfor ofrer I ikke om det så var den sidste blodsdråbe og den sidste rest af formue?» –

«Hvorfor får vi da ikke fred?» skød en tørt ind.

Lehmann så vredt efter spørgeren. Der var igjen denne Hans Dahlbye; ham behøvede han dog ikke at skåne. – – Dette spørgsmål skulde ingen, som var sin konge tro og havde sin ære kjær, formaste sig til at fremsætte således. Freden fik vi ikke før monarchens visdom og tvillingrigernes velfærd tillod det –

Hans Dahlbye gren: «Danske kongens visdom og Danmarks velfærd og de røde fjæres forstandighed!»

[217] Lehmann gik rent fra sig selv. Gestikulerende heftig snart skreg han, snart hvædede han proprietær Dahlbyes synderegister ud: Den, som ved sin offentlige og private færd ingensinde havde høstet andet end skjændsel og foragt; den, hvis fremturen på usædelighedens og irreligiøsitetens bane havde erholdt sin fortjente løn i medborgeres afsky og endog af justitsens retfærdige strengthed – den person vovede her at opmuntre til illoyalitet, og det uagtet han ei alene på grund af sin frække tunge kunde mistænkes for forræderske intriger med svensken, for at være en af den lumske og nedrige fiendes kreaturer!

«Dansken og danskekongens kreaturer har støt været tapre i munden mod svensken,» hånede Hans Dahlbye, der var blevet endnu blegere end før. Hans brune øine gnistrede, og fingrene sled mekanisk det fine kalvekryds i filler.

De to modstandere stod tværs overfor hinanden på hver sin side af bordet. Fogden og lensmanden bad dem forgjæves være rolige. Bønderne seg sammen i en klynge bagom Hans Dahlbye. Cancelliråden og Høegh havde trukket løjtnanten hen til et vindu og talte sagte med ham om de nøiere omstændigheder ved dødsfaldet.

«Kornågrer er du!» råbte Lehmann. «Du [218] benytter dig af fattige fjeldbønders nød til at afpresse dem deres sidste dalere!»

«De har ofte nok budt mig arvesølvet med,» svarede Dahlbye.

«Kornågrer! Forrædere er du og alle dine venner! Horkarl!»

Da greb Hans Dahlbye en lang lineal, der lå på bordet, og hug efter procuratorens hoved, men lensmanden fattede ham om håndledet. Og Lehmann

kjendte pludselig et hårdt tag i skulderen. «Nu er det bedst, De går med mig,» sagde Weydahl.

«Jeg kalder Dem til vidne på, at jeg er overfalden og fornærmet af denne skurk! – Brud på thingfreden!» protesterede Lehmann, men fulgte dog godvillig med gennem den forskrækkede kvindeflok på gangen og ind på cancellirådens værelse. Det sidste han skimtede af selskabet var den tykke, udlevede bonde, der knyttede næven efter ham og snøftede af sinne.

*

Det var halvmørkt hos dem. Det brændte i ovnen, og ilden flammede stødvis op og spredte et usikkert skjær udover. Lehmann satte sig opgit på sengekanten og turde ikke rigtig tale til cancelliråden, som gik frem og tilbage, af og til sparkende unda en stol, der var i hans vei.

[219] Om lidt hørtes mange menneskers trin i trappen, og der blev stille på salen. Lensmand Krogsti kom derefter ind med et lys og tændte to andre, som var stillet på natbordet. Høegh og fogden var med ham. De var alle blevet ædru.

«Dette var da svært leit – dygtig leit – svært leit –» gjentog lensmanden og så sig fortumlet og ynkelig om; han mærkede ikke, at talgen fra lyset, han bar, dryppede ned på de fløiels bukser.

«Bryd Dem ikke om det, De er ganske uden skyld,» sagde Weydahl, der var tydelig ophidset. «Er Dahlbye reist?»

«Han kan ikke godt reise hjem inat.»

«Nei, vist ikke! Lad os bare undgå at træffe ham ved frokosten – – De er som sagt undskyldt. Godnat, lensmand.»

Krogsti fattede vinket og fjernede sig. »Jamen var det dygtig leit,» sutrede han i døren.

Cancelliråden hev sig i en lænestol ved ovnen. Høegh tog plads ved bordet sammen med fogden, der slukkede det ene lys, fordi skinnet plagede hans svage øine. Fra skyggerne af himmelsengens omhæng ragede Lehmanns tynde, hovmodige profil frem.

[220] «Den elendige knægt!» sagde han dirrende. «Jeg forlanger ham tiltalt og straffet.»

Jespersen og Høegh satte begge i at le, forceret hjertelig, som om de vilde fri

sig fra en trykkende uhygge. «De slap, fanden gale mig! godt fra det, synes jeg,» forsikrede fogden. «Og dog var det et skammeligt optrin ved en sådan leilighed,» lagde han sørgmodig til.

«Jeg var i min fulde ret,» mente Lehmann værdig.

«Det var De ikke,» sagde cancelliråden hårdt og hæst. «For det første burde De have taget i betænkning, hvor De befandt Dem, procurator – De havde ingen ret til at insultere lensmand Krogstis gjæster i hans hus – og for det andet burde De have forvissat Dem om rigtigheden af Deres injurier, før De udslyngede dem.»

«Jeg tillader mig at bemærke,» for den tiltalte iltert op, «at denne proprietær Dahlbyes private liv er til så almindelig forargelse – –»

«Å, ti stille med dette om hans private liv! Det har aldrig generet Dem og os og er desuden ikke værre plettet end mangfoldiges. De skulde vel ikke kjende ligeså slemme skandaler fra de bedste kredse i Christiania som om Hans Dahlbye? – Hvad? Og flere steds fra også? – Og ^[221]irreligiøsitet snakkede De om? Vi er religiøse og troende nu for tiden – ikke sandt?»

Der var en egen bydende tone hos cancelliråden, som gjorde Lehmann spag. «Med hensyn til samme Dahlbye henviser jeg i øvrigt til de udbredte rygter om hans kornåger og forbindelser med fienden, og til det skudsmål, der gaves ham af amtmand Winterfeldt, hvis retsindighed og sanddruhed naturligvis ingen af os drager i tvil.»

Fogden lod sit uhr repetere og mumlede noget til Høegh, som jæspede langt.

«Naturligvis ikke,» begyndte cancelliråden atter: «Men måske Winterfeldt alligevel ikke er den mest skikkede til at bedømme Hans Dahlbye Gud give – havde jeg nær sagt – at amtmanden ikke havde været så retsindig, så korrekt og retskaffen i alle måder. Ved De hvad? Jeg kunde fristes til at påstå, at det er folk som Winterfeldt og De og vi her, som har det største ansvar for Hans Dahlbye ... Kanhænde, kanhænde – dersom Winterfeldt ikke havde været en retsindig mand, vilde Hans Dahlby være blevet det.»

Det kunde skjønnes, at Weydahl grundede på andet og mere, end hans ord udtrykte. Der lagde sig noget vildt og tungt over ham, efter ^[222]hvert som han talte. Hans sprog ændredes og blandes med dialekt. De hørte forbauset på ham.

«En kopierer ikke netop sin fiendes dyder, én prøver helst at blive ham så ulig

som muligt. Den, som tilfældigvis råker i slagsmål på liv og og død med et dydigt menneske, han elsker ikke dyden; han hader sin modpart med hud og hår – dyden indbefattet. Og skjæbnen *kan* bringe os i totterne på de gode, ser De.»

«Det er en eiendommelig forklaring,» indvendte Lehmann, der havde gjenvundet sin selvsikkerhed. «Men når De kun indrømmer rigtigheden af min karakteristik – –»

«Det gør jeg ikke,» kom det barsk. «Brug Deres forstand, procurator! Skralt kjendskab har De til Oplandene, men dog tilstrækkeligt til, at De selv kan afgjøre sagen. – Ingen anden mands vilje har så stor vægt i bygderne heromkring som Hans Dahlbyes; det kan De forlade Dem på, og det vil vi desværre måske få vidnesbyrd om inden så svært længe. Lad nu Oplandenes storbønder – de af kulturen fordærvede, unaturlige bønder, som den geistlighedens pryd pastor Lind kalder dem, hehe! – lad dem have laster så svarte, De sværte dem vil, smålige ågerkarle og kornpugere er de ikke skabt til at være, og mindst ^[223] af alle vilde den slags patroner blive tålt mellem dem. Hans Dahlbye og hans slægt og venner – høvdingerne blandt kakserne – gjerrige har de ikke vist sig, for Satan! – – – Hid til distriktet vælter og slæber sig nuomstunder en hær af nødlidende langveis fra, fordi det er rygtedes, at her er mad tilovers for tomme tarmer. Tiggere og pak og skikkelige stakkarer i flokkevis har uden forskjel stillet sin hunger i deres huse både under ufredens dyre tider og tidligere. Aldrig, tror jeg, er en betler vandret sulten fra Dahlbyes gård – det skulde da være én, som pleiede at mæske sig i hans avindsmænds køkken, og som derfor tjenerne jagede på porten. Hjælpsommere og gavmildere mod fattige har ingen været end den, De skylder for åger og udsugelse. – – Snakket om fjeldbøndernes sidste dalere og arvesølv? – – Sludder og skryd er det! Kald en oplænding for en fordømt synder, og han vil skryde som en styg djævel. – – – De, Lehmann, kan ligesom andre inde i byen på opfordring af høie herrer og ædle hjerter have skjænket tyve, tredve, trehundre rigsdaler til nødens lindring, og pent er det. Men det forslår ikke mod Hans Dahlbye; han har ladet det mangedobbelte springe. Grundrig har han været, og ^[224] neppe nogensinde har han gidet have greie på, hvor stor del af hans formue, som er gået med. Han har ikke givet en enkelt gave en enkelt gang – han har givet dagstøt, bliver ved med det sløser uden fornuft, da han ikke kan nægte, holder hof for slyngler og snyltegjæster og åbent taffel både for

armodsdommen og rakket. – – Forresten tror jeg gjerne det værste om ham og hans – mere end gjerne. Mened, forførelse og voldtægt, besudling af kirker, mordbrand – hele stasen – forræderiet på kjøbet!»

Høegh hostede og stod op, som om han vilde afbryde samtalen. Weydahl lagde sig tilbage i stolen, så den knagede.

«Dette er dog de sælsomste udtalelser, jeg har hørt af en dommer om tilstanden inden hans egen jurisdiktion,» bemærkede Lehmann.

«Adskillige gårdbrugere har vistnok ikke tegnet sig for synderligt på de circulerende subscriptionslister til arméen,» sagde fogden. «Men de har rigeligen understøttet mandskaberne fra sine egne sogne. Jeg har nemlig ekspederet officerernes takkeskrivelser til dem.»

«Og jeg kan bevidne,» faldt Høegh ind, «at hvor ofte jeg så har været såvel aktor som defensor i sager mod Hans Dahlbye, har jeg ^[225] sjelden fundet ham slettere end hans modpart og stedse bedre end hans rygte.»

«Man lokkes næsten til at sympathisere med den berømte proprietær, der synes at spille Schillers Karl Moor på Oplandene,» spottede Lehmann. «Dog kan jeg ikke ganske forsones mig med en vis selvrådlig smagløshed i valget af kriminelle forgåelser og mistanken om visse landsforræderske negotiationer.»

Cancelliråden bøiede sig ned for at lægge i ovnen. «De er ligeså belæst som vittig, procurator – De bringer mig i ekscellent humør, gutten min.»

Det gav et sæt i Lehmann; men han bed sig i læben og taug, da Jespersen nikkede advarende.

«Skal vi ikke begive os til ro?» spurgte Høegh mæglende.

Weydahl satte sig påny tilrette: «Nei, bi lidt! Jeg vil meddele den unge hr. Lehmann nogle nyttige vink til tak for hans åndrigheid. Han kan behøve dem, om han senere skulde benådes med et velaflagt embede heroppe; thi man vil huske ham den strid, som yppedes i kvæld; den vil ikke kunne udjevnes. Ifald vi, foged, havde været nye i distriktet, vilde det vanskelig blive os tilgivet, ^[226] at vi havde været tilstede ved klammeriet.» Det klang som en dæmpet, men æggende trussel.

«Smagløsheden har sit naturlige hjem i disse afstængte bygder uden kjøbstæder, selvrådigheden ligeledes. Imidlertid er jeg forvissat om, at den første vil minke ved oplysnings udbredele – hvad den sidste angår, er jeg ikke så sikker

på det. Selvrådighed, forstår De, gror frodig der, hvor de, som skulde holde den itømme, bliver set på som en fremmed regjerings fremmede udsendinger. De, vi taler om, bemenger sig ikke med svensken for guld og vinding. – Andre gjør det, kræmmersjæle og velagtede folk, der ellers smyger sig logrende om øvrighedens ben og bruger høiforræderske forbindelser som påskud til smugleri og lignende. – Nei, de indlader sig med ham for at plage og skade os, for moro skyld; svensken er modgift mod os.»

«De sigter til danskehadet. Jeg tror aldeles ikke derpå,» sagde Lehmann fornærmet. «De fleste af os, som skal være så dårlig likte, er gode, indfødte nordmænd, og Winterfeldt stammer endog fra Oplandene, medens etatsråd Falsen, hvem bønderne vist oprigtig sørgede over, var dansk. Desuden er vi alle undersætter af den dansknorske stat.»

[227] «Jeg skal fortælle Dem noget,» faldt fogden ind. «Jeg har en staldkar, som er gift med amtmandens tidligere stuepige. Kjærringen vilde lære sønnen deres fadervor efter bogen, og manden sad og hørte på en stund. Men så slog han i bænken: Fanden steike dig, Grethe, lærer du ungen å danske! – Hvad siger De om den – om hjertelaget i den? Og det er blevet et formeligt ordsprog efter ham.»

«Nå, det er ikke slig, at vi ikke er nordmænd,» vedblev cancelliråden. «Javel er vi nordmænd – vi er i den grad gode nordmænd og borgere af det hele Norge, at for os er det af ringe betydning, hvor vi er født; vi er hjemstavnsløse. Vi er loyalere og mere trofaste undersætter end Hans Dahlbye og hans fæller. Det bliver der sandsynligvis fuld anledning til at vise med årene. – Men tænk så på, at de eier gård og grund i landet, og de vil være de første i sin kreds som deres fædre før dem. Og så kommer vi. Med kongelig majestæts rangforordning som en glorie om panden og lovbogen i hånden kræver vi skattens mynt, lydighed og respekt af dem. – Skattens mynt knurrer de over, men rykker ud med den. Lydigheden, som loven fordrer, kolliderer med den patriarkalske myndighed, de har øvet i [228] sine grænder. De underkaster sig dog – tilsyneladende, de er nødt til det, men begår overtrædelser i smug og er stolte for hver lovparagraf, de krænker. – Men rangforordningen og respekten, den bøier de sig ikke under. Dét er deres ømmeste punkt, dér sårer vi lidt mere end deres forfængelighed, nemlig deres barbariske æresfølelse.

De har ikke villet give efter, og vi har ikke villet give efter, og så har vi sat dem udenfor. Og de føler sig sat udenfor i det samfund, hvor de eier gård og grund, ikke bundet til det, men kun til slægten og i høiden til sine sambygdinge. Men vi trænger os med overmodig pukken på vor stand også ind i deres egne bygder og trykker dem tilside dér – – –

Jeg talte om ansvar. – Det vil engang hænde, at enten vi eller efterslægten må bære følgerne af dette, og at de vil være tirret for længe. Vi får håbe, at de omsider vil søge at tage magten tilbage, og at de da må være stærkere end vi. Da vil statens piller rystes; men bukker de under, vil den norske nation opløses. Og vi får tillige håbe, at de ikke reiser sig for snart; thi da vil det ikke alene gå ud over os, men over hele vort fødeland.

Når opgjøret skal holdes, vil De og Winterfeldt og jeg og alle vore lige tillægges en tung ^[229]byrde af ansvar for det, som sker og vil komme til at ske – –»

Weydahl sluttede brat og ludede sig forover. Noget hindrede ham fra at fortsætte.

«Cancelliråden tager opsætsige bønder i forsvar, kunde jeg være tilbøielig til at udtrykke mig,» sagde Lehmann.

Weydahl så på ham: «Blodet er altid tykkere end vand, og jeg er selv udgået fra en landsens æt –»

«Også hr. cancelliråden er muligens odelsbonde?» spurgte Lehmann spidst.

«Nei desværre, jeg er bare klokkersønnen, som har skubbet sig op igjennem og op over storbøndernes tætte flok – og bærer mærker af det,» svarede cancelliråden sagtmødig, næsten mildt.

Høegh havde været fortabt i stum undren over Weydahl; slig havde han aldrig set sin ven. Han var ilde tilmode. «Skal vi ikke lægge os?» foreslog han igjen. – Lehmann og han delte værelse, og de gik ud sammen. Cancelliråden ænsede dem ikke.

Fogden blev stående. Den grå trøje hang løst om hans afmagrede, udslidte krop. Det sygelige, furede ansigt var sorgfuldt. Han rakte hånden ud: «Godnat, Weydahl.»

^[230]Cancelliråden tog den og holdt den: «Godnat, Jespersen. – – Tror du – mener du ... Der var begivenheder i Enevold Falsens liv, mørke punkter ... tror

du, tænker du, erindringen om dem, samvittigheden – noget – har kunnet drive ham i døden, uagtet han vidste, at fædrelandet trængte ham? –» Ordene arbejdede sig langsomt og svært frem.

Fogdens håndtryk blev fastere: «Kanske. Men jeg tror, han har strævet, så længe han orkede, og gjort sit bedste. Større er vist ikke vorherres krav; lad heller ikke menneskenes være det. – Godnat, Weydahl, og farvel du, hvis vi ikke skulde mødes mere. – Jeg reiser før frokosten.»

«Godnat, Jespersen – farvel og tak for nu.»

Cancelliråden blev ene. – Lyset brændte ned i stagen, så den kogende talg hvislede og oste. Han slukkede det og satte sig igjen i lænestolen foran ovnen.

Skinnet fra ilden faldt klart over hans ben og store, hvide hænder, der hvilte slapt på knæerne. Så blussede den stærkere op, og det nåede hans ansigt. Håret hang uordentlig ned i panden; læberne var presset sammen i smerte.

Et spørgsmål borede sig ind i hans sind; ubarmhjertig rev det op i det, som dybest var ^[231] skjult og begravet i hans sjæl, vakte minder og tvang tanker tillive. Det skjov tilside alt, brød ned alt, han vilde stemme det med. – Det, han havde virket, blev så betydningsløst; hans stolthed, mønsterbruget på skrivergården, så ligegyldigt; hvad han havde udrettet i disse bygder, dem han havde klamret sig til, så lidet og så altfor dyrekjøbt mod de midler, han havde brugt, og hans ungdoms og manddoms ærgjerrige drømme så uværdig små.

Han vovede ikke at lade spørgsmålet tage klar og tydelig form. Han vilde trodse, trodse! – ryste det af sig! – –

«Det er sent på natten,» sagde han høit og kvak for sin egen røst. «Bedst at komme sig i seng,» lagde han til, men blev dog siddende.

Det suste for hans øren. Trætheden forbandt sig med stilheden. Da svigtede hans modstand, og spørgsmålet var der: Kunde du nu gjøre det store? Nei. Kunde du have gjort det? Kunde du have hjulpet dette land i dets nød, kunde du have gavnet det fremfor mange, dersom du ikke havde forskjærtset dig selv og din evne? – – Ved ikke, kan ikke vide det, undskyldte han sig.

Et glimt af håb lettede et øieblik tyngselen fra ham: Du kan det endnu, du kjender bedre ^[232] end de fleste, hvad der skal til – du får prøve – – som Enevold Falsen – – –

Så fortrak hans ansigt sig atter i smerte: Du har ikke længer styrken, der kræves til det store, du har ikke længer den rene vilje, der kræves i det små. Du kan ikke stå som den forsonende mellem de stridende og uforligte; de vilde sige, hvem er du, som formaner os og giver os råd? – Og da kan du ikke svare dem.

Han stønnede i skam. Hænderne knugede sig om lænestolens karmner.

Å, denne forbandede nattestilhed! – Han løftede hovedet og lyttede. Fra landeveien lød støi af kjøring. Hjul rumlede over frossen, ujevn jord – hestetramp foran tunge læs.

Støien tog til, kom nærmere, lige til huset, der næsten rystedes. Han reiste sig, rullede gardinet op og åbnede med besvær et iset, ugjennemsigtigt vindu. Månen stod lavt på himmelen. Under ham var landeveien. Dér kjørte læs efter læs i række og rad. Nogle var allerede forbi huset. En halvhundre kjærrer bevægede sig borte på veien. Hestene og mændene kastede lange skygger over de rimhvide marker. – Han vidste, hvad det var, men råbte alligevel ned og spurgte, hvorhen de skulde.

^[233] Den nærmeste kar stoppede sit læs. Det gav et ryk i hele rækken, som fulgte; den stansede også. Skyer af grå damp steg fra hestenes rygge.

Karen svarede det var transportskyds til Glommen, til skanserne deroppe. Han snakkede lidt om det dårlige føre, som om han ventede på at blive spurgt om mere; men manden i vinduet taug. Så smattede han til hesten, og toget kom igang påny. Læs efter læs drog forbi; trætte, dampende heste og trætte karer, der slang søvndrukne ved siden af kjærrerne.

Endelig var de draget forbi alle. Da lukkede cancelliråden vinduet, satte sig på sengekanten og begyndte at klæde af sig. Denne transportskyds, dette slidsomme stræv i vinternatten på tungt føre, det var også en del af krigen. Uden den vilde man neppe have kunnet samle så mange folk til fælles foretag. Kanske det var krigen, som skulde sveise de stridende og uforligte sammen til enighed?

ANNE CATHRINE BÜHRING

^[237] Det er langt borte mod svenskegrænsen. – Ude på trammen foran et svært, gammeldags hus med brune, sprukne bjelkevægge sidder en ung pige og syr.

Hun er iført en rudet værkenskjole, noget udskåret i brystet, og bøier hovedet og studerer sit sytøi, som om arbeidet var hende vanskeligt og nyt. Hun er spædlemmet og liden, men barmen er fyldig og hvælvet. Halsen er lang, hagen kort og rund; munden synes mindre, end den er, da læberne er tynde og deres farve mat. Næsen går ret og skarp ned fra den høie, smale pande, som til begge sider skjules af det rødlig blonde hår, der tiltrods for omhyggelig glatning kruser sig let ved tindingerne; i nakken er det knyttet op i en tung knude. Der er noget blodløst og blegt ved hende som hos et barn, der har savnet sol og dagens lys.

    Gangdøren står åben og inde fra stuen høres en langsom, mumlende stemme, af og til skrider ^[238] den i, så klynker den sagte. Hun agter ikke derpå, hun er så vant til denne mumlen. Det er hendes fader, som lægger kabal, og da snakker han altid med sig selv, for han er ikke rigtig i sit hoved, som jomfru Damman, husholdersken, siger. Og han har lagt kabal i så mange år, har kammerråd Bühring, så længe datteren mindes. Her har de boet fra hun var fem år. Dengang døde hendes moder, og kammerråden blev syg på forstanden, tog afsked og flyttede hidop. Siden har han og jomfru Damman og datteren boet her, og hver dag har han lagt kabal og snakket med sig selv. Hun skjønner ikke alt, hvad han siger, men hun bryder sig heller ikke videre derom, for jomfruen har sagt: «Han er ikke frisk, stakkars kammerråden; han ved ikke mere at tage vare på sin mund og siger tidt det, som en dame ikke må høre.»

    Den unge pige løfter hovedet og ser frem for sig ud over bakkekammen, hvor de strittende græsstrå svaier i kvældsvinden, langt ned i dalen, hvor soldaterne eksercerer på sandmoen. De myldrer som bittesmå kravlende dyr dernede. Vinden står fra, og kommandoråbene kan ikke høres nu. Længere henne blinker det i elven gennem breddens gulnende birketrær. Så stiger ^[239] de grønlig brune skogåser brat op mod den høstlige himmel, der er gulblak efter solnedgangen.

    Over bakkakammen dukker hovedet af en mand i høi czako. Hun skvætter op.

    Så står hele manden for hende i rød frakke, lysegrå bukser og lange gamascher. Det skinner fra sabelen ved hans side og fra knapperne på ærmernes opslag. Han trækker en hest ved tømme og stanser og hilser med hånden til czakoen. Den unge pige hilser ikke igjen, men styrter ind i gangen: «Stina, jomfru Damman! – Stina, der er en krigsmand ude på gården!»

    Inde fra stuen skjælder faderen ynkelig: «Hvad? – Hvorfor skrider det barn?»

– – Det går jo bra, det var jo hjerterkonge jeg trak. – – Hvorfor skriger pigen, spørger jeg?»

*

Næste kvæld sidder atter kammerråden på sofaen og lægger kabal som sædvanlig. Der brænder et talglys i en messingstage på bordet foran ham. Han er i rødblomstret slobrok og tøfler og har nathue på. I nakken stikker hvide hårtjavser frem under den, men forhovedet er skaldet og blankt. Ansigtet er rynket og gustent; det ene øienlåg er lammet og kan neppe løftes. ^[240] Medens han mimrer og mumler med den tandløse mund, der hænger skjævt og slapt ned til den ene side, slipper de rystende hænder kortene fra sig et for et.

«Spader ni – å jaja – – ruderknægt, næ, går vist ikke – hjerter fem, høh – går. Non – cela ne va pas – esset, se, se! – ça ira, ça ira. – – – Humm, næ, næ, bie nu, bie nu –» og han sutrer som et lidet barn.

Ret overfor ham sidder datteren beskæftiget med sit sytøi uden at agte på hans snak. Hun har idag kastet et lyserødt silketørklæde over skuldrene. Gjennem det gardinløse vindu stirrer hun ud i den blå skumring.

På tunet vandrer krigsmanden høi og rank frem og tilbage, frem og tilbage. Jomfru Damman rumsterer i køkkenet og har det travelt. Krigsmanden havde havt tre til i sit følge, og der er indkvartering på gården.

«Nei, nei, næ – går ikke, går ikke, næ – spaderdamen på knægten, den forbandede taske! Humm! – – rien ne va plus – ak, næi!» Kammerråden klasker håbløst kortene sammen og ser sløvt mismodig på datteren og gjør mine til at reise sig.

«Far, bliv bare siddende, nu kommer jomfru ^[241] Damman straks.» Forsigtig trykker hun den føielige gamle ned i sofaen igjen, går til døren og kalder: «Stina! Far er træt og vil i seng.»

Ind kommer jomfru Damman, blussende af kjøkkenvarmen og så svær, at gulvet ryster under hendes skridt. «Å, kjære dig – jeg, som rent havde glemmt kammerråden, stakkar. Når én har så mye at stå i, at –. Kom nu, kammerråd.» Hun hjelper ham op og tager ham under armen, og så stavrer de mod døren. «Det findes inte greie på nogen af jenterne mere. Gud forsyne mig, tror jeg inte, dem inte undser sig og alt leger kjæreste med soldaterene.» – – –

Den unge pige går ud på bakken og stiller sig op foran krigsmanden og ser forskende på ham. Han stanser og hilser stramt med hånden til czakoen.

«Hvorfor hilser du nu igjen? Du har ofte hilset på mig før idag,» siger hun. Hendes røst er usædvanlig dyb og sløret af en let hæshed.

Han svarer ikke, ler forlegent, og næven famler ned med siden efter en lomme at gjemme sig i.

«Skal du gå i krigen, krigsmand?»

«Det er vel i krigen, jeg er nu jomfru; men ellers heder jeg ikke krigsmand.» Han småler, og det krænker hende.

^[242] «Så klog er jeg før. Jeg kaldte dig det bare, fordi jeg ikke vidste, om du er gemen eller kommandant, og man skal enten bruge folks rette titulatur eller kalde dem noget andet, har jomfru Damman sagt. Hvad heder du da?»

Han strammer sig op ved irettesættelsen og afleverer ordene som en melding: «Iver Tollefsen.»

«Kan du svare ordentlig da? Skal du gå i krigen og slås med fienderne, og er du gemen eller kommandant?»

Han forstår, hvad hun mener, men finder det ikke fornødent at oplyse hende om forskjellen på en korporal og en officer: «Det er slås én skal gjøre i krigstid, ved jeg, og med fiender og ikke med venner. Men anbelangendes kommandanter kjender jeg ikke til andre end dem, som sidder på fæstninger, og her er nok ingen andre murer, såvidt jeg ser, end de der,» og han peger på fjøsmuren.

Hun trækker på skuldrene og vender sig fra ham, og han skynder sig at lægge til: «Ellers kommanderer jeg over de soldaterne, som er her på gården.»

Hun smiler spodsk. «Hæren din har husrum på kjøkkenkammerset den da. Du kunde alligevel orke at passe på, at jenterne vore fik gå i ^[243] fred for den, når du ikke har den større at holde styr på,» siger hun og går langsomt sin vei, idet hun ler høit.

«Det skal jeg, fanden splintre mig, gjøre, jomfru!» lyder det indædt efter hende.

Med lange, sinte skridt marscherer han ind kjøkkendøren, og om en stund ser hun fra vinduet, at han jager alle tre karene sine ned i stalden til hestene, og endnu medens hun holder på at lægge sig, hører hun, at han skjænder og

dominerer med dem.

*

Omtrent en uge blev de militære der. Tidlig, før folk fik sko på, red de hver morgen ned på sandmoen og vendte hjem til aftens. Og hver kvæld gik den unge pige ude på bakken og talte med krigsmanden i den fine, røde uniform. De var snart blevet gode venner og godt forligte igjen. Han marscherede stø og alvorlig, hun trippede ved siden af og betroede ham alle sit unge livs vigtigste begivenheder, at hun var bleven konfirmeret ifjor, og at jomfru Damman havde lært hende, fordi der var så slem vei til præsten, så hun slap med at møde hos ham et par gange, før hun stod på kirkegulvet, og at hendes onkel ^[244] boede i Fredriksstad, og ham skulde hun besøge; men det blev der vist aldrig noget af, for det var en lang og meget bekostelig reise, og det var så vanskeligt at få kammerrådens pension at strække til i denne dyre tid, da pengene ingenting var værdt.

Om morgenen, når hun klædte sig, tænkte hun på, at krigsmanden var svært vakker og vist stærk som en bjørn, og engang han blev borte hele døgnet rundt, eftersom han havde vagt, lå hun vågen og lyttede efter hestetrampen, indtil hun begyndte at græde til jomfru Dammans store skræk, og måtte sige, at hun havde ondt for brystet, da det syntes hende altfor leit at fortælle, hvad hun virkelig græd for.

En søndag eftermiddag sagde jomfru Damman glædestrålende til hende, at imorgen skulde de blive indkvarteringen kvit; tropperne skulde bryde op, og de militære drage sin kos.

«Kommandanten også!» for det ud af hende, og hun blev underlig bleg og skjælven i det samme.

«Jeg mener, jeg –» sagde jomfruen og gloede på hende med runde, forbausede øine.

Hun blev skamfuld og løb sin vei ud af stuen og nedover bakken. Der kastede hun sig på en agerrænd og blev siddende stille, medens solen ^[245] sank bagom åserne, og skyggerne lagde sig mørke over al dalen og skogen. Da græd hun, som hjertet skulde briste.

Imidlertid vandrede korporalen i fuld uniform og med sabelen raslende efter sig oppe på bakkekammen. Omsider fik han kig på den sammensunkne skikkelse

på agerrænden og strøg nedover. Hun mærkede hans komme og tørrede øinene, men reiste sig ikke. Han satte sig ved siden af hende.

«Vi skal marschere imorgen, jomfru.»

«Jeg har hørt det,» svarede hun og stirrede fortvilet på en mørkerød asp lige foran dem. De var tause en lang stund. Hun fingrede forlegent ved gehængen på hans sabel.

«Vi skal sørover – De siger, det skal blive slag snart.»

Hun slap pludselig gehængen og skjulte ansigtet med hænderne, og tårerne trængte sig atter frem og dryppede en for en mellem hendes fingre.

«Hvorfor græder De, jomfru?» spurgte han; stemmen var utydelig.

«Om nogen hug dig, krigsmand –» hikstede hun og lænede sig rent overgit mod hans skulder. Han tog hende ind til sig, varlig som én, der løfter en fugleunge, og prøvede at trøste hende. ^[246] «Det er ikke så let en sag det, kjære dig. Jeg skal nok klare mig.»

Hun tog hænderne fra ansigtet og lagde i angst armene om halsen på ham: «Å, at du skal reise, krigsmand!»

«Det må så være. I kongens tjeneste får hver mand lystre. Men jeg kommer nok igjen.»

«Å, bare det var alvor, å bare du gjorde!» – Hun trykkede sig ind til ham, og han kyssede hende og hun skalv i armene på ham.

«Og så skal du aldrig reise fra mig. Jeg vil gifte mig med dig,» sagde hun og kyssede ham igjen.

«Ja–a–,» han blev siddende med halvåben mund. «Dersom det gik an. – – Men kammerråden vil vel ikke det –»

Hun smilte lystig: «Pyt san, far vil ingenting han, og når jomfru Damman bliver igjen her hos ham – Men du skal ikke kalde mig jomfru nu. Jeg heder Anne Cathrine, og jeg kalder dig Iver og du mig Thrine.»

«Ja, den tid den sorg,» sagde han og skimtede i et øiebliks drøm alt det, en korporal kan drive det til i krigen, både løjtnant og major og keiser af Frankrig. «Vil du, så vil jeg, kan du ^[247]skjønne; men det kan nu ikke blive af, før svensken bliver fredelig af sig.»

Hun vilde vide, hvor han var fra, og han nævnte bygden, og at gården hans lå

nedenunder Hersethøgda.

«Hvad heder gården din?» – For Iver Tollefsens tanke fremmanedes Titudstuen med kålhagen udenfor, dér gamle mor hans stullede og stelte og plukkede kålhoderne rene for mark i sommertiden. «Seud,» svarede han og trak på ordet.

«Er den stor?»

«Den er ikke af de største.»

«Er det likere huser dér end her.»

Han glante opover bakken: «Der er en dugelig rødmalet låve.

Han blev helt let om hjertet, da hun begyndte på noget andet og bad ham love sikkert, sikkert at komme igjen, når der blev fred med svensken og aldrig gifte sig med nogen anden før. Det lovede han, og det bedyrede han, og hun kyssede ham, og hun græd, og hun lo. Men så hørte de jomfru Damman råbe efter hende fra huset, og hun tog til spranget opover bakken, efterat han først havde bedt hende intet at fortælle til jomfru ^[248]Damman, førend der blev fred med svensken, og han kom igjen.

Morgenen efter red dragonerne i grålysningen bort fra gården. Anne Cathrine stod på trammen og viftede med sit lyserøde silketørklæde, og Iver Tollefsen vendte hesten og hilste stram igjen med hånden til czakoen.

*

Endnu et år varede krigen, og den unge pige længtede. Svensken sluttede fred, og hun ventede, og lige stille var det hos kammerråden både i krigstid og fredstid, og aldrig spurgte hun nyt fra krigsmanden, og aldrig kom der nogen tilgårds, som hun kunde spørge heller.

Julen efter freden var sluttet, segnede jomfru Damman om på kjøkkengulvet og var død med det samme. Siden kunde kammerråden slet ikke trives; han holdt op med at lægge kabaler, og om våren blev han også begravet.

Præsten tog sig af jomfru Bühring. Det blev ordnet slig, at hun skulde reise til sin onkel i Fredriksstad. Men hun græd og tænkte på krigsmanden, og da hun var nået til det tredie skydsskifte, syntes hun, at hun måtte have rede på, enten han var død eller i live, og sagde, hun ^[249]skulde til den bygd, dér han havde sagt sig hjemme.

En sommerdag stansede en skydskjærre på kongsveien under Hersetgårdene.

En jomfru med et lyserødt silketørklæde over skuldrene og hvide atlaskes sko på fødderne spurgte sig for hos slåttefolkene, om de kunde sige hende af en gård, som hedte Seud. Den var der ingen, som vidste om. Men den skulde ligge nedenunder Hersethøgda, og der skulde være en stor rødmalet låve. De forstod da, at det var Titud, hun mente, og tede hende veien did, og skydskjærren rullede videre.

Det var Anne Cathrine Bühring. I forventningen om at træffe Iver havde hun pyntet sig med sin bedste stas, det lyserøde silketørklæde og de hvide atlaskes sko efter moderen, dem hun havde havt på, da hun stod for præsten.

Da hun kom til Titud, steg hun ud af kjærren og så sig om. Tæt ved en liden rødmalet låve var en lav, grå stuebygning. Folk var ikke at se, men hun hørte nogen hugge ved i skålen. Hun åbnede grinden og trådte ind i stuen. Der sad en høi, gammel kone bortved peisen og hende spurgte hun, om Iver Tollefsen var hjemme. Jo, han var nok det. Konen stirrede undrende på hende, bad hende værsgod sidde og gik ud. Om ^[250]lidt kom en kar ind. Han var i lappede bukser og skjortærmer, ubarberet og dygtig svedt efter vedhugningen.

Det var krigsmanden. Hun sansede ikke, at den gilde uniformen var væk. Det var ham, som hun havde længtet efter og ventet på, og som han stod der stærk og tungvindt og halvt ræd hende, strøg næverne langs lårene og forfjamset ønskede, at han havde havt søndagsbukserne på, følte hun bare trang til at tage ham om halsen og takke ham, fordi han var i live. Men med et for det skræmmende og isnende gennem hende: Kanske han helst vilde, du ikke skulde være kommet. Og hun orkede ikke at tale og ikke at røre sig af flækken, medens det svimrede for hendes øine.

Han flyttede forlegent foden og stammede: «Jeg tænkte – jeg vidste, her var ikke som du troede – også gik det ikke, som jeg troede i krigen, også blev jeg ikke høiere end sersjant – også turde jeg ikke – – Kan du forlade mig, at jeg ikke kom?» bad han og rakte hånden imod hende.

«Du vil ikke helst, at jeg ikke skulde være kommet?» næsten hviskede hun.

«Du kan da skjønne, vil du have mig slig, som jeg er, og som jeg har det, skal jeg være så ^[251]snil mod dig, som jeg kan.» Han turde fremdeles ikke se op; men da greb hun hans hånd, det gik rundt for hende, og hun kastede sig ind til ham og storhulkede: «Vær ikke ond på mig, for jeg kom.»

Han holdt hende forsigtig fast og stammede påny: «Åssen du kan snakke! – Du kan da skjønne – du ser, åssen jeg har det, vil du bare have mig –» og vidste ikke sin arme råd, lige til hun slog armene om halsen på ham.

Den gamle konen kom ind igjen. Det var Ivers mor. Med mange omsvøb forklarede han hende, hvordan det var fat. Hun sagde ikke stort til det, men håndhilste på jomfruen og gav sig ifærd med at gjøre op varme på peisen og hænge kaffekjedlen over. Bare øinene gled af og til forskende henover de to unge.

Men om kvælden, da Anne Cathrine, som var træt efter reisen, havde lagt sig til at sove inde i kammerset, satte konen sig ved røkken til at spinde. Iver skjønte, at moren havde noget på hjerte, men spurgte ikke. Omsider sagde hun, at det vel var meningen, han skulde gifte sig med jomfruen; men det var ikke sikkert, at det vilde falde så ligetil, for det var ikke godt at vide, om slægtingerne hendes vilde tillade det.

^[252] Da sank Ivers mod. Gifte sig skulde de i hvert fald, enten skyldfolkene hendes syntes om det eller ikke; mistrøstig spurgte han, hvorledes han skulde bære sig ad for at greie dem.

Moren tænkte sig om en stund. «Du fandt øikjene til cancelliråden på fjeldet ifjor høst,» sagde hun. «Han husker dig nok det, og han er både snil mod den stakkar, som ber ham, og har magten til at hjelpe. Du får gå bort til ham i morgen.»

Iver svarede ikke. Han likte ikke rigtig at drage til skrivergården i sligt ærinde. – Vist var råden snil og hjælpsom; det manglede ikke på det. Men her var det giftermålsanliggender, det gjaldt, og der gik allehånde rygter om ham og kvindfolkene på gården, siden han blev enkemand. Af de husjomfruer, han havde havt efter fruens død, var en blevet gift med husbondskaren hans, som han havde sat i stand til at forpagte jord sør i bygden, og en anden var en håndværker i byen blevet ved. Og for begge parene havde det hastet med vielsen. – – Så råden var ikke den, én først skulde tænke på at vende sig til, når det gjaldt giftermål.

Alligevel drog Iver afsted til ham og frembar sit ærinde. Råden skrev til onkelen i Fredriksstad, og såsnart svar indløb, løstes kongebrev, og ^[253] sersjant Iver Tollefsen holdt bryllup med jomfru Anne Cathrine Bühring.

Vel et års tid senere begav det sig, at Anne Cathrine sad alene i stuen og vuggede et lidet barn og sang for det. Svigermoren og Iver var på ageren og skar

rugen, og hun havde måttet forlade dem for at stille den lille. Da trådte en svær, gråhåret mand ind ad døren, hilste goddag og spurgte efter sersjanten. Hun reiste sig og neiede, for hun så det var en fin mand, og vilde hente Iver. Den fremmede stansede hende. «Det kan være det samme,» sagde han. «Det er formodentlig madam Tollefsen jeg taler med?»

Ja, hun var Ivers kone.

«Og en pen kone har han fået sig,» sagde den fremmede, «og penge ovenikjøbet. Her bringer jeg farsarven din, som er sendt mig til udbetaling.»

Han trak lommebogen sin frem og talte op en bunke sedler på bordet, men gav hele tiden mere agt på hende end på pengene. «Det er tre hundrede og tyve rigsdaler. Det blir rent velstand i huset dette.»

Han nærmede sig hende og vedblev at se på hende, til Anne Cathrine trode, hun måtte synke i jorden af undseelse. Så strøg han med ^[254]hånden over hendes rødblonde hår, der krusede sig, som det vilde, siden jomfru Damman ikke længer glattede på det, og gjentog: «Ja, ret en pen kone har sersjanten skaffet sig.»

Anne Cathrine fik tårer i øinene af forskrækkelse og forlegenhet og rykkede sig unda, så hun stødte mod vuggen og vækkede barnet, der begyndte at sutre.

«Uf da!» brummede han. «Har I alt en skrigerunge også? – Hils Iver fra mig og levér ham pengene.» – Ved døren snudde han sig og pegte på barnet: «Har det været til dåben?»

Nei, det skulde did, næste prækensøndag.

Han tog en tidalerseddel og lagde den på vuggen. «Jeg er vel nødt til at give faddergave, såsom jeg på en vis var brudesvend,» sagde han, dermed gik han, steg op i karjolen, som ventede ude på kongsveien, slog på og kjørte.

Iver kom hjem til kvælds og blev svært lei over, at han ikke havde været tilstede, da cancelliråden gjorde dem den ære at besøge dem.

MENS SKYDSEN VENTER

^[257]Det lakkede til midnat. Ude i kjøkkenet havde Lars staldkar lagt en ny kubbe på varmen og hang på peiskrakken og grundede stirrende på, om den vilde tage ordentlig fyr. Skjæret fra ilden faldt rødt og varmt over hans halvgamle,

magre ansigt med de grå skjæggestubber. Skrås overfor ham sad Håken Præstgarden på en træstol. Han støttede albuerne på knæerne og halvsov, så hodet dappede op og ned. Han snudde ryggen til det store køkkenbord, hvor halvfylde fade og tallerkener og dækketøj efter den solide aftensmad, man havde sat tillivs inde i stuen, var stablet i haug og ventede på opvask. Jomfru Nannestad og jenterne havde ikke vundet med mere end at bære ud, før de måtte gå i gang med at brygge punsch og ordne kortbordene igjen for cancelliråden og hans gjæster. På opvask var ikke at tænke før imorgen.

[258] Ilden tog sprakende fat i kubben, og Håken Præstgarden skvat op og så sig søvni om. Flammernes skin flakkede om i det store, mørke rum; det nåede bordet og spillede i glas og blankt sølv og trængte helt ind i krogen ovenfor bordenden til den tømrede seng, hvor Lesbets stuepige lå og snorkede, træt efter tre dages stadige mas, for så længe havde cancelliråden og hans venner i et kjø holdt på at ture julen ud.

Lars staldkar jæspede langt og klagende. Så drog han en svart stump kridtpibe og nogle tommer skrå op af lommen, karvede betænksomt med tollekniven på krakken og stoppede piben.

Håken fulgte hans foretagende med grådige øine; de havde det nok godt her på skrivergården – selv tobak saknede de ikke, så dyr som den ellers var blevet. Men da gamlingen tvært skar af en halvtomme og rakte ham, visnede den spirende misundelse bort i Håkens sind, medens han ved at spytte munden rigtig ren og tom beredte sig til at gjøre sig til gode med den sjeldne nydelse; det var ikke mellem hver høitid, en fattigmand fik skrå i sin kjæft, efterat krigen var kommet. Og hvad kardus anbelanger, huskede han ikke længer, hvor han havde gjort af piben [259] sin, siden han sidst havde havt den mellem hænderne. Ingen af dem sagde noget.

Stuedøren fløi op, jomfru Nannestad kom farende smækker og geskjæftig med en punschebolle i hænderne. Efter moderens død havde Hans Orre sendt hende til en lensmand på vestsiden for at lære husholdning, og nu var hun husjomfru hos cancelliråden. Mange havde tænkt sit ved, at hun tog imod den plads. – En sur af stemmer og latter og en sky af tobaksrøg fulgte hende indenfra. Døren smeldte igjen, og stuepigen stod med engang lysvågen foran sengen.

«Lesbet, fort dig ned i kjælderen og tap fransk brændevin i potmålet. Er vandet varmt? – Må brygge en bolle til; det får blive den sidste for inat, det. Er der varmt vand på kjedlen spørger jeg?»

Lesbet biede ikke for at svare. Hun fattede potmålet, mens Lars rakte hende et par tændte tyristikker, slog kjælderlemmen op og forsvandt med de brændende tyristikker i den ene hånd og potmålet i den anden nedigjennem det gabende sorte hul. Jomfruen løftede en svær kobberkjedel op fra peiskanten, følte på den, om den var varm, bøiede sig frem og drog peisvinden ud og hængte kjedlen over ilden.

[260] Hun blev stående med foden på peiskanten. «Jeg skulde sige dig fra pastoren, Håken, at det ikke haster at spænde for før om en time. Han skal til annekset imorgen, det er søndag.»

«Å ja, det har alt været messefald en gang i julen,» gryntede Lars.

«Sidder du oppe endnu, du og da? Du kunde lige godt lægge dig – Wallace og procuratoren og kaptein Bauck bliver her inat, de.»

Lars ænsede hende ikke, og i det samme kom Lesbet op af kjælderen. Jomfru Nannestad hængte kjedlen af igjen og bar den bort til bordet. De hørte hende røre klirrende om i bollen, og emmen af varm punsch nåede hen til dem.

«Er det koldt ude, Håken?» spurgte hun.

«Har ikke fjorden lagt sig før, så lægger den sig vel inat,» mente han.

«Du kan have brug for lidt varmt i livet da, kan jeg tro.» Hun øste op i en kop til ham.

«Tak som byr.» Han tog skråen ud og drak, men stansede op og skottede til Lars.

«Drik ud du, værsgod. – Han Lars skal få siden,» opfordrede jomfruen. «Du vil vel have en dråbe, du også Lesbet?»

Stuepigen, som havde slængt sig på sengen, hældte i sig sin portion i en slurk og sovned. [261] Mændene slog sig atter ned ved peisen, medens jomfruen bar bollen ind.

Det var stille en lang stund. Lesbet snorkede, Lars smattede på piben, spyttede af og til i gløderne og gad ikke inlade sig i prat med den anden, som syntes ham bare unggutten. I Håkens sjæl vågnede misundelsen påny: sidde slik

og kose sig i et lunt kjøkken, med fyr på piben og en kop punsch i livet, det timedes én nok ikke på præstegården det. Og for sig selv strævede ham med at regne efter, hvormeget staldkaren hos råden kunde tage ind i drikkepenge om året. Med et rundt tal blev det mindst otte daler i sølvmynt, gjorde han op. Det kunde én kalde god tjeneste, det. – Den, som bare havde stedt sig til sligt et stelle, så – det skulde være noget andet end at æde snaut skiftet, trådt flesk og muggen kake hos præsten, som fôr på bygden hos de conditionerede og spillede bort hver skilling han eiede og havde og lod madamen sidde hjemme og gråte, medens barnene løb skoløse og fillede som fattigunger, og tjenerne sturede med sulten vom.

Han blev afbrudt i sine funderinger ved klinger af dombjælder på gården. Hunden bjæffede rasende i kjøkkengangen. Lars stod op og strakte ^[262] sig: «Åkken fa'n kan det være, som er ude og farer så sent da?»

Han rev op gangdøren og lokkede på hunden: «Sky, Tyras! – sky da bikje – vil du tie dit dævels beist! – Hut!» Kulden strømmede som grå damp frem igjennem kjøkkenet.

«Nå godkvæld, er det dig, Hans?»

«Jaha, her er det storfolk, som kommer.» Uformelig og svær i skrubskindspels, nedbrættet lue og storstøvler stampede en mand ind.

«Godkvæld! Her er folk før, ser jeg – som venteligt var.» Han vrængte pelsen af og slængte den på bænken og strævede med at sparke støvlerne af sig: «Du lyt ta i lidt med mig, Lars, for neigu', om jeg får dem af mig alene – – Jeg skal hilse fra Almsmanden og spørge efter kaptein Bauck,» hærmuede han derpå med tør stemme og på stivt bogmål, «om han ikke skulde have lyst til at følge med tilbage hjem, før fluerne vågner. – Haha, skjønner de den, karer? Det var fa'n ikke sommersfluerne, han mente!»

Håken og Lars lo, og Lesbet snudde sig søvndrukken i sengen.

«Du får spørge ham selv,» knæggede Lars. «Ellers tænkte han nok at blive til imorgen, eftersom jomfruen sagde.»

^[263] «Det er bedst, han blir med lel, for husbond var enkom borte hos mig, efterat jeg havde lagt mig, og bad mig kjøre afsted efter ham og tage med mig ydertøi. Han tvilte vel for, at kapteinen havde reist bort sit eget i julen. Igår var det fjortendagersdagen, siden han strøg hjemmefra.»

Nu kom jomfruen til og gik ind igjen for at sige besked. Om lidt lød inde fra stuen støi og stor latter, der efterhånden overdøvedes af en vældig bas: «Skål, Bauck, hjertens ven! Den gode landkræmmer søger sit fortabte får!» og syngende fortsatte den:

«Ubøielig skjæbne ham river
med magt fra vor blødende barm;
han kysset til afsked os giver
og slider sig ud af vor arm.

– – Yndefulde jomfru Hebe Nannestad, hvor kunde Eders skønne læber nænne at udsige det sorgens budskab? – Skål, hjertens ven! Dette mindebæger tømmes for dig, hvem den grumme Orre frariver os – skål! – Og de femti dalers gevinst velsignes dig sikkerlig med venlig hjerte af præsten. Ikke sandt, høiærværdige pastor?» – Præstens gneldrende stemme skreg op, og latteren steg igjen.

«Nu er Vallarsen sluppen løs,» sagde Hans.

^[264] Stuedøren åbnedes og en liden tyksak i kapteinsuniform og med rundt, glorødt ansigt viste sig. «Hans, min gut, er han dér? Hvorledes leben sie po Alm? – Han muss vente en bischen, siger jai, jai skal schtraks komme.»

«Får vel det da, kaptein, men det er koldt for hesten.»

«Ach, læg ham et decken po! Diret må doch kunne tole eine halve stunde, ferstor han,» indvendte kapteinen og viftede med fingrene.

«Å javist gjør han,» råbte cancelliråden. «Jomfru, bryg en mugge til folkene! – Procurator, det er dig til at give. Kom nu, Bauck, kortene venter.»

Den lille tyksak klappede Hans indsmigrende på skulderen: «Han gør also det, min gut,» og vraltede skyndsomt ind igjen. – Kaptein Baucks hverv som organisator af landstormen var forlængst forbi; det var slut, da krigen med Sverige sluttede. Men han havde indkvarteret sig på Alm, og enten nu de militære autoriteter glemte ham med forsæt eller ikke, han var og blev i bygden, gjorde kur til tante Birgitte og kvitterede regelmæssig for den gage, der sendtes ham i stedse slettere sedler, hvilket dog, takket være landkræmmer Orres liberale omsorg, ikke voldte ham synderlige bekymringer.

^[265] «Å er det dem driver på med?» spurgte Hans.

«Det er schervensel det, dama,» svarede Lars trevent. «Det har været

arbeidet deres de tre sidste dagene. De andre spiller og drikker, og Vallarsen ser på og drikker.»

Hans var ude en tur for at stille hesten. Jomfruen bragte punskemuggen og glas og bad dem værsgod. De hældte i, skålte, smagte på, og med glassene foran sig tog de plads igjen, Hans og Lars på krakken og Håken på stolen som før. De to fik piberne frem, og den sidste trakteredes med en ny skrå.

«Er det noget nyt søndenfor?» begyndte Lars; han skulde ligesom agere vært og holde praten igang.

«Åsethen var som snøggest indom boden midt i ugen; han var på farten til Rørås med nogen læs mel,» svarede Hans langsomt.

«Det var svært, så stut julen bliver for ham iår.»

«Åsethen skulde vist længer end til Rørås, han,» skjød Håken ind og spyttede.

Ingen af de andre svarede ligetil, men Lars spurgte: «Var du ikke på Grundsetmarken ivåres, du Håken?» Jo, han havde det været.

[266] «Du fik vel en svenskeplakat med dig hemat du og da?»

Håken blev rød og likte sig ikke. «Det var ikke mange, som ikke det fik.»

«Det kan så være,» mente Hans. «Men neimen om jeg vilde drive den trafiken, hvis jeg var Åsethen, og fik de derinde fat i ham, så spørges det nok, om det ikke blev slaveriet med det samme.» Han pegte mod stuen.

«Han er sleip, Åsethen,» sagde Lars idet han lagde mere på varmen. «Han ved at holde sig tilvens med øvrigheden og binde skylapper på den, så den ingenting mærker.»

Håken skottede sig forsigtig om: «Jeg har hørt sagt, det var krudt i melsækkene hans under den sidste krigen.»

Hans smilte overlegent. – «Kanske du tror, det er krudtværk i kjælderen på gården hans,» gren Lars, «eller hvor skulde han få det fra? – Nei gut, det var realt mel, han fragtede op, men sukker og kaffe og brændevin og engelskgarn og adskillige sager, som de hentede over grænsen, han fragtede tilbage, og de, som gjorde varen i penge for ham, det var nok udenbygds folk.»

«Men dævelen danse mig!» svor Hans, «om jeg vilde røre ved de dalerne, han tjener, selv om [267] det blev kister fuld, dersom jeg måtte love og gjøre det, han må love og gjøre for den fortjenestens skyld. Fy brændsvarte fa'n! Du ved, hvad det

er, du Håken, som fik stukket svenskeplakaten i næven.»

«Det var en fremmedkar, som leverte mig den, og ikke Åsethen; han var knapt på markedet engang. – Forresten kan én nu synes meget rart, når én ser den øvrigheden, vi har.»

«Når en tjener hos præsten, mener du?» Lars så morsk på ham.

«Det er ikke støt, alle pengene hans hjælper Åsethen,» sagde Hans. «Det kommer sig an på, hvad slags folk, han har med at gjøre. Det opsalverte han sidst, han var indom boden, for sedlerne hans strak ikke til, og så var der nogen småtterier, han bad dem skrive sig for. Men da skulde du, anamme mig, have set på gamle Orre, gut! Han gjorde sig blid som en lege og lækker som en jente og bukkede og sagde: 'Krediten er en kilden sag, Ansten Åseth, jeg foretrækker kontanterne, og desuden er pengene så omskiftelige i værdien.' – 'Så pas mente jeg at være betroet,' sagde Åsethen sint. 'Men jeg skal betale Dem i sølv, og De stoler vel på mit ord,' sagde han. Og gamlekallen bukkede og gjorde sig endda [268] blidere, men svarede barestens: 'Deres ord er jeg forvissat om, De holder alle steds, hvor De har forpligtet det, Åseth,' sagde han. 'Kun må jeg bede om at erholde mit tilkommende i dansk mynt; jeg sælger nemlig intet for svenske penge.' Men dermed for Åsethen ud af boden så rød i kammen som en hane.»

De storskraslede alle tre og klinkede med glassene.

«Gamle Orre er, trauen fære mig, en bra krop det!» Hans strakte benene skrævende fra sig og så udfordrende på Håken: «Ikke vilde jeg bytte husbond med dig, Håken.»

Håken bøiede af til noget andet. «Har de greie på, om det er sandt, der har åbenbaret sig et stort luftsyn på Hadeland? Madamen havde læst det i bladet. – De skal have seet hele hæren til de franske med faner og rytteri og kanoner, og somme syntes næsten, dem kunde skjelne selve keiseren.»

Lars fandt det meget troligt; der begav sig så meget rart for tiden, at ingen skulde falde i forbauselse over, om der skeede syner og allehånde varsler, for noget varslede sligt altid om – kanske ny krig med svensken igjen. «Det var nå dem, som skjønte, hvad det skulde blive til [269] forrige gangen også. Jeg har snakket med én, som alt på forsommeren vidste, at krig skulde det blive det året, engelskmanden tog Kjøbenhavn om høsten.»

Hans spurgte, hvem det var. – «Det var morbror min, det, og aldrig var der

en løgn i hans mund. – Han havde været oppe på fjeldet med et par øikjer, og fordi de havde det travelt på gården, skulde han drage hjem igjen samme kvælden. Bedst som han gik over fjeldet – det ruskregnede endda lidt om natten – var det messom, at det rørte på sig bortover hele vidden; det puslede og raslede, som om det skulde blive levendes i hver eneste buske. Han stansede og tænkte på, hvad det kunde være for noget, men da blev han var, at der kom mod ham en diger hær af ørsmå folk i grå klæder med sølvknapper på.»

«Åssen våben brugte de da?» sagde Håken.

«Bøsser havde de ikke, men buer og piler og somme sabler i hænderne. – Han tyktes, det var tryggest at gå af veien for dem og gjemte sig bagom en stor sten, og der stod han uden at le på sig, til hele troppen var forbi ham. De ænste ham ikke, men marscherede afsted det fortteste, de kunde, under Kotokampen øster mod Nysætervangen.

^[270]Da de var forsvundet, så han bare hørte dønnen af dem bortover fjeldet, gik han videre og undredes på, hvad for væsener det var, og hvad de havde isinde. Om en stund traf han på en liden mand i mundering så gild, at det skinnede af ham, og med fjærer i hatten. Det var generalen, kunde han forstå. – Han gjorde holdt og vilde vide, om han morbror ikke havde mødt hæren hans på fjeldet. Jo, han havde mødt en hær. – 'Du var vel red krigsmagten min?' sagde mandslingen. 'Og lod den dig slippe forbi sig da?' – 'De mælte ikke et kløve ord,' svarede han morbror, og han tarvte vist ikke være ræd sligt småt folk. – 'Ja var du ikke ræd dem, skal du blive ræd mig,' sagde mandslingen, og dermed svang han kården sin og voksede i veiret, til han blev høiere end den sværeste granen. Men da lagde han morbror på sprang, det vesle han orkede, fremover vidden, og da han ikke orkede mer, vågede han sig til at se tilbage over akslen for at få rede på om utysket var efter ham. Men der var ingenting at øine.

Morbror min kom tilgårds morgenen efter og blev liggende kvar det meste af den ugen derfor, at han havde sprængt sig, og han fortalte det, som var hændt, og det var mange, som tog varsel ^[271]af, at de underjordiske var gået i krig, og at det var østover mod Sverige, de var marscheret.»

Medens Lars fortalte, døsedde de andre hen, og da han sluttede, tiede de begge stille. Hans jæspede og blundede lidt af og til; Håken hang bagover på stolen og drog pusten langsomt og pibende gjennom næsen. Ilden var nær ved at gå ud;

ildmørjen lyste mat, og det var omtrent mørkt i kjøkkenet.

Sagte og stilfærdig gik gangdøren op. Der kom en mand ind. Hunden, som ikke hadde givet lyd fra sig, vilde snusende følge etter; men han puffede den lempelig tilbake med foden og begyndte at koste sneen af benene med våtterne sine.

Henne ved peisen kjendte de den kolde gufs i ryggen og kviknede til og så sig søvnige om.

«Er der nogen?» spurgte Lars og hev et par tyristikker på gløderne.

Den fremmede hilste godkvæld og trådte nærmere. Det kvak i dem; finnen var ude og gik ved nattetider. Det var en middelshøi mand i gulgrå klæder af semsket skind med blanke tindknapper. Han hadde en lang frak, der nåede nedover læggene, knæbukser med spattede snorer og dusker, som dinglede langs de brune, slidte kalveskinds røisere. På hovedet bar han en lav ^[272] lue af blått vadmél, vid oventil og kantet med høirøde bånd. Han tog den ikke af sig. Ansigtet var fyldigt og skjægløst, huden brunlig og glinsende. Sorte hårtjavser hang ned i panden og skjulte ørene. De skinnende, små øine blinkede årvågent.

«Godkvæld I, som er i stuen,» hilsede han igjen med syngende mål. «Bruger I ikke her på gården at bede veifarende folk om vinteren sætte sig til peisen og varme sig?» Han brød på ordene og talte dårlig norsk.

Lars mumlede noget, der skulde betyde en hilsen, og at finnen var ude i fælt veir, og flyttede på sig for at gjøre plads. Men Lesbet, som var vågnet og labbede om på hosesokker, trak en stol frem og bad ham sidde.

«Tak, som byr. – Det er blyge karer; ung, pen jente alene i sengen og tre gutter i stuen!» Han skjøv stolen unda og satte sig på vedstabelen tæt ved Lars. «Der skal stærk varme til at tøy opp frossen krop,» sagde han og kastede nogle trær på peisen. «Men godt drikke driver også kulden ud,» og dermed greb han punskemuggen og tømte den tilbunds. «Her bor bra folk her efter ponsen at dømme, men bedre er de vel ikke, end at de låner fattigmand hus i nat?»

^[273] «Det er skrivergården du er på, og cancelliråd Weydahl, som bor her,» svarede Lars. «Han pleier være striks mod dine lige, men han lugter kanskje ikke, at du er her, såfremt du bare drager dig afsted tidsnok imorgen. Ellers får du tale med jomfruen.»

«Det er så, det: skriver og lensmand skjæms ikke for at hjælpes ad med

levebrødet. En har arresten, og en har domsbogen.»

Søvnigheden var som blæst af dem. De var trykkede af den fremmede og sky for ham, skjønt ikke en af dem vovede at te ham en uvillig mine. Slig en fark kunde hævne sig med underfundighed og djævelskab, enten han var fjern eller nær, og det var ikke greit for en enfoldig stakkar at indlade sig med den, som kunde føre ulykke både på krøtter og folk.

Harm for punschen, som var altfor god til så svart et slug, bed Lars af en durabel skrå og tuklede med stumpen. Men ikke før så finnen tobakken, før han med rappe, magre fingre snappede den af næven på Lars, forsynte sig og beholdt resten. Lars svor stygt indvortes; det var sidste stumpen, han eiede og havde, og glode studs til siden, men da han mødte tyvens fule og trassige blik, tiede han. Finnen smiskede sagtmodig: ^[274] «Tvi vorde den, som meget har og ikke af et godt hjerte giver armingen af sin overflødighed.»

Det gik i stuedøren. Finnen lænede sig tilbage i skyggen af peismuren. Jomfru Nannestad bad Håken spænde for. Hun havde sovet lidt og var bleg og fortunlet.

Hun bråstansede og studsede ved synet af den fremmede: «Hvem er det?»

Finnen reiste sig ydmygt og sagde klagende: «En fattig færdesmand, som beder om nattely, mit nådige herskab!»

Hun stod tvilsom: «Gud nåde dig, dersom råden ser dig. Han er hård mod dem i dine klæder. Der er en ledig seng i folkestuen, du kan ligge dér alligevel. Du kan gå did ned straks, og fort dig afsted imorgen tidlig.»

«Får jeg ikke lov til at varme mig lidt her først?»

Hun så ængstelig mod stuen: «Nei, skynd dig did ned. Råden bliver gælen, hvis han træffer dig. – Følg ham du, Lars. Jeg må ind og have på dem pelsene. Pak dig nu, hører du!»

Han nærmede sig hende bedende og gren blidt: «Mit nådige herskab byder da ikke den fattige færdesmand pakke sig og giver ham ikke lov til at varme sig lidt først?»

^[275] «Han burde alt blevet varm af ponsen vor, som han har drukket op,» brummede Lars, der blev modig ved jomfruens optræden. Hun stod som på nåler; hun vidste, hvor hadsk råden var på alle omstreifere, og nu var han fuld desuden, og det kunde hænde sig, han stak hodet ud i køkkenet hvert øieblik.

«Du gjør, som jeg siger, og det straks. – Rap dig! – nå?»

Finnen jeipte modbydelig og vilde kysse hende på hånden: «Inte så storagtig, inte så storagtig, kjæreste jomfruen min!»

Hun veg tilbake og trampede i gulvet. «Pak dig, styggen! Pak dig på flygendes timen, ellers bliver du arresteret! Du er hos øvrigheden her, og den sparer dig ikke, såfremt den får nys om dig. Den skjelner mellem skikkelige færdesmænd og omstreifere og finnetatere som dig.»

Hans onde, gnistrende øine målte hende fra top til tå, hans blik sugede sig ind i hende, tilslut så hun ikke andet end de øinene. Hun blev hvid som et lagen og holdt hænderne for ansigtet.

«Hæhæ, jomfru foruden jomfrudom, du jager mig ud i kolde vinternatten, du! – Men bi du, bi du! Før året er omme, skal du have det koldere! Skikkelig færdesmand! – Skikkelig selv du ungdigre jomfrutæve! – –» Hun seg ende ned ^[276]og ynkede sig; han rakte armene mod hende og mumlede fræsende over hende.

Hans og Lars vilde fare på ham, men finnen smøg sig væk og gled ud af kjøkkenet. Hunden gjøde kvast efter ham; så satte den i et langt, ynkeligt ul.

Lesbet stelte med jomfru Nannestad, der snart kom til sig selv igjen og var svært ræd for, at de skulde have hørt opstyret inde i stuen. Men finnen havde ikke talt meget høit, og da hun lyttede efter, klang stemmerne derinde fra som før. Procuratoren trallede på en vise, og præsten skjændte snøvlende over kortene.

«De må spænde for til præsten,» sagde hun til karene, som stod fortabt rundt hende og havde glemt hele finnen i forskrækkelsen over, at jomfruen dånte, og dermed gik hun. Lesbet mærkede, at hun svælgede tårerne.

Da kapteinen og præsten om en stund kjørte, så Lars i måneskinnet noget sort ligge i snehaugen. Det var hunden, og den var stendød, dræbt med et knivstik i nakken.

Og på hjemveien hændte der Håken noget underligt. Han kjørte vinterveien over Hersetøgården. Præsten sov, og hesten travede jevnt. Med engang sprat der en mand frem fra en ^[277]granbuske og op på meierne og hængte sig fast tæt indtil Håken. «Hei hu – nå skal finnen og fanden fare med præsteskyds!» skreg det i ørene på ham, og medens skydsgutten skalv, og præsten sov fuld mands søvn, og dombjelderne klingrede, og slæden fløi henover veien, så rammen gol i hesten, og

sneen spruttede fra hovene, hang finnen på, til de kom ved kirken. Da hviskede han til Håken, at han skulde læse messe dér inat, og borte blev han.

GUDSTJENESTE

[281] Pastor Lind kørte til annekset søndag morgen. Gjennem et skogsnar, hvor sneen bøiede bartræernes grene, førte veien brat opover. Håken sad bag på og småduppede, endnu ikke rigtig udsovet; præsten styrede selv tømmerne. Det gik trådt, indtil de naaede høiden, og skogen sluttede. Til begge sider strakte sig langsomt skrånende bakker og brede jorder. De hvide flader skinnede og glitrede i formiddagssolen. Af skigarden stak bare staurerne frem og kastede blå skygger henover sneen. Hist og her var klynger af rimpudrede træer. På bakkekammene lå gårdene store og tunge med gråsorte, svære udhuser rundt om hovedbygningerne. Overalt steg piberøgen ret op i den stille luft. Øverst stod åserne med mørk og tagget granskog mod den lyse, frostklare himmel. Det syntes snart, at annekset kanskje var den rigeste del af bygden.

[282] Præsten keg forud langs hesten. Nede i dalsøkken agede en skyds sagtelig afsted med en enslig klingende bjælde. Nu så han ryggen og luen til manden i slæden. Jo—ho —, det var lensmanden. Han slog på for at tage ham igjen, og det bar strygende udfor.

Lensmanden ryggede hesten til høire for at lade dem passere forbi, men præsten sagtnede farten jemte med ham.

«Godmorgen, lensmand, – skal De også til annekset idag?»

Lensmanden snudde sig halvt om i sædet. Mellem den opbrættede pelskrave og den lodne skindhue med sorte vadmels ørelapper viste sig et høitideligt, rynket ansigt med store hornbriller.

«Godmorgen, hr. pastor – pr, pr vil du stå, blakken! – Jeg skal så, men jeg agter mig desværre ikke til kirke. Min tid er dispenseret søndag som hverdag. Pro tempore gjælder det en inquisition eller ransagelse hos nogle kanaljer i Vestbyåsen. Sådanne personer er i regelen helst at antræffe om søndagene; at de skulde være blandt den kirkesøgende almue, er som regel ikke at befrygte for. Hehe!»

«Det er bra, De er ivrig, lensmand, det trænges såmæn. Der indfandt sig én hos selve skriveren [283] for ikke længe siden» – pastoren brød sig ikke om at sige igår – «og skræmte pigerne. Jeg var der tilfældigvis om aftenen, og på hjemreisen var knægten fræk nok til at springe op på meierne hos mig. Han forsvandt ellers, næsten før jeg blev opmærksom på ham, – skjønte vel feiltagelsen, at det ikke var en almindelig bondeskyds.

Håken fortrak ikke en mine ved at høre sin beretning om nattens hændelser gjenfortalt på denne måde.

«Skulle én ha hørt sligt satans spel! Hm, hm, jeg ber – Rakkets impertinents er i stadig stigende, hr. pastor, men jeg skal knibe dem, dersom kun –»

«Jaja, gjør deres bedste. Men jeg er vist sent ude,» afbrød præsten.

«Jeg skal straks undersøge,» og lensmanden rodede indenfor pelsen efter klokken, men før han var færdig, smældte den andens svøbe, hesten skjød forbi i fuldt firsprang, og lensmanden blev siddende igjen og stirre efter ham. Han puttede klokken tilbake i vestelommen, strøg betænksomt et næsedryp bort med lovåtten og smaalo: Så, pastoren var efter udseendet at dømme ikke reist fra cancelliråden før inat.

Blakken ruslede videre. Det havde ingen hast [284] for justitsens håndlanger; kanaljerne i Vestbyåsen sov om søndagen, så syndede de da ikke i helgen.

*

Tæt ved kirken lå klokkerboligen, hvor præsten altid tog ind, når der var messe i annekset. I kjøkkenet solgte konen kaffe til almuen til en pris af en kobber-toskilling for koppen. Den forretning havde ikke lønnet sig rart i det sidste; kirkesøgningen blev mindre og mindre år for år. Inde på stuen pleiede præsten at iføre sig ornatet, da det var altfor koldt og uhyggeligt i sakristiet, og modtage dem, der havde noget at afhandle, før tjenesten begyndte.

Omkring vangen havde hver større gård sin stald, hvor man satte hesten og kjøredoningen fra sig under messen. Det var tømmerskur, byggede i række og rad og åbne på den side, som vendte mod kirken. Det lod ikke til at være mange folk idag; der var neppe et halvt snes hester.

Ved præstens komme havde det alt ringet første gang. Klokker Hågensen stod liden og tyk i døren til sit hus, modtog vadsækken med kjolen og kraven af

skydsgutten og bar den ærbørdig efter sin overordnede ind i stuen. Den var liden og trykkende varm, og ovnen var glohed. Skjønt kjøreturen havde kvikket præsten op efter ugens [285]svir, følte han sig uvel, og han blev kvalm og skjælven ved den lummert bedske damp af kaffen, som konen bragte.

Tak, han skulde ikke have. Var der ingen, som vilde ham noget? Nå, nogen særdeles forretninger var der jo ikke. Om Hågensen vilde være så snil at række ham ornatet?

Klokkeren vovede at minde om, at elve personer havde ladet sig antegne til altergang.

Altergang? Skulde der være altergang idag? Det havde han så sandelig ikke erindret. Der fandtes vistnok hverken vin eller brød. «Å se efter i vadsækken om Gine skulde have husket på det. Ikke? Så, der står vi.» – Præsten kastede ærgerlig kjolen om sig.

«De skulde ikke tilfældigvis have vin i huset? Nei, naturligvis ikke. Men nadveren kunde måske udsættes til næste prækensøndag.»

Hågensen bemærkede underdanig, at enkelte af de antegnede var åsmarkinger og havde særdeles lang kirkevei, endog flere mil.

«Det var da som –» Tanken på kapellanens sladdervorrenhed og den forestående bispevisitats foruroligede præsten. Der var stedse nok af uleilighed og tåbelig misfornøielse. Den som bare vidste råd, – kanske Hågensen vidste noget?

[286]Klokkeren snød sig agtelsesfuldt: Dersom den ellers var anvendelig, så vilde ingen kunne gjøre forskjjel på hans hustrus ribssaft og den sædvanlige altervin.

Lind grundede, – dette var resikabelt. Dog nød bryder alle love.

«De indser, Hågensen, erindringsmåltidet er ikke af Christus knyttet til en bestemt drikkelig substans; vinens art er ikke nærmere angivet i skriften. Men det usyrede brød –?»

«Med hr. pastorens permission, i det såkaldte fladbrød bruges ikke surdeig, samt kan det brydes i stykker eller beten.»

Beten? Et lynsnart billede af nattens uheldige kortspil fløi gjennom Linds trætte, forvirrede hjerne. Han kniste nervøst: «Nu, så er vi ikke bet, min kjære

Hågensen! Men hør her,» fortsatte han og lagde hånden fortrolig på klokkerens arm, – «hvad vi som oplyste mænd kan diskutere os imellem, bør ikke spredes ud blandt den menige almue. Det kunde vække unødigt forargelse hos de enfoldige. Forøvrigt er der på min ære ikke noget galt deri. Bring så kun det fornødne.»

Klokkeren snød sig atter og ilte med at hente en flaske af sin kones ribssaft og et stykke fladbrød. Præsten hægtede imidlertid kjolen igjen.

[287] «Få det bare i orden. Lad mig dog først smage saften – den er temmelig syrlig; kom til en sikkerhed en del stødt sukker deri. Å hjælp mig lidt med kraven. Så tak! – De bringer altså det fornødne hen i sakristiet, og jeg stoler på Deres diskretion.»

Medens præsten vandrede til guds hus, klemte kirkeklokkerne atter ud over den skinnende hvide, søndagsstille bygd. Derpå taug de en liden stund; så tog de fat påny for at ringe sammen, og nu først strømmede den ventende skare, som ikke var meget talrig, ind i kirken.

Da Lind steg på stolen, kjendte han pludselig smagen af den dråbe saft, han havde drukket, skarpt og ækkelt; den brændte ham i halsen. Hans hænder var klamme, rent våde, og han følte en irriterende prikken i fingrene. Det tynde, grå hår klæbede svedigt til panden, og der var røde flækker på hans hule kinder. Det forekom ham, at de skidne, kalkede mure rykkede på sig, og sænkede han blikket ned mod gulvet, hvor halvhundrede mennesker sad spredte – folk fra hver gård i hver sin lukkede stol, ligesom deres hester udenfor var stillede i hver gårds stald – så svimlede det for ham. Det var nok gået vel stærkt til hos cancelliråden.

[288] Endelig fugtede han læberne med tungespidsen og læste dagens evangelium med svag, bævende røst. Det var om Jesus, der lærer som barn i templet. Han kunde i øieblikket ikke få gjort noget ud af den tekst. Talte lidt frem og tilbage om de selvkloge skriftlærde og det enfoldige barn, stansede og hostede og fandt ikke fortsættelsen. Men prækenen *måtte* gjøres længere.

Han tog sig krampagtig sammen, mindedes uvilkårlig sin dimisprædiken nede i Kjøbenhavn for mangfoldige år siden, gjorde en brat overgang, og før han selv vidste om det, repeterede han den høit og tydelig. Dens tema var det geistlige læreembedes betydning.

Forsamlingen nede på gulvet studsede; den var ikke vant til at høre sin præst

udtrykke sig så flydende og lyttede andægtig til hans ord.

Der gives nu for tiden ikke få, der sige, vi behøve hverken præster eller andre geistlige embedsmænd, såsom de hverken forskaffe os brød eller kød eller anden nødvendig føde eller bistå os i at drive vore forretninger eller i at vælge retskafne hustruer eller bringe os penge eller arbeide.

Således begyndte han, gjendrev derpå denne påstand og viste, at den havde sit udspring i ^[289]letsindighed og vankundighed, og skildrede derpå kirkens oplysningsarbeide som en fortsættelse af skolens; thi hvor børneopdragelsen har lagt en god grundvold, der bygger kirkens prædiken videre og søger ved åbenbaringens og fornuftens lys at rense sindene, at befri sjælens ædle metal for dets slagger. Endelig udviklede han den virksomme geistliges pligter med hensyn til den rette forvaltning af sakramenterne og de øvrige kirkelige forretninger.

Men af meget større betydning end alt dette er det dog, at præsten tillige for hvert lem af sin menighed skal være en forstandig ven og rådgiver, der ikke alene i sin prædiken betoner menneskeheds høie bestemmelse, der opfyldes ved den rene menneskeligheds udfoldelse hos ethvert individ og ved sjælens daglige forberedelse til evigheden hos gud. Han forkynder borgerdyds og veldædigheds ædle skjønhed og begribeliggjør for sine tilhørere virksomheds, fredsommeligheds og fordrageligheds store værd og nytte. Thi dette er lærdomme, hvilke, når de bære frugt i menighedens livsførelse, forjage råhed, grumhed og træg dovenskab samt smelte overtroes og ufordrageligheds hårde isdække ved mild ^[290]menneskekjærligheds varme forårssolstråler og udvikle både hjertet og fornuften.

Men forsvinder i menigheden uvidenheds og vankundigheds nat for oplysningens morgen, og bliver gudshuset for landmanden en sand helligdom, hvori han forglemmer nag og vrede og med rørt hjerte rækker naboen hånden til forsoning, og hvor tvedragt og had give plads for broderlig enighed, da haver præsten høstet den skønneste løn for sin gjerning, da er han støttet og løftet af menighedens agtelse og kærlighed.

Tråden glap for Lind, han stoppede med et; bent nedenfor ham sad den rige Jørn Mæhlum og kaldflirte. Ham skyldte han på tredie året for seks tønder byg fra den høst, han spillede bort kornavlingen sin til landkræmmer Korslund fra vestsiden.

Slutningsbønnen fremmumledes uforståelig. Han gik ned elendig mat og tør i munden.

Under altergangen rystede kalken i hans hånd, og imedens pintes han af den skrigende og uharmoniske salmesang. Det var tildels hans egen skyld. Efter den evangelisk-kristelige salmebog, som Lind havde fået indført af menigheden, istemte klokkeren salmen:

[291] Du Jesu bød mig i dit ord
at møde ved dit nadverdbord;
her jeg skal ihukomme dig
så vist du ihukommer mig.

Men i en stol for sig selv sad to gamle tunghørte piger fra Åsmarken med en storstilet, skindbundet Kingo, og de vidste ikke bedre end at finde frem den salmen, som forud præsten Adler altid brugte ved altergangen:

Til Herrens bord i Jesu navn
jeg agter mig at gange
til hjertetrøst og sjælegavn,
til salighed at fange.

Men ak jeg ved
hvor ond og led
jeg er i synd og usselhed,
hvorfor min sjæl er bange.

Versene var længere for dem, og de gjorde en pause for hvert nyt, medens klokkeren kilte ufortrødent på, så da menigheden var nået til det femte vers:

Ak, da jeg kommer ei ihu,
hvor svag jeg er, hvor nådig du,
let glemmer jeg der pligt og kald
og synker dybt fra fald til fald –

da sang de gamle piger på det tredje:

Gud rydde af mit hjertes rod
alt ukrudts vilde grene!
Gud bøje det til sig i bod
og eie det så ene!

[291] Gud nådig tag
fra mig hver dag
al synd og skam og nid og nag,
gjør mine tanker rene.

De havde ikke mere end tre vers, og fordi folk rundt om dem fremdeles holdt bøgerne i veiret og bevægede munden, tænkte de sig først lidt om og begyndte i sin enfoldighed forfra endnu en gang, og idet Hågensens skingrende trompetstød, fulgt af menighedens summen, triumferende førte niende og sidste vers tilende, kom de efterpå klagende:

Men ak jeg ved,
hvor ond og led,
jeg er i synd og usselhed,
hvorfor min sjæl er bange.

Efter gudstjenesten sad pastoren alene i sakristiet. Han var dygtig medtagen af formiddagens anstrængelser. Hjertet hamrede, alt i et fløi der små skyer for hans øine, det bævede og rykkede i alle kroppens fibrer og suste for ørene. Foran ham stod den halvtømte saftflaske og kalken, hvori der var en slat igjen efter uddelingen af sakramentet. Skjælvhændt slog han den ud, tørkede det hellige kar omhyggelig af på kjolen, hældte i af flasken og drak. Den syrlige, kolde drik læskede kun for et minut: Den rumlede i ^[293]maven, lagde sig på tungen, blev ligesom siddende fast i halsen og vilde op igjen.

Klokkeren kom og spurgte, om pastoren ønskede middag.

«Hils Deres kone og sig mange tak, men jeg skal ikke have idag – jeg reiser hjem med det samme. Jeg tror jeg har forkjølet min mave på turen. Å hør, Hågensen, De skulde vel ikke kunne skaffe mig en lille dram?»

Jo, han var istand til det, såfremt simpelt kornbrændevin kunde gjøre det. Og dermed skyndte præsten sig med Hågensen i hælene hen til klokkerboligen. Folk på kirkebakken tog luerne af, og de hilste igjen med tause nik.

JOMFRU NANNESTAD

^[297]Våren var kommen brat på folk, og de havde fået det travelt med at gjøre sig istand til ånnen.

Solen glitrede på sneen, der endnu dækkede skrivergårdens jorder i hældingen mod fjorden. Men nedad lønnealléen silrede småbækkene over blank holke, og langs veikanten stak torven frem med gult, fjorgammelt græs. Mellem de bare strandstene og den skiddengrå, ufarbare is var en rende åbent, blått vand,

hvor en flok ænder svømmede som sorte prikker.

Cancelliråden stod bag fjøset og så på, at gjødselen kjørtes ud. Han havde brættet hatteskyggen ned og knyttet et uldtørklæde om halsen, for det blæste skarpt, så brask og halmstrå dansede i vinden. Den vide, langskjødede vadmelsfrakke nåede til kraven på hans støvler. Overkroppen begyndte at blive for svær for benene, og han støttede sig til en sølvknappet stok.

[298] Han var grættet og i dårligt lune. Den forbandede Palmstrøm, hvem han af sine grunde havde båret over med i det længste og mere end det, havde øvet den streg at stjæle blegelærredet fra majorinde Brager. Det måtte være Palmstrøm, både fordi frækheden lignede ham, og fordi han var seet snusende omkring Emilienberg i skumringen. Dette var for drøit. Fuglen skulde nappes denne gangen, især da lensmanden havde udtalt sin mistanke i uforblommene ord.

Karene, som måkede i halvmørket inde i den høie, murede kjælder, skottede ud på ham og skjønte, at husbonden ikke var blid, og holdt på så ivrig de kunde. Langslæde efter langslæde kørte opover bakkeknæggen til fjøset, svingede bort til kjælder døren, blev læsset på og drog igjen. Meierne skurede gnissende mod marken.

«Hui du! – Vil du med dig – så, hui!» gneldrede en opløben, rødhåret gut i stemmeskiftningen til en spræk unghest, som ikke vilde rygge tilbage ved døren. «Nåda, blakken – hut!» sled han hidsig i tømmerne.

«Hvordan er det, du kører, Jens Sveum?» irettesatte Weydahl. «Vil du værsgod fare pent med hesten.»

«Det er en svingamp,» svarede gutten kjapt.

[299] «Han er så stivkjæftet, at –» og rykkede påny uvorrent i tømmerne. Hesten steilede, så den sørpede, brune søle skvat, og satte det ene bagben udenfor skjækerne.

«Kom hid!» tordnede råden. «Fort dig lidt og lei hesten med dig.»

Gutten lystrede tvært.

«Du har sælet galt på også, din slusk!» skjændte Weydahl og rappede sint til ham med stokken over ryggen. «Se på høvret – det ligger skakt og bryder hesten. Tag sælen af.»

Jens nøiede sig med at lette på høvret. «Det er en skarvesæle,» mukkede han.

«Tag sælen af, har jeg sagt!» – Det skede, men trevent og sendrægtig. Det kogte i råden. Med den ene hånd rev han hovedlaget af, med den anden fattede han Jens i nakken og klemte til. Gutten svaiede frem og tilbage under hans greb og gabte stort af skræk og smerte: «Au!–a–a!»

«Jeg skal lære dig at kjøre, jeg – fare slig med det stakkars dyret!» Weydahl tvang mundbitet ind i gabet på ham, viklede remmerne om næven og ruskede til, medens han dunkede ham mellem skuldrene med stokkeknappen. «Jeg skal lære dig! – Er det bedre for øget, din satans dreng, end for dig kanske?»

[300] Han løsnede taget, og gutten tumlede halvkvalt og tutrende overende. Da han reiste sig og grædende luskede unda var han blodig ved mundvigerne.

De i kjælderen havde imidlertid sluttet at måke; de, som kjørte, havde standset nedenfor bakkeknæggen. Nu fik de fart i sig påny.

Råden klappede hesten, der var blank af sved: «Har de været slemme med dig da, blakken? – Har de det?»

Madklokken skranglede i og ringte ind til middags. – «Å, du Mathias,» råbte han. «Sæt blakken på stalden og stel den godt.»

Klokkerne fra de andre gårde i grænden stemte i med; de rettede sig alle efter den på skrivergården. Det ljomedes udover i den vårfriske dag.

*

Om eftermiddagen inspicerede atter cancelliråden gjødselkjøringen. Han lagde særdeles vægt på gjødselens behandling; den var måske det vigtigste kapitel i det fornuftige landbrug, burde være en del af landmandens katekismus så at sige. Han var i bedre humør. Det var vist gjørligt at spare Palmstrøm alligevel – forhørene kunde blive ubehagelige for mange – men jamen måtte den forhærdede gavtyv passe sit skind herefter.

[301] Vinden var taget til, og det var ikke frit for, at snoen kjendtes bidende kold. Alléens trær kastede lange, blå skygger henover sneen. Lyset faldt skråt ind gennem kjælder døren og Weydahl gav nøie agt på Jens Sveum, der nu var med og måkede og ikke mere skulde betroes nogen hest for det første. Den slyngel kunde trænge en ordentlig overhaling af og til, såfremt der skulde blive en brugbar krop af ham.

Med et slap Jens grebet og karede med foden i dyngen. «Jeg har fundet noget

rart, jeg!» sang han op.

«Hvad er det, min dreng?» spurgte Weydahl.

«Det er ikke en kalv – – – Jeg tror mest det er et ungelig, jeg.»

«Et barnelig?» – Cancelliråden skrævede over dammen foran døren og keg ind i kjælderen. De to mænd, som var der, gik bort til gutten. Varsomt løftede en af dem i veiret den fundne gjenstand, der skimrede hvidt, og bar den udenfor. Det var et barnelig.

Det blev lagt på sneen og tørket af med en gammel sæk, som Jens hentede. Mændene stod tause og så på det. Det var liget af et nylig født, fuldbåret barn, derom kunde ingen tvil være, ^[302]og en blålig stribe om halsen røbede tydelig nok, hvorledes det var kommet af dage.

En slæde arbejdede sig langsomt opad bakkeknæggen. Da kremtede cancelliråden og sagde: «Den sag må undersøges. Bring det hen i vognskjulet og stæng for døren.» – Så gik han. Der var et underlig stivnet udtryk over hans ansigt, og han bed tænderne hårdt sammen.

Karene skridtede efter med liget tullet ind i sækken. Bagerst diltede Jens Sveum og gren ondskabsfuldt.

*

Cancelliråden holdt undersøgelse. I det store køkken samledes alle gårdens voksne kvinder og de fra husmandspladserne med. Det var en halv snes stykker. De vidste, hvad det gjaldt. Nogle unge jenter var blyge og rædde, som om de var bange for, én skulde tro dem skyldige. De ældre var roligere og sikre i sin sag; for én kunde vel ikke mistænke dem.

Weydahl sad ved bordenden taus og mørk. Han havde i forveien talt i enrum med husjomfruen. Hun skulde bistå ham ved undersøgelsen. Hun gik fra kvinde til kvinde, åbnede deres kjoleliv og kjendte på deres bryster, om der var melk i dem. Hun var overmåde bleg og talte ikke. ^[303]Rådens øine fulgte med fra den ene til den anden; de syntes, hans blik ikke var til at undgå.

Der var varme på peisen, og ilden brændte sprakende. En kaffekjedel, som var hængt på, var afglemt, og tilslut kogte den over, så vandet randt hvislende og dampende ned i gløderne. En gammel, indskrumpet huskjærring havde ikke hjerte til at tåle dette; rask løftede hun kjedlen af og sagde: «Det var da synd for

den gode kaffeen!» – Ordene skar igjennem stilheden; men der var ingen som brød sig om dem.

Turen kom til hende. Hun lo med sin tandløse mund: «Hi, hi – jomfru, skal du til mig og? – Hi, hi!» og vred sig væk. Råden vinkede utålmodig og bydende; og så hængte hun selv trøien op, men harmen og skammen sydede i hende.

Undersøgelsen var endt og den skyldige ikke opdaget – var altså ikke dér fra gården. Råden gav tegn til, at kvinderne kunde fjerne sig. Men da fór den gamle frem: «Er alle vi andre undersøgt, skal jagu' jomfruen også tilpers!» – Hendes magre klør hugede sig fast i jomfruens kjoleliv og sled det op. Julie Nannestad satte i en hvinende jamren og vaklede og styrtede baglænds over en krak, så hun blev liggende med ryggen ^[304] mod bordkanten. Hendes særk var våd foran under brysterne.

«Der ser du purken, som grisen åtte!» skreg kjærringen hæst.

Det underlig stivnede udtryk lagde sig atter over rådens ansigt. Han tog jomfru Nannestad ved armen og reiste hende op. Hun gik med ham gennem stuen, hvor dugen endnu lå på spisebordet fra middagen, og til sit værelse. Det var det samme kammers, som hun og moderen havde havt, da de passede huset, før den nye skriver kom – han, som fra hendes barndom af havde været den største og mægtigste, hun vidste.

Hun kastede sig på sengen. Cancelliråden stillede sig ved vinduet og så ud. Bag åserne på vestsiden dalede solen i flammende brand. Skyggerne bredte sig mørke over isen; men vandet i råken langs stranden var som blod. Gjenskinnet fra den strålende himmel faldt stærkt og rødt ind i kammerset.

«Weydahl – hjælp mig! Hjælp mig, Weydahl!» – Hun sad og så efter ham uden at græde, men hvid af rædsel.

«Jeg må sende bud efter lensmanden. Jeg kan ikke hjælpe dig stort nu.»

^[305] «Å, hjælp mig – hjælp mig!» tiggede hun igjen og borede hovedet ned i puderne.

«Jeg skal gjøre, hvad jeg kan, men det er ikke meget. – Julie, du skulde have fortalt mig det før – før kunde jeg have hjulpet dig.»

«Jeg fortalte dig det, cancelliråd,» hviskede hun.

Han huskede det. En gang havde hun nævnt, hvorledes hun troede, det var fat

med sig – en kvæld, hun havde været svært træt og trist og havt dybe, blygrå ringer under øinene. – «Du sagde det bare en gang, og jeg tænkte, du havde taget fejl, siden – –»

Hun hulkede, løftede hovedet og stirrede forvildet på ham, og han rev vinduet op som for at få frisk luft. – Han havde kviet sig for synet af hende og havde hele tiden stået med ryggen til; nu vendte han sig og så fast og tungt på hende. «Jeg må sende bud efter lensmanden,» sagde han utydelig. «Men jeg behøver måske ikke lade nogen holde vagt over dig inat. Jeg låser døren, og du vil vel helst være alene – – Jeg må sende bud efter lensmanden imorgen. Det er for sent i kvæld.»

Han slog vinduet i og strævede længe med den ene haspe, som han satte på, for hånden skalv. Hun trykkede igjen ansigtet mod puderne ^[306] og hørte, at han låste døren efter sig. Hun lå uden at røre sig, medens gjenskinnet fra solnedgangen svandt, og tusemørket sneg sig ind til hende.

*

Naboerne ventede forgjæves på, at skrivergårdens madklokke skulde ringe tilkvælds. Den hang stille. Omsider vågede en sig til at begynde ringningen selv, men de første slag klang usikre og undselige. De andre studsede; så skyndte de sig at ringe selv. Men den dag åd de kvældvorden en time for sent dér i grænden.

Natten var sort og måneløs. – Om morgenen drev fint duskregn over fjorden og landet. Lønnetræerne sprikte med nøgne grene i den grå, slørende tåge. Da var jomfru Nannestad rømt. Vinduet i kammerset stod på vid væg. De ledte efter hende og fandt hende i råken så nær stranden og på så grundt vande, at det var klart for alle, at hun havde holdt sin dødsens vilje fast også under den sidste kamp.

DEN STORE NØD

I.

^[309] Vilter lærkejubel fyldte luften, fra alle kanter kom den, rislede som en regn af kvidrende toner fra den skyfrie, soltindrende himmel. Skjønt det var tidlig på

formiddagen, lagde allerede varmedisen sig over egnen, grålig og dæmpende høisommerens stærke farver. Åserne på vestsiden speilede sig mørke og fiolette i den grønblanke fjord. Det var rigtig et drivende veir for mark og eng. Men mangesteds lå agrene brak, og frodigt ugræs søgte fåfængt at skjule den sorte jord med myldrende blomster. Og dér, de var tilsået, spirede sæden tynd i gisne striber og med store, bare flækker. Folk havde nok havt det snaut med korn til udsæd den vår.

I skyggen bag kirkevæggen stod Palmstrøm og organist Nyeberg og snakkede med Lars graver, der rodede på bunden af en næsten færdig grav. Organisten var svært mager, og pukkelen ragede ^[310]spids og kantet frem mellem skuldrene. Hans hvidlige ansigt var sløvt og tankeløst, og han så ud, som han frøs trods varmen.

«Det steger godt nu,» sagde Palmstrøm.

Lars langede en spade grus op, rettede sig pustende og tog hatten af sit skaldede oldingehoved. Hans svage øine, der ingen bryn havde, dølgede sig lyssky under slappe øienlåg. Næsen var liden og flad; et net af blårode årer grenede sig fra dens spids over de fede kinder. Hans lange, hvide skjæg skjulte munden.

«Fanden ved, hvordan folk kan have det så travelt med at dø om sommeren,» svarede han. «Det er synd på den, som skal mase med at få dem i jorden – Vi stræver os fordærvet i denne heden både jeg og sønnen min.»

Nyeberg smilte ynkelig: «Han ved vel også, hvad de, som ikke dør, skal leve af i sommer – – Men du har det gildt med fortjenesten, du Lars.» Han så bortover kirkegården, hvor der var mange hauger med frisk muld, og hvor der gabte seks sorte svælg af grave, som endnu var tomme.

«Det er ikke værst med fortjenesten, ja – Men det har slig en helvedes hast med dem som skaffer den.»

^[311]«Han synes vist præsten også, deres hastværk er uhøveligt,» sagde Palmstrøm. «Han venter jo med jordpåkastelserne, til han kan besørge adskillige i et kjør.»

«Han forrettede tyve her om torsdagen,» oplyste graveren og begyndte påny at arbejde. De andre satte sig på en ligsten og taltes sagte ved. De agtede sig til pastor Lind for at bede om, at Nyeberg kunde bekomme lidt understøttelse af kornmagazinet, der skulde være under sognepræstens bestyrelse. Graverens

spade hug og skrabe og slængte grus og småsten i veiret. Men snart gjorde den en stands, og de hørte en klukkende lyd, som om der blev drukket af en flaske nede hos ham.

Nyeberg sukkede. «Ringerdrammerne flyder jævnt for tiden,» sagde han høit.

Hodet til Lars viste sig over randen af graven: «Å – ofte skjæms de ikke for at komme brændevinsløse i tårnet; de siger, de har ikke råd.»

Nyeberg mente, at det sikkert rev i halsen, det, som netop blev drukket, og der var et grådigt glimt i hans blik.

Graveren forsvandt igjen og tuslede en stund for sig selv. Så keged han op: «Vil du have en slurk kanske?»

^[312] «Tak, som byder.» Nyberg gik hen efter flasken, som raketes ham, bøiede sig tilbage og drak dygtig. – «Bi lidt!» råbte Palmstrøm.

«Svensken vil og have,» sagde Lars.

Organisten tog flasken fra munden; der var noget, som skranglede i den, og han rystede på den. «Hvad er dette?»

Graveren kneb øinene helt sammen. «Værsgod, svenske, hvis du vil have.»

«Hvad er det, som er på buteljen?» Palmstrøm betragtede den mistænksomt.

«Det er ikke farligt stoffet. Jeg puttede bare ned på en liden bensplint; det skal være godt for modsot, og jeg tænkte Nyebergen kunde trænge det.»

Organisten satte sig mat på ligstenen. Han blev kvalm, og den kolde sved brast frem på hans pande. «Dit stygge bæst!» skjændte han. Palmstrøm skraslede: «Nei, piske mig, forsmår jeg ikke drammen din alligevel, om jeg så ikke havde vanet brændevin før i mit liv.» – Graveren lo tørt og greb igjen til spaden.

En gutunge kom springende gennem kirkegårdsgrinden og skreg: «Bedstefar, bedstefar! Her er én fra Nerlien – – Færden er alt forbi skrivergården!» En duknakket mand i helgepuds og med trøien på armen fulgte efter.

^[313] Lars kløv op af graven. «Jaså. Vi har dem snart da.»

«Hvem er død på Nerlien?» spurgte Palmstrøm. Manden svarede, det var den ældste sønnen og datteren.

«Å nei da, to stykker af ungerne! Jeg undres, hvad han Gubrand tænker om

det, jeg,» sagde svensken medlidende. «Men vi må skynde os til pastoren, Nyeberg – – – Han skal rimeligvis forrette med det samme, siden de er fra en storgård.»

Graveren gik til kirkedøren, stak en underlig, diger nøgle i låsen og vred den rundt, så det peb, og slog de jernbeslagne fløidøre tilside. Den duknakkede, som var med ham, så nysgjerrig ind i det øde, skumle midtskib. Gallerier med udskåret træværk tog af for lyset, der faldt gennem smale vinduer i tykke mure, og svære, kalkede pillarer kastede skygge.

De steg op vindeltrappen til tårnet. Dens høje trin var glatte af slid, og de holdt sig godt fast i det taug, som tjente til handtrev, for ikke at glide. Gamlingen, som var kjendt, krabbede fort afsted; men Nerlikaren måtte være varsom med, hvor han satte benene. Derpå krøb de tvekroget henad det lange, lave loft, stødte på en stige, som gav sig knirkende under dem, og ^[314]endelig var de i det firkantede tårnrum hos klokkerne.

Der var skymt, men Lars rev lemmerne fra gluggerne, og dagen strømmede stærkt og blændende ind. Dybt nede lå bygden i rig solglans med store gårde og vide, frugtbare marker. Slåtånnen var i fuld gjænge, og på engene drev folk flittig på med høbergningen. Som små dværge vandrede svensken og organisten over præstegårdens tun. – I øst var et bælte med milebred skog; mod nord strakte fjorden sig trang og grønlig, men mod syd bredte den sig blånende ud; i vest stængte sorte åser og fjerne fjelde for synet.

Nerlikaren lagde trøien fra sig og trak en flaske og et stetløst glas frem af lommen. Han skjænkede i og bød; siden drak han selv. Skulde det ikke ligeså gerne være en støit til straks? De blev enige om det. – Flasken stilledes i en krog, hvor der var en dyng af glasskår og flasker før.

«Der er vel flere lig i vente?» spurgte karen.

«Syv idag, men de tre er fra husmandsstuer,» svarede Lars. «Jeg ser færden i Veltbakken nu.»

Så tog de fat i rebene og halte til; klokken rørte svingende på sig; det drønnede døvende ^[315]mellem tårnets snevre vægge og kimedede og klang og sang langt udover gennem gluggerne.

Og klokken kimedede, den klang, og den sang, og de undte den liden hvile. Efter en færd fulgte den næste, og slig blev det ved, indtil den syvende og sidste for den

dag havde fået sit ærinde udført. Den ene kar afløste den anden i tårnet hos Lars graver, og selv de fra husmandsstuerne havde flasker med. Han holdt ud; thi øvelse gjør mester, og han var fra ungdommen af blevet hærdet mod ringerdrammer, og rebet rykkedes ham ikke af næven, skjønt de rigtignok ingensinde før havde været så talrige, og skjønt sønnen om kvælden pleiede at fire gamlingen ned trappen, da han ikke turde lide på fodfæstet til far sin.

Og klokken kimedede og klang og sang udover med malmrøst: Sulten suger, og soten slår – nød i Norge! Den sommer forkyndte alle kirkeklokker det samme i alle bygder. Der var landsdele, som nu på sjette året lyttede til denne forkyndelse; men did til egnen var dens budskab tidligere ikke nået i sin fulde tyngde.

Dér havde de klaret sig hidtil, og længe havde de klaret sig bra. Overflødige avlinger var afsatte med megen fordel, og aldrig havde bønderne været så kry og umedgjørlige på markederne, ^[316] som efterat krigen havde spærret indførselen og friet dem fra kappestriden med danske kornet.

Også når høsten var dårlig, solgte de. Den store vinding lokkede, og de fleste havde efter skik og brug et års oplag på staburene at ty til. Men stabursbingerne tømtes efterhånden, og man gjemte ikke for meget til udsæd; den minkede for hver vår. Man nyttede de høie priser, medens de var der, og håbede på gode åringer, og at krigen ikke kunde vare evindelig.

Amtmand Winterfeldt pålagde præsterne at forhandle med sine sognebørn om oprettelse af kornmagaziner ved frivillige bidrag. Det var forgjæves. I somme præstegjæld æggedes bønderne op; de vilde ikke danse efter øvrighedens pibe mere, end loven tvang dem til, og det skulde vist ikke hænde, at de ikke avlede nok til sig og sine og endda havde tilovers til salg; småfolk og husmænd magtede kanske undertiden ikke at brødføde sig selv, men da søgte de hos den mere velstående og husbonden den hjælp, som aldrig nægtedes dem. Sommesteds var de føieligere; magasinet skulde de bygge, dersom tømmeret frit kunde hugges i kongens almenning, men ikke vilde de enfoldig sløse korn væk til at lagre i det. I en bygd vilde de tinge med øvrigheden: villighed ^[317] var villighed værd; de skulde skaffe både magazin og korn, når amtmanden havde lyst på det, såfremt det blev gårdbrugerne nådigst forundt at brænde det brændevin, som de trængte til husbehov. – Præsterne gav sig rent over og indberettede, at deres bestræbelser havde været uden resultat.

Så oprandt våren 1812. Da agrene var tilsået, var kornbingerne omtrent tomme. Nogle få tønder havde man vel i behold hist og her for ikke at sættes i forlegenhed, forinden den nye avling kunde bringes til kværnen; men det var også alt.

Sommeren var regnfuld, og det var ikke rart med slåtten. Man trøstede sig med, at rugen stod lovende og vakkert. Men en kvæld ved midten af august lagde tågen sig så tæt over egnen, at det for dem, som boede oppe i åserne, tog sig ud, som om fjorden var vokset til en vældig sø og havde skyllet over det lavere land, så kun de høieste knauser og bjerge svømmede som øer på dens vande. Lidt over midnat lettede den pludslig, og himmelen blev klar. Men da solen randt, begyndte det at dampe af fjorden, og nu var det frosttåge, som kom.

I den tidlige morgen trådte menneskene ud af sine huse. De kjendte den klamme, isnende kulde og så markerne hvide af rim. De skyndte sig bort på jorderne, plukkede aks og undersøgte dem nøie. ^[318]Når de klemte på frøet, tød en liden blank dråbe ud. De vidste, hvad det havde at sige, og plukkede flere aks. Frosten havde mærket hvert eneste et. Dagen blev varmere. De gik timevis fra ager til ager og prøvede. Ikke én flæk havde natten skånet.

Avlingen var skadet, men værre fôr den siden. Kulden drog nedbør efter sig. Skikkelig lotørk blev der ikke tale om, og tilslut var sneen der, medens rugen endnu stod på stør.

Da begyndte mange at lede efter de småbøger og hefter, som ængstelige og bekymrede patrioter havde uddelt til almuen, men som de forhen havde leet af og slængt ulæste væk. For i de bøger var der skrevet om, hvorledes den skulde berge sig, der ikke havde mel nok til mad eller måtte greie sig med det, som var bedærvet. Den vilde snart være bra rustet, som forstod sig på de ting. De havde vel ofte anvendt kneb for at drøie melet; men nu blev der neppe forslag i sligt.

Tærskningen blev omhyggeligere gjort end nogensinde. På låverne blev sliren svunget af fortvilede arme, der hamrede løs, som håbede de at tvinge føde frem af den morske, halvraadne halm.

En kvæld lige under jul sopte Mathias Nordsveen ihob på låvegulvet det korn, han havde ^[319]fået på husmandspladsen sin; han brugte limen godt og skrabe med både avner og frø og lyste efter med tyristikker, forat der ikke skulde ligge noget igjen. Det blev en pose fuld. Han løftede på den og veiede den i en hånd,

bar den ud på tunet og stirrede betænkt op mod himmelen. «Kjære dig, vorherre,» sagde han, «har du taget storslumpen kan du jamen have resten med!» og hev posen i veiret, så det, som var i den, føg for vinden, gik ind til kjærringen sin og bad hende koge rømmegrød af sidste meldusten, de havde.

Dette kunde altid Mathias Nordsveen gjøre, for cancellirådens folk de svalt ikke ihjæl. Hos ham blev flere hjulpet end de, som hørte skrivergården til. De conditionerede og alle, der havde, evne til det, understøttede jo dem, der var fra deres nabolag. Men nogle steder var der hjælp at få, om én også var langveis fra, og sikrest for ikke at gjøre fåfængt reise var den, som drog til råden eller Hans Dahlbye. På Dahlbye var stellet det gamle i det længste, så en kunde forundre sig over, hvor manden tog det fra, som han sløse bort. Men ved påsketider sagdes det, at han i byen havde solgt det meste af sit sølvtøj for rug, og at han slagtede besætningen foreinings ned til kjødmat. Det var, som om ulykken hidsede [320] Hans Dahlbye op til at overgå sig selv i letsindig ødselhed. Og liden tak høstede han; ingen syntes igrunnen han skyldte den noget, der ikke selv lod til at bryde sig om sine velgjerninger.

På skrivergården gik det ordentligere til. Vinteren igennem var der travel færdsel i dens kjøkken. I førstningen søgte bare husmænd og fattige stakkarer did. Helst i skumringen sad de tæt rundt væggene med små sækker og spand, som de gjemte under krakker og stoler. De fik efter sine kår og efter sin husstand; stort var der ikke til hver, men dog så meget, at de havde mætten for en kort stund, hvis de spædde passelig på med barkemel og rensdyrmose og den slags. Efterhånden kom der også selveiendes folk, som ikke pleiede at klage over armod. Men hvad gavnede det dem, at de havde sølvdalere på kistebunden, når der ikke var korn at erholde for penge? Det traf sig, at kakser hængte skræppen på ryggen og traskede til naboen for at låne mel til en grødgryde eller en brødleiv. Naboen havde det sjelden bedre end han, som vilde låne, og da sneg han sig skamfuld ned til råden og andre af dem, som han ellers ikke vilde have vendt sig til, fordi de anså sig for hans overmænd, og spurgte, om dér kunde være bistand at finde. [321] Ikke for sin egen skyld gjorde han det, men for deres, som ventede på ham hjemme.

Det Weydahl gav, kunde vel ikke række langt; men han vidste udvei på forskjellig sæt. Han overtalte endel mænd til at gjøre turen helt nord til

Romsdalen for at handle fisk. Han formåede dem, som havde penge, til at slå sig sammen med landkræmmer Orre og ham og ved Orres forbindelser i Christiania og sydpå foretage indkjøb af kornvarer, som fragtedes opover, såsnart føret blev fremkommeligt, og som for intet uddeltes til de mest trængende og mod løfte om tilbagebetaling in natura til dem, der havde jord at bruge. Men på hvilestederne måtte kjørerne om nætterne holde god vagt over læssene; der var mere end nok af dem, som lurte på den fragt. Og der skeede røveriske overfald på landeveiene for en rugsæk og indbrud på staburene for en halv skjæppe byg.

Værst rammede elendigheden de talløse omstreifere, taterne og fanterne og dem, som nøden havde fordrevet fra deres egen hjemstavn. De fristede kanske den letteste skjæbne, som omkom i snefonnerne, medens de slæbte sig afsted på jagt efter føden. Før havde tiggeren været tryk på bondens gård, uagtet der var bøder for at ^[322]huse omvankende og pasløse personer uden at melde dem. Nu undså ingen sig for at fakke dem og trække dem til øvrigheden. Bonden var mod betleren som den hund, der gnaver et kjødben, mod den, som vil nappe det fra den. Lensmændene jamrede sig over massen af arrestanter, som de vanskelig kunde skaffe rum til og slet ikke det foreskrevne daglige brød. Regjeringen fandt på råd; den ombyttede fangernes ration med en bestemt underholdningsgodtgjørelse i penge; så havde den gjort sit, og det blev rette vedkommendes sag at sørge for resten. Men der kunde hverken koges eller bages af kobber og sedler. Mellem dem, der sattes fast, var besynderlig ofte vanvittige drenge, som flakkede om forladt af sine forældre.

Under den mørke, kolde vinter, medens nød og kummer herskede, holdt farsoten sit indtog i bygderne. Længe havde den sneget sig omkring i fjelddalene, især østover mod svenskegrænsen, hvor den sagdes at ligge igjen efter hæren i otte og ni. – Det begyndte med overvættes dødelighed blandt barnene. De tålte ikke kosten; blodgang tærede dem hen og pinte dem tildøde. Amtsphysicus Müller talte geskjæftig om «usunde surrogater». Lidt senere brød smitsom feber ud blandt ^[323]de voksne. Den gik fra grænd til grænd og lagde lig efter sig på gårdene. Det var stille med julegilder og lag hos bønderne. Selv hos de rigeste, hvor sulten ikke kunde trænge sig ind, og hvor savnet kun såvidt gløttede på døren, var der tyst i de store stuer, og listede kvinderne sig på hosesokker i gangene; thi soten og døden lod sig ikke stænge ude.

Men sømmelig i jorden skulde den, som var af bra folk, og de overlevende vilde ikke sætte den skam på den henfarnes minde, at der skulde være noget at sige på hans gravøl, og endog de, som led bitter nød, samlede det gran, de eiede, for at unde en slægtning en pen begravelse. – «Tak, jeg lever bare vel, jeg,» sagde Jon Bearmand, de spurgte ham, hvordan det stod til. «Jeg har været i tre gravøl denne ugen.»

Og som om ulykkerne ikke allerede var hårde nok, bragte kvægpest hestene til at styrte i stalden og kjørene i fjøset.

Da året lysnede, og da ungerne løb i flæksneen og sankede vidjeknop, som de åd, ikke just fordi den var sød, men fordi den fyldte så godt i maven, så det slemt ud med at få markerne pløjet og tilsået påny. Der manglede hester til plojen og folk til spaden og korn til udsæd. ^[324] Dog alle virkede, hvad de kunde; myndighederne anstrængte sig til det yderste – endog kornmagazinerne blev nu oprettet. Modet voksede, eftersom våren gryede, og på sæt og vis blev det nødtørftigste arbeide gjort. Og veiret blev efter ønske, så man kunde håbe på det bedste udbytte af det vesle, man havde havt at ofre på agrene. Men fremmede, der besøgte egnen, så med forbauselse, at lidelserne havde været så store her; de havde ment, at tilstanden måtte have været forholdsvis bedre end på andre kanter, og forstandige mænd spåede, at lang tid vilde behøves, inden den atter vilde vinde sin fordums velstand tilbage.

Vanskeligt var det at stille hungeren, medens kornet spirede og modnedes, og farsoten vilde ikke slippe folket, og døden ikke vige fra gårdene, og kirkeklokkerne kimedede og klang og sang udover i høisommeren: Sulten suger, og soten slår – nød i Norge!

II.

Ved elvens udløb af Harsjøen øverst i Kværndalen var kornmagazinet lagt, forat det kunde være nær ved åsmarken, hvor de boede, der mest ^[325] kunde behøve understøttelse af det. Bygningen var ikke andet end en gammel udlåve, som man havde flikket på, så den blev tæt for væde. Dog havde der været stor stas efter fattig leilighed og megen rørelse blandt den klynge, som havde forsamlet sig til den første uddeling, da pastor Lind indviede det med en tale om

guds barmhjertighed, øvrighedens nidkjerhed og hans majestæts, den allernådigste konges vise forsorg.

Siden blev det stille ved magasinet, og ingen flere uddelinger fandt sted, uagtet en ny var tillyst til fjortendagen efter. Det var nemlig beliggende i annekset, hvorfor uenighed opstod mellem sognepræsten og kapellan Vamberg, om hvem der tilkom bestyrelsen af det, og kapellanen gav ikke afkald på en tøddel af sine rettigheder overfor sin foresatte. De to geistlige forsynede døren med hver sin lås og klagede gjensidig over hinanden til amtmand Winterfeldt, der forment at sagen som et principspørgsmål af ikke ringe betydning burde nøie overveies, erklæringer og kontinuationserklæringer indhentes, og afgjørelsen udsættes, til det var bragt på det rene, hvorledes man i andre distrikter havde forholdt sig under lignende omstændigheder. Altså blev uddelingerne foreløbig at stanse.

^[326] Dette havde pastor Lind tilkjendegivet Palmstrøm og organisten som svar på deres henvendelse. Præstens hvide hår havde strittet af vrede, han havde klynket og fræset af ærgrelse. Ikke en halvtønde, ikke en pot rug kunde han indrømme. – Nei, det var der ikke mulighed for, så længe denne misundelige kapellan, denne farisæiske Vamberg ikke blev alvorligen betydet at ophøre med sine forsøg på at chikanere sin overordnede og sætte splid i menigheden. – Nei, de kunde forlade sig på det og berette det til hvemsomhelst. – – – Naturligvis uden at gjentage pastorens ord bogstavelig; han udtrykte sig med ligefremhed og oprigtighed til organisten som til den, der også var knyttet til kirken ved sin stilling. Der var nogen ængstelse hos Lind; thi kappellanen havde virkelig i sin ondskab indanket for biskopen tvistigheder, som var opstået ved forvrængning af frimodige ytringer.

Nyeberg blev meget bedrøvet over den besked. Han havde en sygelig kone og et barn og ikke brødsmulden i huset, fordi de havde stolet på fremtiden og tilsået et par små jordlapper med alt det korn, de havde. Af mismod og udmattelse seg den lille pukkelryggede krøbling sammen i knæerne for hvert skridt på hjemturen, og da ^[327] han skiltes fra Palmstrøm, skjønte denne, hvad der gik af ham. Han var blevet vant til at se forsultne stympere i det senere.

Svensken ruslede alene videre en stund. Så slængte han sig ned på veikanten og grundede. Han åndede på sin tavoverede hånd og gned den mod vesten som

for at pudse de underlige, farvede linjer. Derpå støttede han ryggen mod en sten, skubbede hatten nedover øinne og lod, som han sov. Men han var ganske vågen og tænkte ivrig efter. Under hatteskyggen skimtede han på den anden side af den støvede landevei, hvorover skigarden lagde et net af skyggestriber, en lang bakke med en halvmoden, grøn rugager, der tegnede sig skarpt mod et lag af tunge, blygrå tordenskyer, som trak op over himmelranden. Inde i granholtet bag ham skvatrede trosten, og en hakkespæt trommede ihærdig på en hul træstamme. Det var meget lummert og varmt.

Det var for ilde med organisten. Lige siden Palmstrøm kom til bygden, havde han kjendt Peder Nyeberg, som da blot var en gutunge. For en ustuderet mand at være måtte organisten siges at være den mest dannede person, han havde truffet i Norge. Men Palmstrøm havde rigtignok også selv taget sig af hans opdragelse [328] og indpodet ham oplyste grundsætninger. Og trofast havde de lånt hverandre alle de bøger og skrifter, de havde kunnet få fingre i. Hyggelige stunder havde de tilbragt i hytten oppe i Vestbyåsen under forstandig granskning af det læste. Men ikke havde Palmstrøm forledet sin discipel til overtrædelse af lovens bud, end ikke af de ufornuftigste og af dem, der mindst var at bryde sig om. Han havde været som en fader mod »pojken«, med hvem han havde delt det, han havde, det være sig kundskaber, brændevin, livserfaring eller overflødig gods. Og ikke skulde nogen skylde Peder Nyeberg for at være en hæler; han havde vogtet sig vel for at spørge og vide om, på hvilken måde de forskellige sager var erhvervet, som han nød godt af.

Da han nåede til skjels år og alder, åbenbarede han et taknemmeligt hjerte, det skulde siges. Især havde han været svensken og dennes kjendinger til megen nytte, efterat han som følge af sin skrivedygtighed var fundet bekvem til at assistere på embedsmændenes kontorer, hvorved han fik indblik i mangt, som kunde være bra at have tæften af. Et rosværdigt gemyt og sindelag åbenbarede han, det var sikkert.

Han havde heller ikke gjort det for intet. [329] Palmstrøm havde på Grundset marked betalt syv rigsdaler sølv for brudekjoletøi til hans kone og før brylluppet foræret hende lærred til lagener og andet udstyr – nå, at det ikke havde kostet synderligt, at majorinden havde vævet og bleget det, gjorde jo ikke noget skår i den velvillige hensigt.

Gik det nu an at lade Peder Nyeberg og hans kone og barn omkommes af vasvelling og grød af barkemel og ludet rensdyrmose? Den mose måtte han til og med slæbe fra fjeldet på sin egen pukkelryg! Det havde skåret svensken i sjælen at tie stille, da organisten skriftede ham sin ynke og nød. Men for djævelen også, han selv livnærede sig bare såvidt og havde ikke to dages proviant i sin hytte. – Kunde han så gjøre noget? – – Kornmagazinet? – – Hvad pokker skulde de med kornmagazinet, når det ikke brugtes! –

Palmstrøm pudsede igjen linjerne på sin tatoverede hånd, slikkede dem og gned dem. – Præstevrøvl og præstekjævl agtede han ikke. Det vilde være ham en fryd at snyde to trættekjære præster med et smæk. Men – – Folk var så ubarmhjertige og leie for tiden; bonden havde så sandelig mistet respekten for svartebogen af lutter gjerrighed. Og de øvrige stænder var tvære. Endog Hans Dahlbye havde ymtet om, ^[330]at de, som ikke var hans sambygdinge, fik nøies med et måltid i kjøkkenet, mere kunde han ikke give dem. Den fyren var naragtig nok til at holde fast ved det, han havde sagt, uden undtagelse for nogen; det vilde være gagnløst at klænge på ham, før lunet ændredes. Procuratoren på Gihle lod madamen styre nu, og hun var blevet net og nøie på det, ja – og Orre var sleip som en ål og gav ikke andre end dem, han likte, og hverken Palmstrøm eller Nyeberg kunde tro, han syntes om dem.

Fanden være ydmyg og gjøre sig lækker for storfolket! Statens korn var det i magasinet – men – – De var blevet så stride med ransagninger og arrestationer på slutten. Det var cancelliråden, som mest voldte det, den snodige buk til at være olm som en stud for det mindste og sætte lensmanden på sporet, som han var blevet. Og slig en turing og sansesløs drikking, han havde bedrevet, siden husjomfruen iforfjor puttede sig i råken, vyrdede han ikke længer noenting, så hans overbærenhed var ikke at regne på, og Palmstrøm havde døiet et drøit varsko efter den streg, som blev spillet majorinden med lærredet. – – Voveligt var det, men Peder Nyeberg og hans kone og barn og mosegrøden –

^[331]En hund halsede muntert et stykke borte. Hakkespætten skreg arrig op, flaksede over ageren og forsvandt i retning mod de blygrå skyer, der havde løftet sig høiere og nærmede sig solen, der allerede glødede deres øverste rand.

En mand kom plystrende henad veien. Det var en kjæmpemæssig skikkelse, hvis tykke, runde ansigt skinnede rødt og fornøiet. Han var iført en

bredbræmmet halmhat, rødtribet skjorte og lange vadmelbukser, der fryndsede sig i laser om anklerne, og havde kluntede næversko på fødderne. Over skulderen dinglede han en bylt på en kjæp. En krøllet puddel dansede logrende efter ham.

Palmstrøm sprang op: «Er det ikke dig, kjære Petter Wibom? Og som fin kavalier med pantalons og hund!»

«Nei se, er det ikke gubben Palmstrøm!» svarede den tiltalte på svensk. «Hvordan lever du i disse forbandede dager? Du er blevet lidt smal i kjakerne –» Mødet var hjerteligt, og kraftige håndtryk veksledes, idet samtalen fortsattes på svensk. Kjæmpen var i det bedste humør. Den flinke «Caro» havde ledsaget ham på hans lange færd fra Trondhjems stad; den havde sluttet sig til ham på en furumo, medens ^[332]han hvilede, og senere ikke forladt ham og var sandfærdigen et morsomt kreatur. Han havde havt nattely hos hesteskjæreren i Klufsvæen; der var det jo skralt med kosten, men han havde ædt så fortræffelig til middags på Stor-Kjelsrud.

Der havde han i venskabelighed bedt om mad og en dram, og Erik, manden, havde skjænket ham en ørliden en, ikke turdet andet tiltrods for den frugtsommelige kjærringen sin, som stod med gnistrende svarte øine og sagde, at han ikke skulde være kujon for geseller. Der var just sat på bordet både smør og ost, kjød og flesk og brød, og den ubudne gjæst tog for sig af retterne uden at spørge om forlov. Da vilde Erik Kjelsrud værfe ham ud, men Wibom havde gjort sig morsk i fjæset, snappet hans egen tollekniv fra ham og holdt den for hans bryst, til han skålede med Wibom i et stort glas brændevin og derefter lod ham spise i fred. Men tilslut hev kjærringen glassene i gulvet, skjældte på manden sin, slog døren op og bad slusken pakke sig til helvede. Og han signede maden og gik, for mæt var han, manden havde han holdt løier med, og hende vilde han ikke ærte mere. Hun var nu engang ikke en almindelig gårdmandskone, men salig kapteinens datter. Men tusen djævler, om ^[333]han vilde være i Eriks brok bagefter; han havde fået sig kam til sin bondelug. – De lo og gottede sig. Styret på Kjelsrud var ikke det fredsommeligste, siden gamle kapteinen seilede af. Høhø, Wibom huskede ham, Satan partere ham, en godslig brumbasse havde det været.

Skybanken havde skygget for solen. Et kjølig vindstød ruskede hårdt i granholtet og jog ilende bølger op igjennem rugageren. Trostens skvatren

stilnede og blev til en ræd, pibende fløiten af og til.

Et vældigt, blændende lyn spaltede skyvæggen. Praten stoppede, de ventede åndeløst. Så dundrede tordenbraget løs, og medens det rullede hen med dumpt ekko mellem bakkerne, suste regndråberne ned, raslede i træerne og satte tæt i tæt af sorte pletter i veiens støv.

«Den, som var lunt under tag!» sagde kjæmpen og skuttede sig.

«En halvfjerdings vei til mig!» råbte Palmstrøm og travede afsted, så hans side frakkeskjøder daskede ham om lårene. «Kom – jeg har lidt at snakke med dig om!»

*

I den friske sommernat, som fulgte efter tordenveiret, lå Harsjøen mellem de høie, skogklædte ^[334]lier med skimrende glans af den blege, hvidlige himmel. I sivet ved elveoset plaskede en puddelhund knurrende og småbjæffende omkring.

Der var folk i kornmagazinet. To mænd bar sækker ud og læssede på en kløvhest. Puddelen blev kjed af sådant vildt som frosk og padder, rystede sin pels, så vandet skvat, og smat ind i magasinet. Mændene lukkede dets dør, da de var færdige; de havde hast og slog på hesten og savnede ikke hunden.

Om morgenen hørte mølleren i kværnhuset lidt længere nede ved elven en hund hyle og jamre sig. Han mærkede, at hylene kom fra magasinet, og ved at se efter, hvad der stod på, fandt han, der havde været tyver på færde, og at dyret var indestængt. Han slap ikke det ud, men skikkede straks møllergutten til lensmanden.

Nogle dage efter var både Palmstrøm og Wibom bag lås og lukke i arresten. De var seet farende opover Kværndalen om aftenen med hunden og en hest, som var taget fra kapellanens havnehage.

Rygtet om, at Palmstrøm var knebet, bredte sig rask i bygderne og gjorde stor opsigt. En snes år havde denne indflyttede svenske lusket om, mistænkt for det styggeste og et redskab til ^[335]det værste, men skjærmet af den frygt, han indgjød, så man ikke turde lægge hånd på ham og overantvorde ham til straffen.

Folk havde været bange for ham, fordi han ikke var bange for noget, hverken for gud eller fanden eller øvrigheden. Der havde stået som en skådde af hemmelighedsfuldt djævelskab om ham, og i ly deraf havde han kunnet byde

almuen, hvad han vilde. Vellært var han i boglige kunster, det havde den skjønt; men desuagtet holdt han samkvem med hesteskjærere og taterer og finner og desligeste forgiftige mennesker, som en ikke skulde røre ved, fordi de gav sig af med alt det, som forbudt var, og med det havde han nok sin hensigt. Hans vanhellige og vantro spot vakte den tanke, at han var i forbund med magter, som det ikke var heldigt at nævne for den, som havde sin sjæl og salighed kjær. Få tvilede om, at han havde svartebogen. Og stedse havde han smisket for de conditionerede og kakserne og skaffet sig formående beskyttere. Nu havde disse altså opgivet ham og svartebogen tabt sin kraft. Hans pagtes dage måtte være udrundet.

Men de underlige, omvankende væsener, der ikke hørte hjemme nogensteds, og som levede sit fordulgte liv i skog og mark og på øde sætervanger ^[336] i den varme årsens tid, og som om vinteren tiggede og tvang sig underhold til, hvor de ikke stjal sig til det, blev slaget med skræk og forfærdelse. Thi Palmstrøm havde været mægtig blandt dem ved råd og dåd.

Efter hvert som man vovede sig til åbent at drøfte hans misgjerninger, voksede hadet og hevnlysten, og en for en skede nye anmeldelser om hans forbrydelser og skurkestreger, og anklagepunkterne øgedes stadig i tal.

Justitssagen mod ham blev langvarig på grund af anklagens vidtløftighed. Fangerne forhørtes hver for sig. I førstningen var Palmstrøm kjæphøi og stormodig og flommede over af veltalenhed uden at ænse sin defensor, procurator Høeghs, advarsler. Umoralske og løgnagtige personer vilde lottere og beklikke en fremmed, der måske ved uforsigtighed kunde have blottet sig for avind og træskhed, som lurder overalt, og bag hans ryg søgte de at skjule sine egne skalkestykker. Han bad agtbare borgere om forladelse, dersom han havde forset sig – at feile er menneskeligt – og takkede for al godhedsbevisning i den lange tid, han havde dvælet i denne dydige og oplyste menighed, hvor han fremdeles inderlig attråede at ende sin bane. De nederdrægtige var han ingen ^[337] tak skyldig, men ønskede dem kun forbedring. Han havde tillid til gud og sin uskyldighed og stolede på at nyde den ret, som loven tilsagde enhver fortrængt undersåt under den milde danske regjering. – Den nye foged, der var kommet efter Jespersen, gik næsten fra besindelsen ved denne frækhed og svor at knække hans forhærdelse med den fortjente afstraffelse, ham selv til anger og ligesindede til

afsky.

Det hele tog en uanet vending, efterat cancelliråden havde betydet delinkventen, at Wibom havde tilstået indbrudet, og at organisten for ikke at impliceres i undersøgelsen havde fremleveret en af kornmagazinets sække, som svensken havde bragt til hans hus. I næste forhør var anklagedes samvittighed rørt efter hans eget sigende. Han havde da siddet ugevis i arresten med en træblok om benene, og håndjernene havde gnavet hans håndled.

Han havde håbet og ventet på hjælp, om ikke til andet så til at rømme. Alle havde sveget ham, fra patronen Hans Dahlbye til vennen Peder Nyeberg. Blot hemmelige bønner om ikke at være uforsigtig i sine ytringer havde de sendt ham. Ja, lidt at leve af havde de jo også smuglet ind ^[338]til ham. – Palmstrøm vilde gå til fuldstændig bekjendelse, og idet han begyndte med at forlange organisten tiltalt som den, der havde lagt dølgsmål på tyvekoster, fremsatte han en række beskyldninger mod så mange og tildels så anseede mænd, at det truede med at antænde en retfærdighedens brand, der vilde herje vanærende og ødelæggende i vide kredse. Fornemmelig bar det løs mod Hans Dahlbye, som han havde besluttet at bringe som et sonoffer til den fortørnede øvrighed.

To retsmøder til gik hen. Dahlbye kjæmpede som en helt. Vidnesbyrd førtes mod vidnesbyrd, og mened var der på begge sider; det var cancelliråden overbevist om. Farligere og farligere kunde det blive. Og en eftermiddag reiste Weydahl alene til lensmangården og talte længe i enrum med arrestanten, som siden afsvækkede og tilbagekaldte sine beskyldninger. Den eneste, på hvem så meget blev siddende, at videre forfølgning måtte indledes mod ham, var Hans Dahlbye.

Snart efter faldt dommen over Palmstrøm og blev vedtaget. Det var svært så let, han slap fra det, mumledes der om. Fem års slaveri, og derpå skulde han forvises kongens riger og lande.

En hel del havde flokket sig til for at se ham den morgen, han skulde transporteres fra ^[339]arresten indover til byen. Da han sad på kjærren, hævede han sine lænkede arme og holdt en tale. Hatten dat af ham, og langt og tjavset hang hans hvide hår ned på skuldrene. Hans øine blinkede vildt. Han kaldte himmel og jord til vidne på sin uskyldighed og spåede, at den skriver, der havde dømt ham uretfærdigen, hans mund skulde aldrig mere afsige nogen dom. – Men de flirte

bare af ham, skjønt det var nærvæd at grøsse i dem. Selv Palmstrøms troldomskunster frygtedes ikke længer, når han ikke havde kunnet fri sig selv fra lensmandens klør.

Utak er verdens løn, tænkte han, idet kjærren skumpede afgårde gennem den flirende og glanende hob. Han huskede, at det akkurat var syv år og fem måneder siden, han en vårnat plyndrede kirken i Hans Dahlbyes hjemsovn for at ærgre præsten og bespotte den geistlige stand. Dahlbyen selv var ikke med, han hyttede sig som sædvanlig og havde kun gjort opmærksom på, at meget sølv og guld bevaredes let tilgængeligt i den kirke. Men hans søskendebarn – bare unggutten var det dengangen – var kløvet op i korvinduet og langede varerne ud til svensken og en kamerat. Døbefadet fik de, det fløiels alterklæde og oblatæskan og lystemagerne med. ^[340] «Men denne,» sagde gutten, «vil jeg have til en afmindelse,» og stak kalken i lommen med det samme, han hoppede ned.

III.

Senhøstes spurgtes det, at cancelliråden var syg og rimeligvis ikke havde længe igjen. Amtsphysikus Müller havde været hos ham og fundet patienten så svag og afkræftet, at han ikke orkede at blive vred over, at Lars staldkar havde hentet doktoren uden ordre. Han kunde omtrent ikke snakke og led af en svulst ved tungeroden. Så fåmælt havde han imidlertid været til daglig, at hans omgivelser ikke havde heftet sig ved, at han en stund havde været helt taus. Han havde brummet til kontoristerne og ofte strøget sig over halsen, som om den smertede. Det var kun, fordi han en dag slet ikke stod op, at Lars drog til doktoren.

Efter en del modstand havde Müller erholdt tilladelse til at bortskjære svulsten; den syge vilde ellers snart bukke under for et kvælningsanfald. Men operationen var ikke ganske lykkedes, sagde amtsphysikus, og den bevirkede, at Weydahl fuldstændig mistede talens brug og blot kunde tage flydende næring til sig.

^[341] Skulde Palmstrøms spådom gaa i opfyldelse? Igrunden tænkte alle, at så var det, skjønt ingen mente, at svensken havde været uskyldig. De conditionerede vilde ikke rigtig være ved sin tro, de smilte selv forsigtig af den. Men for almuen

var det greit og vist at råden var rammet af den dømtes forbandelse. Kanske ikke ligetil af den, for Palmstrøm havde nok mange eftermåls mænd og hevnere. Og der grubledes over trolddom og finskud og de fordævelige åtgjærder og midler, som en måtte grue for i sit inderste, og som stod til deres rådighed, der færdedes fredløse på jorden og dyrkede Satan som sin herre.

Over skrivergårdens tjenere kom der en stor angst. De blev mørkerædde og skvætne. Budeien turde ikke være alene i fjøset, og husmændene biede på hverandre efter følge hjemover om kvældene. Kokkepigen styrede egentlig husvæsenet efter jomfru Nannestads død, og hun og stuepigen flyttede ned på et kammers i folkestuen. Påskudet var, at de ikke skulde uro den syge ved støien af sit arbejde. Og snart var der i hovedbygningen blot råden og de, som passede ham, og så kontoristerne, som gik til og fra kontoret oppe i anden etage. De boede nemlig ikke på gården.

^[342]Der hviskedes om spøgeri i gangene. Det var besynderligt, at dette ikke var begyndt før. Men så længe råden var frisk havde det skyet at vise sig, uagtet der mindst var to eller tre, som skulde gå igjen på de tomter. Hvem havde seet det? Hvem havde mødt det? Det blev ikke tydelig opklaret nogensinde, men at det var der, det følte alle.

Weydahl døsede døgnene hen. Han gjorde sig forståelig ved miner og gebærder. Skjønste de ham ikke fort, kunde han blive grættet og hidsig og ville snakke; men stemmen var borte, det blev til en utydelig gurglen, og munden vred sig i smerte ved det.

Omhængene om hans seng var fjernet. Han havde ikke tålt at være indelukket bag dem. Han vilde, at de skulde våge hos ham bestandig og brænde lys hele natten.

Slægtninge, som kunde pleie ham, var der ikke, og det var ikke kvinder, som stelte om ham. Gamle Lars staldkar og Mathias Nordsveen skiftedes til at sidde hos ham. En god husbond havde han været dem, og de vilde ikke svigte ham. Deres klodsede arbeidsnæver støttede ham varlig op i puderne og holdt koppen med drikke til hans læber, når han gav tegn til det. For ^[343]han tabte hurtig evnen til at klare sig selv og blev svag som et barn. Både pastor Lind og kapellan Vamberg havde aflagt visit på skrivergården, om han skulde behøve åndelig bistand. Men Weydahl var gerådet i sligt sinne ved efterretningen om deres

nærværelse og havde så bistert nægtet at se dem, at Mathias Nordsveen uden videre svarede, råden var for klein til at modtage nogen, da de fornyede sine besøg. Herover blev pastoren meget fornærmet og kapellanen krænket, og begge tilholdt de Mathias at sende bud på dem, inden det blev forsilde. Uden særskilt anmodning vilde de ikke indfinde sig påny.

En dag kørte procurator Høegh i skumringen nedad lønnealléen. Træernes gule og brune løv dækkede i tykke lag veien. Hjulsporenes pytter var tilfrosset, og isen knustes klirrende og knasende under karjolljulene. Hesten havde gået i skridt lige fra Gihle af og undrede sig over sin herres uvanlige sagtmodighed og mildhed. Over åserne på vestsiden hvilte en rød strime efter solnedgangen. Dens dystre, ulmende glød var som en smal revne i himmelens jevne, lave mørke.

Han slap ind til den syge, der kviknede mærkværdig til ved at hilse på ham. Men procuratoren blev ilde tilmode over den forandring, som var ^[344]foregået med Weydahl. Ansigtshuden sluttede stramt om de brede kindben. Hagen var overgroet med stridt, gråt skjæg. Øinene lå stirrende, dybt i sine hulninger; de lyste allerede af den nære døds uhygge.

Høegh tog plads ved sengen. Han var blevet støl og gammel og altfor fed. Han passiarede om forskjelligt, men stødvis og fortænkt, og Lars staldkar, der sad i en krog, skjøjte, at han havde det på hjerte, som han nødig vilde rykke ud med, fordi han forstod, hvor dårlig råden var.

Denne hørte på ham en stund, skrev så noget på et papir og rakte det til procuratoren, som sagde: «Nei, nei – du har ikke godt af det, og det er ikke værdt for min skyld.» – Men Weydahl nikkede bestemt, og Høegh bad Lars, at han skulde bringe en mugge punsch og glas.

Lars blev borte en halvtime med dette, fordi han måtte få tag i et kvindfolk til at brygge. Da han kom ind igjen og stillede brættet fra sig på natbordet, holdt procuratoren råden i hånden og sagde sørgmodig: «Tak skal du have, Weydahl – – Er der ingen ting, jeg kan gjøre for dig?»

Det gurglede i halsen på råden, som altid når han prøvede at tale. Han rystede på hovedet og befalede ved tegn at hælde i glassene. ^[345]Det blev gjort, og de klinkede. De fingre, hvormed Weydahl greb om glasset, var knoklede og tørre som et benrads. – De vekslede ikke et ord mere. Af og til mødtes deres blik; da gled procuratorens unda.

Et par gange drak de, men den hede punsch smertede den syge, som hostede dæmpet og pinefuldt. Omsider sagde Høegh farvel. Han sukkede og var rent tuslet, da han satte sig i karjolen. Lars fløi efter ham med svøben, som han glemte, og blev mest fælen over at få en sølvdaler i drikkepenge.

Samme kvæld blev der et overhændigt snefok, hvilket Lars tykte var rart, eftersom der ikke var faldt sne før den vinter. Når han lettede på gardinet, så han de hvide floker hvirvle uafsladelig og tæt i lysskjæret fra vinduet. Men ude var der ellers bælmørkt og ikke lyd og ikke liv at fornemme.

Ved midnat blev det Mathias Nordsveens tørn til at våge. Staldkaren gik ned i folkestuen, da husmanden havde ladet kjærringen sin lægge sig i køkkenet, om noget skulde hænde.

Den syge var meget urolig. Han væltede sig i sengen og pustede møisomt med små grynt, som om veiret sad fast i struben.

^[346] Det kunde være det, at Mathias havde slået i sig den punsch, der var levnet i muggen, som gjorde, at han sovned og ikke vågnede ved, at cancelliråden ud på morgensiden stod op af sengen. Der hang en slobrok på en knag; den trak han på sig, tog en nøgle i bordskuffen og et lys og gik med sikre skridt ud af værelset og op trappen til kontoret.

Her satte Weydahl lyset fra sig på en pult, låste op et skab og ledte i det. Han fandt en bundt papirer frem. Dernæst løftede han en protokol ned fra den hylde, hvor panteregisterne var. Den var tung, og det voldte ham stort besvær. Han flyttede lyset nærmere, og efter at have læst lidt hist og her rev han nogle blade løs.

Med dem og papirbundten i hånden gik han tilbage igjen uden at ænse lyset, der blev stående på pulten. Han famlede sig i mørket henad den lange gang og stødte mod døren til salig fruens tidligere kammer. Da ravede han vakkende tværsover gangen og lænede sig op til væggen. Den dør havde han ikke åbnet på mange år. Kræfterne forlod ham, og han blev næsten bevidstløs.

I storstuen begyndte et uhr at slå. Slagene gjenlød med syngende klang gennem huset. Så tog han sig atter sammen og gik ned trappen.

^[347] Mathias vågnede brat og så råden ligge stønnende ovenpå dynen. Foran ham på gulvet var slobroken slængt. Weydahl vinkede til ham og pegte fra en papirbunke på natbordet og til ovnen. Mathias fattede ikke i øieblikket, hvad han

vilde; det gurglede stærkt i rådens hals, og han stak papirerne ind i lysets flamme og satte fyr på dem. Det forstod Mathias. Han puttede papirerne i ovnen, hvis dør han lod være åben, til de var fortæret af ilden. Derpå hjalp han råden tilrette i sengen og bredte godt over ham. – Timerne svandt, og Mathias blev træt. Den syge var roligere og pustede lettere.

I grålysningen vågnede Mathias igjen. Det var tyst i værelset. Han gik bort til sengen. Cancelliråden havde foldet armene i kors over brystet og rørte sig ikke. Han var død. – Husmanden forsøgte at trykke hans øine til. De stod runde og glasagtige frem, og øienlågene glippede op og vilde ikke lade sig lukke.

Mathias vækkede konen sin i køkkenet. Hun reiste sig søvnørsken overende på sengekanten. «Råden er død,» sagde han.

«Å ret lel, å ret lel,» klynkede hun. «Han har stridt den striden, han også da.»

«En skulde vel sende bud om det –» ^[348]sagde Mathias usikkert; han vidste ikke rigtig til hvem.

Om lidt svarede hun: «Det fik blive til procuratoren det, da.»

«Jeg skal spørge han Lars,» sagde Mathias og gik ud.

Da han vadede gennem de sammenføgne fonner på tunet, hørte han, at folk var oppe i fjøset, og studsede over, at der brændte lys på kontoret.

Dagen var ifærd med at bryde frem. Fjorden lå stille og blåsort og tung, men alt landet rundt den skinnede af nysneen, og i øst steg vintermorgenens rødmende gry over skogene.

Noter:

[n1](#). støvler,] *rettet fra*: støvler.

[n2](#). knæerne.] *rettet fra*: knæerne (*manglende tegnsetting*)

Tryggve Andersens *I cancellirådens dage* er lastet ned gratis fra bokselskap.no